

- Emperyalist Bir Bölüşüm Anlaşması: Lozan**
- Hukukta Meşruluk Sorunu ve Kopuş Davaları**
- TC Hukuk Sistemi ve Kuzey Kürdistan**
- Uluslararası Savaş Hukuku ve KUKM**
- Uluslararası Belgelerde “Yaşam Hakkı”**

Xwedî / Herausgeber

YHK adına sahibi Veysel Akay

Komîta WeşanaV. Akay, M. Demir, A. H. Bozkurt,
H. Cici, R. Dinc**Berpîrsiyarê Nivîsaren /
Verantwortlicher Redakteur**

Hüseyin Cici

Rêzkirin / Lettering

YHK

Adress

Berliner Str. 87

51063 Köln/Deutschland

Tel: (49.221) 640 15 67

Fax: (49.221) 64 58 19

Konto Nr: Stadsparkasse

Köln: 8352577 (BLZ: 370 501 98)

İsveç

M.Samih Ökmen

Stupvägen 37 nb 19142

Solentuna-SWEDEN

İsviçre

Şerif ALTUNAKAR

Postfach 2315 9001

St.GALLEN-SCHWEIZ

- ✓ Yayın Kurulu'ndan 3
- ✓ YHK Üzerine 4
V. Akay
- ✓ YHK için ne dediler ? 7
- ✓ Kürdistanlı Şehit 13
Hukukçularımız: Bavê Tujo
Y. S. Bucak
- ✓ Devlet ve Devlet Biçimleri 16
A. H. Bozkurt
- ✓ Emperyalist Bir Bölüşüm 21
Antlaşması: Lozan
V. Akay
- ✓ Uluslararası Savaş Hukuku 47
ve KUKM
M. Demir
- ✓ Uluslararası Belge ve Yasalarda 58
"Yaşam Hakkı" (I)
Y. Ertaş
- ✓ TC Hukuk Sistemi ve 61
Kuzey Kürdistan
R. Dinc
- ✓ Hukukta Meşruluk Sorunu ve 76
Kopuş Davaları
M. S.Ökmen

Yayınlanan yazıların sorumluluğu, yazarına aittir. Gönderilen yazı, haber ve duyuruların yayınlanıp yayınlanmaması, yayın kurulunca değerlendirilir ve iade edilmezler. Yayınlanması istenen yazılar daktilo ya da bilgisayar ile, aralıklı yazılmalı, bilgisayara yazılan yazıların bir kopyası ayrıca disket içinde gönderilmelidir.

başlarken...

Kürdistan'ın uluslararası bir sömürge olma gerçekliği, Kürdistan sorununu da her yönüyle uluslararası bir niteliğe büründürmekte. Nitekim, Kürdistan Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nin bugün ulaştığı düzeyle birlikte Kürdistan sorunu da, hem devletler düzeyinde, hem de uluslararası kamuoyu nezdinde giderek gündemin ön sıralarına yerleşmekte.

Kuşkusuz Kürdistan sorunu, her şeyden önce siyasal bir sorundur ve çözümü de siyasal olacaktır. Ancak, Kürdistan'ın bölünüp paylaşılması, uluslararası sömürge statüsünde tutulması sonucunu doğuran siyasal süreçlerin, "hukuksal" bir kılıfa büründürüldüğü de bir o kadar gerçektir. Bu anlamda, Kürdistan Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, Kürdistan'ın sömürge statüsünü belirleyen siyasal süreçlere müdahale etmenin yanı sıra, bu statünün "hukuksal" boyutlarına da bir müdahaledir.

Bunun pratikte ikili bir anlamı vardır. Birincisi, Kürdistan Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, Kürdistan'ın ilhak ve işgali, sömürgeleştirilmesi üzerine kurulu olan sömürgeci hukuk sistemlerinden kopuşun da bir ifadesidir. İkincisi, Kürdistan sorununun niteliği itibarıyla, aynı zamanda bir uluslararası hukuk sorunu olması, KUKM'nin taleplerine de uluslararası bir boyut katmaktadır.

Nitekim, meşruluk zemini "kendi kaderini tayin hakkı" gibi, insanlığın ortak mücadele tarihinin kazanımlarıyla oluşmuş evrensel hukuk ilkelerinde durmakta olan KUKM, aynı zamanda kaynağını da bu ilkelerden alarak kendi alternatif hukukunu oluşturmanın da mücadelesidir.

KUKM süreci, her alandaki tüm ulusal dinamiklerin ulusal kurumlaşmalar içinde açığa çıkartılarak örgütlenmesini gerektirir. Kürdistan Hukukçular Birliği de, böylesi bir ihtiyacın ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyacı, sadece hukukçuların bir örgütlülüğe kavuşturulmaları yönünden değil, mücadele süreciyle birlikte Kürdistan toplumunun kendi alternatif hukukunun oluşumuna katkı sunma yönüyle de değerlendirmek lazımdır.

Fazla uzun sayılamayacak kuruluş dönemi içinde, gerek Kürdistanlı hukukçulara ulaşmanın, gerekse KUKM'nin hukuk boyutunu her yönüyle tartışma ve Kürdistan toplumunun da bu tartışmaya katımına olanak sağlayacak bilimsel bilgi üretiminin bir aracı olarak, süreli bir yayım çıkarma fikri her zaman gündemimizdeydi.

Belki de Kürdistan tarihinin ilk süreli "hukuk" yayını olacak olan bu hazırlık sayımızda, "genç" bir kurum olarak, olanaklarımızın sınırlılığı ve deneyim

eksikliklerimizin izlerini fazlasıyla farkedilecektir. Ancak, bu çabanın, okurların destek ve katkılarıyla olumlu bir yönde gelişeceğine de inanmaktayız. Yine bu girişimimizin, başta Kürdistanlı hukukçular olmak üzere, KUKM'nin hukuksal boyutuna ilişkin çalışma yapan/yapmak isteyen, bunları tartışma ihtiyacı hisseden herkese güç ve cesaret vereceğini de düşünmekteyiz. Bu anlamda, ileride üçer aylık periyotlarla yayınlanması planlanan "Huquq û Civak" dergisinin sayfaları, salt KHB üyelerine değil, bu konuda düşünce üreten herkese açık olacaktır ve KUKM'nin sorumluluğuyla hareket etme çerçevesinde gösterilecek ilgi, bu çabanın mücadelenin kalıcı bir mevzii haline getirilmesine de katkıda bulunacaktır.

Daha çok KHB'nin aktif üyelerinin katkılarının yer aldığı bu hazırlık sayısı değişik konuları içermekte. Düzenli bir yayıma geçildiğinde, belirli temalar ve konu başlıklarının daha sistematik bir şekilde verilmesi öngörülmektedir.

Lozan Paylaşım Anlaşması'na ilişkin yazı, Kürdistan'ın kağıt üzerinde paylaşımının 75.inci yılına girilirken, Kürt ulusunun, iradesi dışında kendisine dayatılan bu statüyü adım adım ortadan kaldırmaya dönük çabalarına işaret etmekte.

TC Hukuk Sistemi içinde Kuzey Kürdistan'ın ele alındığı yazıda da, bu sistemin sömürgeci karakteri ortaya konulmaktadır.

Kopuş davalarına ilişkin yazıda da, sömürgeci hukuk sistemlerinin kopuşun bir ögesi olan siyasi yargılamalardaki savunma tavrı ele alınmaktadır.

Diğer bir yazıda devlet biçimleri tartışılırken, Uluslararası Savaş Hukuku'na ilişkin inceleme, hem de konudaki uluslararası hukukun temel belgeleri, hem de uygulamadaki durum değerlendirilmekte. "Yaşam hakkı" ve cezaevlerindeki durumu ele alan başka bir yazı da benzer bir konuyu farklı bir açıdan tartışmaktadır.

Dergide, şehit Kürdistanlı hukukçuları tanıtan bir sayfa da olacak. Bu sayıya, Şeyh Sait İsyam'ında sömürgeci güçler tarafından idam edilen Bavê Tujo'nun yaşamı ve mücadelesinden kısa bir portre çizilmekte.

Son olarak, çeşitli Kürdistanlı siyasal oluşumlar ile kuruluşların bize güç veren destek ve dayanışma mesajları var.

Kürdistanlıların ve dostlarının eleştirisi, öneri ve katkılarıyla güçlenecek ilk sayımızda buluşmak dileğiyle...

YHK üzerine...

Av. Veysel AKAY

YHK YK. Bşk.

Gelinen süreçte, YHK'nin kuruluşu ile ilgili ulusal kamuoyumuzda istediğimiz düzeyde bir tartışma yaşanmamış olsa da, ve yine istediğimiz düzeyde pratik bir işleyişe kavuşmasa da YHK, nasıl bir kurumlaşma sorusunun cevabının genel çerçevesi ile çizilebildiğine inanıyoruz. Yaşama kendi alanında müdahale edebildikçe ve ulusal kurtuluşun istem ve ihtiyaçlarına kendi alanında cevap olabildikçe bir kurumun, kendi işlevini tanımlaması mümkün olabilir. Esas yaklaşımımız bu olmakla birlikte, kuruluş sürecinin ve sonrasının gelişimini kısaca özetlemekte ve bazı önemli noktaların altını bir kez daha çizmekte yarar görüyoruz.

YHK Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin ihtiyaç ve istemlerinin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Gerek ülke zemininde gerekse ülke dışında benzer çabalar yaşanmasına rağmen, Ulusal bir Hukuk Kurumu perspektifiyle ulusal tarihimizde yaşanan ilk deneyimdir. Ülke zemininde faaliyet yürüten Kürdistan'lı avukatların tüm çabalarına ve iyi niyetlerine rağmen, hukuk alanında ulusal bir hukuk kurumunun yaratılması iki nedenle mümkün olamamıştır.

Birincisi, sömürgeci devlet sistemleri Kürdistan'da böylesi bir kurumlaşmayı imkansız kılacak idari, hukuki ve polisiye tedbirlere sahiptirler. İkincisi ve asıl önemlisi, kürt hukukçusunun ortaya çıkabileceği ulusal bir sistem oluşamamıştır. Yani kendi ulusunun üretim ve tüketim dinamiklerine kavuşmuş bir hukukçu tipi toplumumuzda ortaya çıkamamıştır. Buna bağlı olarak, genelde Kürt aydınının ve özelde kürt oku-

muşlarının içinde yaşadıkları sömürgeci sisteme angaje olma konusunda olağanüstü bir çaba sahibi oldukları trajedisi de düşünülünce, durum anlaşılabilir. Ayrıca genelde hukukçuluğun ve özelde avukatlığın birey ile sistem arasında bir köprü olduğu gerçeği de hesaba katılırsa, ortaya nasıl bir Kürt hukukçusu çıktığı daha iyi anlaşılır. Yakın tarihe kadar Kürdistan'da yüksek okul okuyabilme şansına sahip olan kesimlerin sınıfsal özellikleri ile birlikte, Kürt hukukçusunu tanımlayabilmek neredeyse olanaksız hale gelmektedir. Bir iki istisnanın dışında, ki onlarda Kürt hukukçusu rolü değil siyasi misyonlar yüklenmişlerdir, hukuk alanında ulusal bir profil görmek imkansızdır.

Dolayısı ile hukuk alanında bir miras ya da gelenekten söz etmek mümkün değildir. Bu sadece hukukçuların özellikleriyle de açıklanamayacak kadar köklü tarihsel nedenler içermektedir. "Hukukun tanımadığı ve Hukuku tanımayan" bir ulus gerçeği tüm yönleriyle kavranmadıkça, varılacak değerlendirme ve sonuçlar eksik ve yanılgılı olmaktan kurtulamayacaktır. Bu okumaları aklama ve onları şimdiye kadar süregeldiği gibi, ulusal temelde sorumsuz kabul etmemiz anlamına kesinlikle gelmemelidir. Aksine ulusun içinde bulunduğu durumun sorumluluğunda kendine pay çıkarıp, kendini ulusal kurtuluş mücadelesi ölçüleri çerçevesinde özeleştiriyeye tabi tutmadıkça Kürdistan'lı hukukçular, yol alamayacaklardır. Siyasal ve başka sosyal roller yüklenmemiz, bizi bu alandaki ayıplardan kurtaramayacaktır. Eğer hukukçu hatta hukukçu adayı olduğumuzu iddia ediyorsak, kendimizi

güçlü bir özelleştirme sürecinden geçirmekle birlikte, hukuk alanındaki ulusal istem ve ihtiyaçlara cevap verebilecek bir donanıma da ulaşmak zorundayız.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi 1989 dan itibaren başlayan Serhıldan süreci ile birlikte, giderek fiili bir devletleşme olgusunu gündemleştirmiştir. Böylesi bir gündem, hiç kuşkusuz kendi hukuksal istem ve ihtiyaçlarına yönelik çözüm dinamiklerini bağrında bulundurur. Kürdistan Hukukçular Birliği, mücadelenin istem ve ihtiyaçları doğrultusunda kendi toplumunun bünyesindeki dinamiklerin ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Esasen bu yönlü bir çaba 1990'lı yıllardan itibaren ülke zemininde hissedilmeye başlanmıştı. Yazının girişinde ortaya koymaya çalıştığımız gerçeklerden ötürü sancılı gelişen bu süreç Türkiye'de bir vakıf olarak biçimlenmek zorunda kaldı. Ancak ulusal bir hukuk kurumuna duyulan ihtiyacın bu adımla giderilme imkanı olmadı ve bu boşluk sürmeye devam etti.

1995 yılı ortalarında bizimde içinde yer aldığımız bir grup Kürdistanlı hukukçu mevcut boşluğun giderilmesine yönelik tartışma süreci başlattı. Tartışmalar ilerde bir hukuk kurumunun oluşturulmasını hedefleyen bir hazırlık komisyonu etrafında cereyan etti. 1980'li yıllardan sonra yurtdışında kurulduğu söylenen "Kürt Hukukçular Birliği" yetkilileriyle yaptığımız görüşmelerden sonra, ortada bir kurum olmadığını ve belli şahısların çabalarından ibaret başarısız bir girişimle karşılaştık. Sonuçta, bu çabanın sahibi olmuş olan ve halihazırda bulabildiklerimizle ortak hareket noktasında mutabık kaldık. Aynı şekilde ülke zemininde bulunan kurum ve kişilerle ilişkiler kuruldu. Ayrıca tüm ulusal parti ve siyasal organizasyonlarla ilişkiler geliştirildi ve destek istemleri sunuldu.

Farklı anlayışlardan oluşan hazırlık komisyonu kendi içinde 1995 yılı sonlarına kadar yürüttüğü tartışmalar neticesinde, ortaya çıkardığı program ve tüzük taslaklarını ülke içi ve ülke dışı bir çok kurum ve kişi-

ye ulaştırdı. Ayrıca basın yoluyla konu kamuoyunda işlendi ve "Kürdistan Hukukçular Birliği" kuruluş toplantısının gündemi gazete ve TV ilanlarıyla kamuoyuna duyuruldu. Aynı amaçla MED-TV de yapılan bir programla yapılan hazırlıkların muhtevası kamuoyuna aktarıldı.

3-4 Mart 1996 tarihinde Almanya'nın Melle kasabasında gerçekleşen kuruluş toplantısına yoğun bir katılım gerçekleşti. Toplantıya ülkedeki hukukçu arkadaşları temsilen katılım sağlandı. İki gün süren yoğun tartışmaların sonucunda, hazırlık komisyonunun toplantıya sunduğu tüzük ve program taslakları üzerinde yapılan değişiklikler doğrultusunda, organları seçilen Kürdistan Hukukçular Birliği kuruldu.

Hiçbir mirasa ve deneyime sahip olunmayan bir alanda kurulan Birlik, 1.Olağan Kongre sürecine kadar örgütlenme ve tanıtım sorunlarıyla boğuşmak zorunda kaldı. Bu süre içinde Birlik bir çalışma merkezi imkanına kavuşamadığından ve görevli arkadaşların birbirinden uzak bulunmalarından dolayı, istenen çalışma temposu yakalanamadı. Ayrıca Birlik yapısında yaşanan iç tartışmalarla ve yaşanan örgütlenme pratiği ile nasıl bir kurumlaşmaya ulaşılması gerektiği konusunda sonuçlara varıldı. Ulusal dünyamızda ki mevcut parçalanmışlığın, deneyimsizliğin ve birçok kişisel alışkanlıkların kurumlaşmanın önündeki en temel handikaplar olduğu biliniyor. Ailecilik, aşiretçilik, mezhepçilik, hemşericilik ve daha bir çok geri özellik her alanda olduğu gibi, bu alanda da olumsuz etkilerini hissettirdi. Tüm bunların zengin bir pratikle, ulusal kurtuluş mücadelesiyle sıkı bir bütünleşmeyle aşılabileceğine inanıyoruz. Kürt ulusu da her ulus gibi farklı sınıf ve toplumsal katmanlardan oluşmaktadır. Tüm bu farklılıkların kurumlaşmalara yansıyan izdüşümü de elbetteki farklı farklı anlayışların ortaya çıkmasına yolaçacaktır.

29 Mart 1997 tarihinde 1. Olağan Kongresi Almanya'nın Köln kentinde gerçekleştirilen YHK, geçmiş pratik ve deneyimlerden çıkarılan sonuçlarla birlikte, farklı

Kürdistanî renklerin birbiriyle uyumlu bir bileşim gösterebileceğini ispatlayan bir Yönetim Kuruluna kavuştu. İlk iş olarak merkezi bir çalışma ortamına kavuşmayı önüne koyan Yönetim Kurulu, kısa sürede Birliği bir Merkeze kavuşturdu. Bir yandan ulusal mücadele gündemi yakalamaya çalışılırken, öte yandan Birliğin maddi ve teknik sorunlarıyla birlikte örgütlenme konusundaki eksikler giderilmeye çalışıldı. Birliğin mahkemeye tescili ile diğer yasal zorunluklar yerine getirildi ve Birlik "e.V" ekini almış oldu.

Birliğin tüzüğü ve faaliyet programıyla belirlenen günlük, orta ve uzun vadedeki etkinliklerine ilişkin çok yönlü bir pratiğin içine girilmiş; istenen çalışma temposu tutturulmuş olmamakla birlikte, belirli sonuçlar elde edilmeye başlanmıştır. Tecrübe, bilgi ve birikim konularında ciddi sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Zaman zaman Birliğin varlık nedenini "Avukatlık" faaliyeti olarak gören kurum içinden ve dışından mevcut anlayışların, ancak donanımlı kadrolarla aşılabileceği ve bu şekilde "Kürt Hukukçusu Kimdir" sorusunun cevabının verilebileceği inancındayız. Bu ancak, yaşamını ve özlemlerini ulusun çıkarlarıyla birleştirebilen; görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi için kendini sürekli yenileyen ve geliştiren; vasıflarını mücadeleye karşı değil, onun hizmetine koşturan bir anlayışın mensuplarınca yerine getirilebilir. Yarını bir devlet düzeyiyle kazanmayı önüne koymuş bir Ulusun Hukukçularının, dün buldukları yerde ısrar etmelerinin hiçbir haklı gerekçesi olamaz.

Avrupanın değişik ülkelerinden halen elinin üzerinde kayıtlı üyesi bulunan Birliğe (üye sayısı sürekli arttığından kesin rakam veremiyoruz), güvenlik nedeni ile Ülkeden üye kaydı yapılamamaktadır. Ancak, geliştirilecek etkin faaliyetlerle Ülke zemininde ve sömürgeci metropollerde bulunan binlerce Kürt Hukukçusunun kurum etrafında fiili olarak örgütlenmeleri hedeflenmektedir. Eğer kurumlaşma konusundaki ulusal dünyamızda mevcut çarpıklıklar ve atıl-

ması gereken alışkanlıklar aşılabılır ve mevcut potansiyelin Ulusal Kurtuluşa aktulması sağlanabilirse, bugüne ve geleceğe ilişkin küçümsenemeyecek kazanımlar elde edilebilecektir. Bu bilinçle, gerek mevcut üyeler ve tek tek hukukçu / hukukçu adaylarının, gerekse hukuk zemini ile ilgili mevcut lokal kurum ve inisiyatiflerin bir çatı etrafında organize olmaları yönündeki çabamız sürmekte. Bu yönde atılmış birtakım adımlar bulunmakla birlikte, henüz sürecin gereklerini karşılayabilecek bir düzeye ulaşamadığımız bir gerçektir.

Ulusal kamuoyumuzda sıkça dile getirilen "Ulusal Kurum Yaratma özlemi" konusundaki kaygı ve istemleri paylaşıyoruz. Ancak bu istem ve kaygılar, kısır döngülü sohbet ya da dedikodu ortamlarından çıkarılıp, ulusal kurtuluş mücadelesinin istem ve ihtiyaçlarına uygun bir pratiğe kavuşturulmadıkça, hiç bir anlam taşımayacaktır. Daha da ötesi adına kaygı ve istem denilen bu gerçeklik, kurumlaşmanın altını boşaltan, mücadelenin önünü sözkonusu alanlarda tıkayan bir sübap rolü oynayacaktır. Bu durumda, böylesi bir anlayışın aşılması yurtseverlik sorumluluğu ve günün acil bir görevi gereği olarak, Ulusal Kurtuluş Mücadelesiyle kucaklaşan, yük paylaşan kurumlara mutlaka ulaşılmalıdır. Nasıl ulaşılacağını, yaşamın yeşil ağacına tutunarak kavrayabiliriz.

Siyasal, coğrafik, ekonomik, etnik, bireysel. vb. farklılıklarımız ortak bir potada birbiriyle uyumlu ve akortlu sesler çıkarırsa anlamlıdır. Bu pota kurumdur, ulusal devletleşmedir. Ulusal bağımsızlığımızın koparılıp alınmasında misyon sahibi bir YHK için, Kurtuluşun ilkeleri etrafında kenetlenmek, dönemin ertelenmez görevidir. Kimin bu görevi ne kadar ve nereye kadar taşıyabileceği ise, bir niyet sorunu olmayıp, güç sorunudur. O halde dünkü kazanımlara yeten vasıf ve yeteneklerimizin bugünü; bugünkü vasıf ve yeteneklerimizin de yarını kazanacak düzeyde olmadığını bilinci ile kendimizi donatalım. Unutmayalım başarılı bir kurum hepimizindir, başarısız da.

YHK için ne dediler?

ERNK Avrupa Merkezi

Kürdistanın, devrim temelinde birçok kurumlaşması tamamlanırken, Ulusal Hukuk açısından da kurumlaşmanın giderek etkince gündeme girmesi söz konusudur.

KÜRDİSTAN HUKUKÇULAR BİRLİĞİ'ne

Vermekte olduğumuz Ulusal Kurtuluş Savaşımızın geldiği bu can alıcı süreçte Kürdistan halkının Ulusal haklarının güvenceye kavuşturulmasında hizmet göreceğiz böylesi Ulu-

sal nitelikli bir birliğin varlığı hem gerekli ve hem de olumlu bir adımdır.

En küçük insani hakların dahi ayaklar altına alındığı; yargısız infazların, gözaltında kayıpların, cezaevlerinde katliamların, köy yakmaların ve en nihayetinde toplu halde göçlerin yaşandığı bir ülke de hiç şüphesiz ki hukuk savaşımı önemli bir savaşımdır. Şimdiye kadar kendi Ulusal hukuk sistemini oluşturamamış; hukuk, hukukun üstünlüğü adına faşist Türk devletinin en ağır adaletsiz ve haksız yargılarına maruz kalmış olan Kürdistan halkının böyle ulusal motifleri taşıyan bir birliğe sahip olması önemli ve sevindiricidir.

Birliğin çalışmalarındaki bu yönlü çabaları görülüyor, ki bunlar takdir edilmesi gereken hususlardır. Ancak birliğin faaliyetlerini daha da geliştirerek uluslararası alana taşımayı esas alması ve Kürdistan adına ilgili uluslararası hukuk kurumlarıyla ilişki geliştirip, Kürdistan da yaşanan hukuk dışı uygulamaları daha etkin bir şekilde uluslararası alanda gündemleştirerek teşhir etmeyi hedeflemesi, bu temelde etkinlikler gerçekleştirilmesi önemlidir. Sömürgeci Türk devletinin kirli yüzü de bu süreçte tüm çıplaklığı ile ortadadır. Bu temel de birliğe düşen görevde zaten bu çirkinliğin üstüne kararlı bir şekilde gitmektir. Hukukun üstünlüğünü tanıyorum diyen hiçbir ülkenin göz yumamayacağı bu uygulamaları hukuk kuralları çerçevesinde ortaya koyarak Kürt halkının savaşımının haklılığını her düzeyde göstermek elzemdir. Yine Birliğin, Kürdistan'da çok zor şartlar altında çalışan hukukçuların da haklarını gözeterek onlarla ilişki kurup Kürdistan Hukukçular Birliği çatısı altında bir araya getirmesi onlara çalışmalarında destek sunmayı hedeflemesi kaçınılmazdır. Bu temel de Kürdistan hukukçular Birliğini çok önemli görevlerin beklediği ortadadır.

Özellikle, Birliğin kendi örgütsel bünyesini büyütüp, tüm ilgili sahalara dal budak salması, üye sayısını çoğaltarak günlük aktivitesini kapsamlı ve daha sonuç alıcı hale getirmesi, önde gelen sorunlarından olmaktadır.

Kürdistanın, devrim temelinde birçok kurumlaşması tamamlanırken, Ulusal Hukuk açısından da kurumlaşmanın giderek etkince gündeme girmesi söz konusudur. Aksi halde Ulusal Kurtuluş ve ulusal inşaanın bu en temel ayağı aksayacaktır ki bu da toplumsal düzen ve haklar konusu açısından baltalayıcı olacaktır. İşte bu anlamda, yani ulusal hukukun kurumlaşması açısından da Kürdistan Hukukçular Birliği'ne önemli roller düşmektedir.

Bu bağlamda, Kürdistan halkı açısından önemi belirgin olan bu birliğin tarih sahnesine çıkışını ve şimdiye kadar yürüttüğü çalışmalarını selamlıyor, yeni dönemde kendisine başarılar diliyoruz.

PKDW

PKDW olarak Kürdistan Hukukçular Birliği'ni Kürdistan halklarının ulusal kurtuluş ve özgürlük mücadelesinin hukuki ivme kazanması açısından ihtiyaç duyulan önemli bir kurum olarak görmekteyiz. Bu nedenle Kürdistan Hukukçular Birliğinin kuruluşunu coşku ile karşılıyor ve alkışlıyoruz.

PRK/rizgarî Avrupa Yürütme Kurulu

Kürdistan Hukukçular Birliği kurulduğu günden beri, partimizin yakın ilgi gösterdiği önemli ulusal kurumlarımızdan biridir. Toplum olarak yakıcı bir biçimde ihtiyaç duyduğumuz adalete dayalı hukuksal normların iç bünyemize yerleşmesinde, Kürt hukukçularına büyük sorumluluklar düştüğü kanısındayız.

HUQUQ Û CIVAK DERGİSİ YAYIN KURULUNA

Değerli Dostlar; Kürdistan Hukukçular Birliği kurulduğu günden beri, partimizin yakın ilgi gösterdiği önemli ulusal kurumlarımızdan biridir. Toplum olarak yakıcı bir biçimde ihtiyaç duyduğumuz adalete dayalı hukuksal normların iç bünyemize yerleşmesinde, Kürt hukukçularına büyük sorumluluklar düştüğü kanısındayız. Bu yalnız gerçek-

liğimizden ötürü Parti olarak; yeteneklerimiz ve olanaklarımız ölçüsünde KHB'yi destekledik ve KHB kendi asal işlevlerini yerine getirdiği sürece de desteklemeye devam edeceğiz.

Değerli Arkadaşlar; bildiğiniz gibi son birkaç yıldan beri Avrupa merkezli birçok "Ulusal" kurum oluştu. Ulusal kurtuluşun kurumlaşmayı zorunlu kıldığı, kurumlaşma ve uzmanlaşma olmaksızın zaferin mümkün olmayacağını bilincindeyiz. Bu güne kadar oluşturulan kurumlarda en azından başlangıç itibariyle bu bilinçle hayata geçirildiler. Ancak bu kurumların mevcut durumları itibariyle birer tabelaya dönüştüğüne sizler de yakinen tanıksınız. Gündelik politik gel-git'lerle hareket eden, ve arada bir mesaj yayımlayarak kurumsallığını devam ettirmeye çalışan kimi kurumlarımız esas işlerini bir kenara bırakarak ne yazık ki kolay olanı tercih ettiler. Böylelikle de toplumumuz nezdinde ku-

rum olma özelliklerini tartışılır hale getirdiler. Oysa Kürt toplumu şiddetli bir şekilde uzmanlaşmaya, kurumsallaşmaya ve bilimsel bilgi üretecek akademik oluşumlara ihtiyaç duymaktadır. Herşeyin siyasetler tarafından belirlendiği ve sivil toplum kurumlarının olmadığı ya da olmasının istenmediği bir realiteyi yaşıyoruz. Demokratik sivil toplum örgütlerinin bizim toplumumuzda oynayacakları son derece önemli rolleri vardır. Bu rollerini oynayabilmeleri için sadece sömürgeci düşmana karşı değil, Kürtler arası ilişkilere de müdahaleci ve tarafsız olarak katılmaları gerekmektedir. Ancak böyle böyle özlemini çektiğimiz ve uğruna büyük bedeller verdiğimiz Bağımsız, Demokratik ve Özgür Kürdistan'a ulaşabiliriz.

Değerli Arkadaşlar; son derece zor ve zor olduğu kadar da saygıdeğer bir çalışmanın içindediniz. Halk olarak alışkın olmadığımız, ve hiçbir zaman bize "layık" görülmeyen bir işle uğraşıyorsunuz. Hukuk denilince her Kürdün aklına; işkenceci polis, militarist savcı, sömürge mahkemeleri ve zindanlar gelmektedir. Yabancı olduğu bir değerler sistemiyle bizleri buluşturmak, hem birey hem de toplum olarak sadece sorumluluklarımız değil, bir takım haklarımız da olduğu gerçeğini cesur bir biçimde önümüze serebilecek hukukçulara büyük bir ihtiyaç duyulmaktadır. Kürdistan Hukukçular Birliği'nin bu görevi layikiyle yerine getirebilmesi için öncelikle diğer ulusal "kurum"larımızın yaptıklarını yapmamasını diliyor, gündelik politikanın yanıltıcı ve gelip geçici seyrine göre değil, hukukun sürekliliği ve kalıcılığı ilkesine her zaman bağlı kalarak çalışmalarını yürüteceğine yürekten ve önyargısız olarak inanmak istiyoruz. Unutmamak gerekir ki hukuk olmadan adalet olmaz. Adaletli ve hukuka saygılı bir topluma hep birlikte ulaşmak umuduyla çalışmalarınızda başarılar dileyerek, sevgi ve selamlarımızı iletiyoruz.

Navenda PEN a Kurd

Sizler Kürt halkının en genç kurumuşunuz. Çabalarınızı sempatiyle izlemekteyiz. Önemli gördüğümüz nokta ise, çalışmaların sistemli, sürekli ve ödünsüz sürdürülmesidir.

Halkımızın tüm kesimlerini bağlayan bir Ulusal hukuk anlayışının çabalarınızla yaratılacağına inanıyoruz. Sosyal ve kültürel yapımız gözönünde tutularak toplumun tüm kesimlerini kapsayan, eşitlik ilkesine bağlı, çelişkiye yer vermeyen, açık bir tarzda formüle edilmiş, çağdaş hukuk normlarına uygun, bir Ulusal hukuk anlayışının bir yandan sömürgecilerin Faşist Hitler rejimini aratmayan hukuk(suzluk)larını açığa çıkararak, özgürlük hareketimizdeki hukuki meşruiyet zeminini ortaya koyarken, diğer yandan Ülke içinde ve dışındaki Kürdistanlıların sorunlarının çözümüne yönelik hukuki faaliyetlerde Ulusal Kurtuluş Mücadelemize daha sıcak bir katılım sağlayarak toplumumuzun birliğini perçinleyeceğine inanıyoruz.

Bu vesileyle YHK mensuplarını kutlar ve başarılar dileriz.

Halkımızın tüm kesimlerini bağlayan bir Ulusal hukuk anlayışının çabalarınızla yaratılacağına (...) ülke içinde ve dışındaki Kürdistanlıların sorunlarının çözümüne yönelik hukuki faaliyetlerde Ulusal Kurtuluş Mücadelemize daha sıcak bir katılım sağlayarak toplumumuzun birliğini perçinleyeceğine inanıyoruz.

YEK - KOM

Kendi iç hukuk sistemimize kavuşmak, kendi yargılarımızla yaşamayı esas almak kaçınılmaz tarihsel bir görevdir. Bu anlamda Ulusal Kurtuluş Hareketini, bir adalet, hak ve hukuk hareketi olarak görmek gerekir.

Halk olarak Ulusal kurtuluş sürecindeyiz ve bunun savaşı verilmektedir. Kürdistan Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, düşmanın koyduğu hukuku felce uğratmış, işlemez-geçersiz kılmıştır. O halde kendi iç hukuk sistemimize kavuşmak, kendi yargılarımızla yaşamayı esas almak kaçınılmaz tarihsel bir görevdir. Bu anlamda Ulusal Kurtuluş Hareketini, bir adalet, hak ve hukuk hareketi olarak görmek gerekir. Yani; haklıya hakkını veren, haksızdan hesap soran ve yargılayan bir mücadele olarak görmek gerekir.

Bu anlamda Kürdistan hukukunun belirlenmesi acilen gerekmektedir. Bu noktada Kürdistan Hukukçular Birliği'nin oluşturulması isabetli ve yerinde bir karardır. Avrupa'da yaşayan halkımız açısından düşünürsek YHK (kuruluşundan bu yana geçen iki yıla yakın süre içinde) halkı hukuk yönünde bilgilendirme noktasında ciddi çalışmalar içerisine girmiştir. Hukuku tartışır ve egemen kılmanın araçlarından biri olarak "Huquq û Civak" gibi bir yayın organının düşünülmesi isabetlidir.

YHK çok önemli ve ciddi bir görevi üstlenmiş durumdadır. Böylesi bir çalışmanın hiçte kolay olmadığını bilincindeyiz. Ancak kurumlaşma bilinci, mücadelenin yarattığı imkan ve değerlerle doğru ele alındığında karşılaşılabilecek zorlukların üstesinden gelineceğine olan inancımızla, çalışmalarınızda başarılar diliyoruz

KOMKAR

Berpırsıyarên Hêja,

We agahdari da me derbarê bıyarê xwe yê weşandına Govara Huquq û cıvak ê. Her weha, lı ser pekanına “Dezgehê Dadgeriya Netewi” hun bir û raya me dıpirsin.

Bê guman, afirandına “huquqê netewi” proses ke gelek komplike ye, girêdayi hın faktoren dınê ne. Beri her tışti, dı vê pêvajoyê de, divê sazumane ke siyasi ya tekuz pêk bê, angu rızgariya netewi gıhiştibe seri. Lewra, sazırina “Sazumana Huquqa Netewi” qonaxe ke pişti rızgariya netewi ye.

Lê helbet, beri ve qonaxê ji, rexistinên huquqnasên gelên me, dı hizmeta tekoşına rızgariyê da dıkanın cih bıgrın û xebatên bı kêr pêk binin.

Bı van ramanan em, weşandına huquq û cıvak ê weki xebateke qenc dı nırxinin; ji we ra serketın û serfiraziyê dıxwezın.

Lı gel sılavên me yên dılgermi ve.

Beri her tışti, dı vê pêvajoyê de, divê sazumane ke siyasi ya tekuz pêk bê, angu rızgariya netewi gıhiştibe seri. Lewra, sazırina “Sazumana Huquqa Netewi” qonaxe ke pişti rızgariya netewi ye.

AKADEMİYA KURDÎ

21. yy.a girerken Kürt halkının verdiği mücadele artık kendi hukukunu yaratacak duruma gelmiştir. Bu bağlamda bizler Kürt kültür ve sanatında uluslararası güvence altına alınarak bir bütün olarak Kürdistanlıların haklarının çağdaş bir hukuk sistemi güvencesi altına alınmasını istiyoruz.

NASIL BİR HUKUK İSTİYORUZ ?

Kürt halkı tarih boyunca kendine ait bir hukuk sistemi sağlayamadığı için kendi adalet ve hukukunda yaratamadı. Ülkesi bölündüğü gibi kültürü, dili ve sanatı da bölündü ve korkunç bir asimilasyona maruz kaldı. Kürdistan halkının çoğunluğu hukuku Türk devletinin asimilasyon uygulamalarından tanıdı. 70 küsur yıllık bu süreçte hukuk adına hiçbir dünya devletinde rastlanmayan hukuksuzluğu, adaletsizliği yaşadı.

Türk devletinin mahkemelerinde Kürtlere uygulanan hukuk her zaman için siyasi bir yargılama süreci oldu. Onbinlerce Kürt sadece Kürt olduğu için akıl almaz işkencelere, işkencelerden ölümlere ve yıllarca hapis cezalarına mahkum edildi. Her zaman hukukun üstünlüğünü iddia eden bu devlet,

hepimizce yaşanan ve bilinen her türlü devlet terörünü yine hukuk maskesiyle estiriyor.

21. yy.a girerken Kürt halkının verdiği mücadele artık kendi hukukunu yaratacak duruma gelmiştir. Bu bağlamda bizler Kürt kültür ve sanatında uluslararası güvence altına alınarak bir bütün olarak Kürdistanlıların haklarının çağdaş bir hukuk sistemi güvencesi altına alınmasını istiyoruz. Özgün koşulları gözönünde tutarak emeğe dayalı hak ve adalet ilkesini esas alan kürdistan halklarının ekonomik ve siyasi güvenceye kavuşturularak bunları uluslararası alanda savunacak özgürlükçü bir hukuk sisteminin bağımsız ve özgür bir toplumun yararına olacağına inanıyoruz

Bu bağlamda, Kürdistan Hukukçular Birliği'nin başlatmış olduğu hukuk çalışmaları oldukça önemli ve sevindiricidir. Halkımız beklentisine cevap verecek bu önemli çalışmalarımız Kürdistanlılarda kurumlaşma bilincini yaratacak, Ulusal bir hukuka kavuşturacaktır.

KON - KURD

Kürdistan'daki örf ve adetlerin ışığında çağdaş ulusal yasa taslaklarını hazırlamak için gerekli araştırmaları yapmak; (...) gerçekleştirilmek istenen soykırımın hesabını sormak; (...) faillerin ve katillerin uluslararası mahkemelerce yargılanıp, mahkum edilmelerini sağlamak gibi bir hayli kapsamlı işler YHK'yi beklemektedir.

Tarihin sayfalarını geriye doğru çevirdiğimizde, halkların, uzun yıllar boyunca süren çetin mücadeleler sonucu, ağır bedeller ödemek suretiyle, özgürlükleri ancak bir ucundan yakalayabildiklerine tanık oluyoruz. Öyle anlaşılıyorki, insanlığın bu konuda hayli mesafe alması gerekiyor. Bu nedenle özgürce yaşamak isteyen onurlu halkların, bedeli ne denli ağır olursa olsun, mücadele etmelerinin dışında herhangi bir seçenekleri yoktur. Aynı şekilde soykırıma maruz kalan Kürt halkının ve kahraman Kürdistan Ulusal Kurtuluş Savaşçı-

larının MEŞRU MÜDAFAA HAKLARINI kullanmak suretiyle, direnme ve mücadele etmekten başka herhangi bir seçenekleride yoktur. Orta Doğu dengeleri, Kürdistanın parçalarını sahiplenmek isteyen işgalci devletlerin, kendi aralarındaki soykırıma yönelik çirkin ittifakları ve ikiyüzlü politikaları gözönüne alındığında, bölgede kimlerin terör estirdiklerini saptamak zor olmasa gerek.

Kuşkusuz, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi sürecinde saf tutan KÜRDİSTAN HUKUKÇULAR BİRLİĞİ'ni, çok yönlü ve önemli görevler beklemektedir. Kürdistan'daki örf ve adetlerin ışığında çağdaş ulusal yasa taslaklarını hazırlamak için gerekli araştırmaları yapmak; Kürdistan'da işkence, baskı ve zulüm ile boşaltılan ve yakılan köylerin, Dünyanın dört bir yanına savrulan 4 milyon sürgünün, yakılıp yıkılan evlerin, talanın, yargısız infazların, gözaltında kayıpların, zıندانlardaki toplu katliamların, yakılan ormanların ve kimyasal silahlarında kullanılarak gerçekleştirilmek istenen soykırımın hesabını sormak; bu temelde faillerin ve katillerin uluslararası mahkemelerce yargılanıp, mahkum edilmelerini sağlamak gibi bir hayli kapsamlı işler YHK'yi beklemektedir.

YHK'nin şimdiye kadarki çalışmalarını coşku ile karşılıyor, Ulusal bir hukuk kurumu olma yolundaki çabalarını selamlıyor ve başarılar diliyoruz.

KÜRDİSTANLI ŞEHİT HUKUKÇULARIMIZ

Mehmet Tefvik Hacı Ahdî (BAVÊ TUJO)

Av.Yusuf Serhat BUCAK

19. Yüzyılın sonlarından günümüze kadar sürüp gelen KÜRDİSTAN ULUSAL KURTULUŞ MÜCADELESİ'nin uzun ve acılı tarihi boyunca, Kürdistanlı hukukçular da belirli görevler yüklenmiş, bu görev yüklenmenin bedelini de ödemişlerdir. Kürdistanlı Hukukçular, bu onurlu bedeli her koşul altında ödemeye devam etmelidirler.

Kürdistanlı Hukukçular bu uzun süreç içerisinde örgüt lideri, Kurtuluş mücadelesi organizatörü, örgüt yöneticisi, gerilla komutanı ve gerilla olarak Kürdistan'ın makus tarihinde rollerini oynamışlardır.

Dergimizin her sayısında bu saygın kişilerden birisinin yaşamını, mücadele çizgisini sizlere tanıtmaya çalışacağız. Umut ediyoruzki, Kürdistan Kurtuluş Mücadelesinde önemli roller üstlenmiş bu tarihi kişilikleri topluca, "Kürdistanlı Şehit Hukukçular Albümü" adı altında kitap olarak sunalım. Bunun için başta Kürdistanlı Hukukçular olmak üzere, tüm yurtsever aydınlarımızın emek ve çabalarına ihtiyacımız olduğunun bilincindeyiz. Ayrıca Kürdistanlı Hukukçu şehitlerimizde, biz-

Mehmet Tefvik Hacı Ahdî Efendi (Bavê Tujo)

den bu görevi yerine getirilmesi beklentisi vardır. Şüphesiz ki, onlara verilecek en büyük hediye, uğruna yaşamlarını ver-

dikleri “Demokratik, Özgür Kürdistan” olacaktır. Ancak, onların aziz hatıralarını, yaşamlarını, şahadet biçimlerini gelecek kuşaklara aktarmak da tarihsel milli bir görevdir.

Şehit Hukukçularımız dizisine, bilinen ilk Kürt hukukçu şehidi, Diyarbakirli Mehmet Tevfik Efendi, namı diğer Hacı Ahdî ile başlangıç yapmak istiyoruz. Kendisi aslen Diyarbakirli olup, Diyarbakir Adliyesi’nde memur olarak çalışmaya başlamış, bilahare yapılan bir imtihanı kazanarak dava vekili (avukat) sıfatını kazanmıştır. Şehidimizin doğum tarihini tüm araştırmalarımıza rağmen tesbit etmek mümkün olmamıştır. Ancak, 27 Mayıs 1925’de, Diyarbakir’de şehitlik mertebesine kavuştuğunu biliyoruz. İdam sehpasına götürülürken çekilen resimleri, kendisinin şehit olurken çok genç olduğunu göstermektedir.

Genç yaşlarda yurtsever duygu ve bilinçle donanmış bir kişiliğe sahip olmuştu. Dürüstlüğü, vatanseverliği, cesareti ile çevresinde çok sevilen bir insandı. 1918 yılında Diyarbakir’de kurulan Kürt Teali Cemiyeti’nin (Kürt Kulübü) kurucularından birisi ve ilk üyelerindendir. Arkadaşları Fevziefendizade Muhammet Efendi, Mirî Katibizade Cemil Bey, Liceli Ali Efendi ile birlikte örgütün propaganda komitesinde görevlidir. İstanbul’daki Kürdistan Teali Cemiyeti tarafından gönderilen yayınlar, gazete, dergi ve şiirler, bu komite tarafından örgütün matbaasında çoğaltılıp, dağıtılır. Yapılan etkili propaganda, basılıp dağıtılan bu yayınların etkisiyle Kürtlük duygusu kısa zamanda kabırır, örgütün üye sayısı binlerle ifade edilmeye başlanır. Bunda, diğer arkadaşlarıyla birlikte şehidimizin de önemli rolü vardır.

Mehmet Tevfik Hacı Ahdî Efendi, aynı zamanda kalemi keskin bir yazardır. Kürt Teali Cemiyeti’nin (Kürt Kulübü) çıkardığı GAZÎ (çağrı) isimli gazetede BAVÊ TUJO ismiyle ateşli yazılar yazar. Bu nedenle, bir diğer lakabı da “Bavê Tujo”dur.

Militan özelliği ve faaliyetlerinden dolayı yaşamı boyunca üç kez tutuklanır. İlk tutukluluğu Diyarbakir’dedir. Mehmet Tevfik Efendi, bu tutuklanması sırasında hakimın tüm baskılarına karşın ifadesini türkçe olarak vermez. “Kürdistan’da adaletin layıkıyla yerine getirilmesi için yargılamanın Kürtçe yapılması gerekir” şiarı, onun sarsılmaz inancıdır. Çaresiz kalan hakim, ifadesini tesbit etmek için tercüman getirir ve ifadesini Kürtçe olarak alır. İkinci tutuklanması ise, Güney Kürdistan’daki Şeyh Mahmut Berzenci hareketini izlemek ve ilişki kurmak için görevli olarak Süleymaniye’ye gitmek için yola çıktığında, İngilizler tarafından Musul’da yakalanır. Bilahare Türklere teslim edilip, yargılanması Ankara’da yapılır. Bu nedenle, bir süre Ankara Cezaevi’nde kalır. Sonra bırakılınca Diyarbakir’e döner. Bavê Tujo, hukukçuluğunun yanı sıra militan kişiliğini, şahadetine kadar fasılasız olarak sürdürür. Şeyh Sait hareketinin bastırılmasından sonra da, üçüncü defa tutuklanır. Seyit Abdülkadir, oğlu Seyit Mehmet, Palolu Kör Sadi, Kemal Fevzi, Cemilpaşazade Ekrem, Hoca Askeri, Hüsnav aşireti reisi Nafiz ile birlikte yargılanır. İddianamede kendisine isnat edilen eylem, “müteaddit rapor ve evrakı sairede sanığın Kürtlüğün en ateşli taraftarı ve müstakil Kürdistan’ın kurulmasının ateşli savunucusu olduğu, mütarekeden sonra Şark vilayetine gönderilen Binbaşı Noel ile birlikte Diyarbakir’deki Kürt Kulübü’nde, İngiliz siyaseti ve müstakil Kürdistan’ın

kurulması için halka İngiliz politikası lehine propaganda yapmak, Diyarbakir ve Mardin havalisinde Kürt kıyafetlerinde dolaşarak propaganda yaptıktan sonra Musul'a giderek bir müddet İngilizlerin yanında kalarak polislik yapmak, tekrar propaganda yapmak için İngiliz pasaportu ile avdet edip, Dr. Fuat gibi Kürtçülüğün ateşli savunucusu ile ilişkiye geçmek"tir.

Mahkeme, 14 Mayıs 1925'de başlayıp, duruşmalar dokuz gün sürer. Kemalizmin ikiyüzlü politikası, Türk Hukuk sistemine de, cumhuriyetin kuruluşundan itibaren yansımıştır. Türk Hukuk sistemi, resmi ideolojinin yaratılmasının sac ayaklarından birisidir. Bu durum, mahkeme zabıtlarına, iddianamelere de yansır.

Yukarıda anlattığımız gibi Bavê Tujo, 1920'de görevli olarak Süleymaniye'ye giderken İngilizler tarafından tutuklanır, sonra da Kemalistlere teslim edilir. Kemalizmin payitahtında tutuklu olarak bir müddet kalır. İngiliz devletinin, kendisine polislik yapan bir kişiyi Türklere teslim etmesi ilginçtir. Savcı, Kürtlük fikrini mahkemelerde korkusuz bir şekilde savunan Kürt yurtsever aydınlarına hep aynı suçlamaları yapmıştır.

Mehmet Tevfik Efendi, önceki tutuklanmalarında olduğu gibi gerek sorgusunda, gerekse de savunmasında Kürt yurtseverliğini ateşli bir biçimde savunmuştur. 23 Mayıs 1925 günü Şark İstiklal Mahkemesi kendisini, Kemal Fevzi, Palolu Kör Sadi, Hoca Askeri, Seyit A. Kadir ve oğlu Seyit Mehmet ile birlikte Hıyanet-i Vatanıye yasasının 2. maddesine göre idam cezasına mahkum eder.

27 Mayıs 1925 günü, diğer sanıklarla birlikte hakkında verilen idam cezası infaz edilir. Mehmet Tevfik Hacı Ahdî Efendi sehpaye çıkınca saat 04.53'tür. Ulu Cami Meydanı (eski Diyarbakir Belediyesi'nin önündeki meydan) ömrünü Kürt halkının ve Kürdistan davasına adanmış bu yiğit Kürt hukukçusunun gür sesiyle sarsılır. "Cesedimi bütün dünyaya gösteriniz ve herkes bilsin ki, kişisel haklar için değil, ulusal haklar için savaşıyorum. YAŞASIN KÜRDİSTAN."

Şehidimizin son sözleri tarihe ve Kürdistanlı hukukçulara yapılmış bir vasiyettir. Şehitlerin vasiyetlerine bağlılık esastır. Onların vasiyetlerine ihanet edilmez. Açtıkları ışıklı yolda cesaret ve azimle yürünür.

Kaynaklar

- 1) *Doza Kurdistan, Kadri Cemilpaşa*
- 2) *Muhtasar Hayatım, Ekrem Cemilpaşa*
- 3) *Tarih Boyunca Kürt-Ermeni İlişkileri, Garo Sasuni*
- 4) *Kürt-İslam Ayaklanması, Uğur Mumcu*
- 5) *Kürt Demokratik Mücadelesinin Belgeleri, Mehmet Bayrak*
- 6) *İstiklal Mahkemeleri, Ergun Aybars*

DEVLET VE DEVLET BİÇİMLERİ

Av. A.Haydar BOZKURT

Devlet, ulus olarak kürtler açısından, kurum anlamında bir yandan çok yabancı ve uzak, bir yandanda çok yakın ve yaşamlarının her alanında (devletle hiç ilişkileri olmadığı durumlarda dahi onun açık şiddeti ile tanışmışlardır) olan bir kurumdur. Yabancı olmaları kendilerinin, ulus olarak neden bir devlete sahip olamadıkları konusunu çok az sorgulamış olmalarıdır. Devlet olgusuna yakın olmaları ise sömürgeci devletlerden kaynaklanmaktadır. Dört ayrı sömürgeci devletin Kürt ulusunu bölüp parçalama, asimile ve yoketme pratiğinde fiili ve hukuki anlamda Kürt ulusunun maruz kaldığı uygulamalar onları devlet denilen siyasal otorite konusunda epeyce bilgi sahibi yapmıştır. Ancak bütün bunlara rağmen tarihsel sürece kısaca bakıldığında devletleşme konusunda Kürt ulusunun devamlı olarak bir parçalanmışlık ve isteksizliği kendisinde sürekleştirdiği görülmektedir. Kuşkusuz bunun temel ve yan etkenleri vardır. İç ve dış etkenleri vardır. Bu ayrı bir yazı konusu olmakla birlikte şimdilik, yaşamlarının her alanında sömürgeci devletlerin herhangi bir uygulamasıyla karşılaşan Kürdistanlıların neden kendilerinin bir devleti olmadığı sorusunu sormalarını bu alana giriş için yeterli görüyorum. Çünkü bu soru ile birlikte, ne yapılmalı ve daha önemlisi nasıl bir devlet sorusu gelecektir. Bu konuda Nikitin'in devletin önemine ilişkin yorumuna katılmamak mümkün değil. "Eğer 11.Yüzyılda bir Xani yaşamış olsaydı, Kürt tarihi bir başka yön alabilirdi. Ulusal bir devletin oluşumu için gerekli olan ruh-

la donatılmış buldukları halde Kürtler, böyle bir devletten yoksun kalmışlardır ve adeta potansiyel halde bir ulus, devletsiz bir ulus oluşturmaktadırlar; oysa devlet, ulusun en üstün ölçüde tanınmasıdır." Bu kısa girişten sonra yazının içeriği konusunda şunlar söylenebilir. Devlet ve Devlet Biçimleri konusunda genel hatlarıyla bazı açıklamalarda bulunulacaktır. Öncelikle okuyucunun da anlayış göstereceğini umarak bütün sıklığına rağmen Devletin ortaya çıkışı ve tanımı konusu daha sonra ise hukuki anlamda devletin örgütlüleşmiş biçimi olarak devlet biçimleri üzerinde durulacaktır. Elbette konu derin ve üzerinde dünyanın değişik bölgelerinde bulunan bir çok devlet yapısının incelenmesini gerektiren bir alandır. Özellikle kürtlerin son dönemlerde daha fazla duymaya başladıkları, federasyon, federe devlet, konfederasyon, üniter devlet, otonomi, kültürel özerklik v.b birçok kavram ya bilinmemekte ya da üstün körü bazı bilgi kıvrıntılarıyla konu geçiştirilmektedir. Giriş anlamında ve çok yeterli olmasa da bu yazının bir nebze yararlı olacağını umuyorum.

Devlet bilinen ve yaygın olan kanının aksine tarihin her döneminde var olan, ezeli ve ebedi bir kurum değildir. Tarihin belli bir döneminde, daha doğru bir tanımlamayla, insanlık tarihinin ilk dönemlerinde, ilk gruplaşan toplulukların ortak çıkarlarını korumak amacıyla ve ilk olarak doğu toplumlarında (coğrafi bölge anlamında mezopotamya denilebilir. Çünkü gerek daha önce ortaya çıkan

bulgu ve belgeler, gerekse yakın dönemde yapılan araştırmalar bu bölgenin hem ortak çıkarlar temelinde grublaşma düzeyinde olsun hemde buna bağlı olarak peşi sıra gelişen tarımsal üretime geçiş döneminin ilk bu coğrafya da olduğu tezini güçlendirmiştir) ortaya çıkmıştır. Bu ilk gruplaşan topluluklar kendi ölçüleri ve koşulları çerçevesinde ortak çıkarları koruma ve sağlanan koşulların sürdürülmesi için oluşturdukları devlet süreç içinde tarımsal üretime geçişle birlikte farklılaşmış genel çıkarı değilde artık belli bir grubun, ortaya çıkan sınıflardan bir sınıfın çıkarlarını koruyan bir devlet haline gelmiştir.

İlk dönem için devlet iktidarının oluşmasının başlangıcı diye nitelemek belki daha doğrudur. Çünkü ilkel toplumlardaki bu dönem toplumsal artı üretimin olmadığı ve ekonominin de uzmanlaşmaya olanak vermediği bir dönemdir. Bu dönem için erken devlet dönemi de denilebilir. Zamanla tarımsal üretimin artması ve buna bağlı olarak artı üretimin artması sınıfsal farklılıkların belirginleşmesi devletin tarih sahnesine çıkmasına yol açmıştır. Sınıfların ortaya çıkışıyla birlikte devletin bu farklı niteliğini Engels şöyle betimler. “Aynı kökten gelen toplulukların oluşturduğu doğal gruplaşmaların, önceleri yalnızca (Doğudaki sulama gibi) ortak çıkarlarıyla uğraşmak amacıyla ve kendilerini yabancılarla karşı korumak için geliştirdikleri devlet, o andan itibaren, egemen sınıfın yönetilen sınıfa karşı yaşam ve egemenlik koşullarını, zorla sürdürme amacına da hizmet eder”. Ancak marksist anlayışın devletin oluşumunu bilmsel temellere dayanarak açıklamasına karşın, karşı kuramcılar, ki genel yaygın kanıda bu şekildedir, devleti insanların topluca yaşamaya başlamaları ile birlikte toplumsal bazı kurallara ihtiyaç duymaları ve bu kuralları uygulayacak bir organın istenmesi sonucu doğduğunu ileri sürmektedirler. Ancak, insanlık tarihinin gelişim sürecine bakıldığında devletin ortaya çıkışı ve gelişimi kısaca şu şekilde özetlenebilir.

İnsanlık toplumunun geçtiği evreleri kabaca sıralamak gerekirse;

1. İlkel toplayıcı ve avcı kabileler.
2. Yerleşik tarım yapan ilkel toplumlar veya hayvancılık yapan topluluklar.
3. Tarımsal üretimin arttığı, ticaretin belli aşamaya ulaştığı toplumlar.
 - Bu kesit vatandaşların ve kölelerin olduğu antik çağ devletleri (eski Yunan ve Roma)
 - Orta çağ feodalizmi (senyör mülkiyeti)
4. Kapitalizm ve ulusal devletin ortaya çıkması
5. Sosyalizm ve sosyalist devlet. (Yazı kapsamında üzerinde durulmayacaktır)

Elbetteki toplumlar tarihi bölümlendirmeye tabi tutulurken bu süreçler birbirlerinden kesin ve ani kesilmelerle kopup yeni bir dönem başlamıyor. Günümüzde de toplumlar incelendiğinde bir dönemden bir başka döneme geçişin çok uzun zaman aldığı, bazen içiçe geçerek çok uzun bir zamana yayıldığı görülecektir. Yeni olanın ortaya çıkışı, kendisini kabul ettirmesi, eskiyi alt ederek onun yerine geçmesi çoğu zaman zor yolu ile ancak mümkündür. Tarihi, bu zorun kullanıldığı ve toplumun örgütlenmesi /yönetilmesi bazında yaratılan değişime bağlı olarak bölümlendirmek hem anlamayı hemde analizi daha olanaklı kılmaktadır. İlk dönem için yukarıda kısaca değinildiği gibi, ilkel topluluklar kadın erkek işbölümü dışında tüm üyeleri aynı işi yapan, sınıfların henüz oluşmadığı bir dönemdir. Ancak bu dönemin belli bir evresinden sonra, anlaşmazlıkları çözme, ortak mülkiyet üzerinde bireysel zorla alımları önleme, ilkel koşullarda da olsa dinsel işlevleri yerine getirmek için bazı bireyleri görevlendirmek gerekmektedir. Bu ise bireylerin yetkiyle donatılması ile mümkündür. Bundan dolayı bu döneme devlet iktidarının oluşması dönemi demek mümkündür. İşbölümünün gelişmesi bu görevlilerin giderek uzmanlaşmasını sağlaması, üretici güçlerin gelişmesiyle birlikte

topluluk içerisinde bir yanda ortak çıkarlar, diğ er yanda ç eliş en çıkarlar yaratmıştır. Toplu luğ un tarımsal üretime geç iş i ile birlikte, sınıfların varlığı belirginleş miş , toplumsal artı üretim artmıştır. Tarımsal üretime elverişli olmayan bölgelerde ise daha çok hayvancılığ ın geliş mesi kendisini göstermiştir. Bu topluluklarda farklı alanlardaki uzmanlaş ma, toplulukların yapılarına da yansımış , tarımsal üretim yapan toplumlar yerleş ik, kendi kendine yeten özellikler gösterirken, ç oban topluluklar ise göçebe, otlak kavgalarının olduğu , hırsızlık, savaşı cılık ve kendi kendine yetmeme gibi özellikler göstermiş lerdir. Bu topluluklar arasındaki farklı özellikler aralarındaki iliş kilere de yansımıştır. Ç oban topluluklar, yerleş ik tarım yapan toplulukların çiftliklerine saldırıma başlamış , tarihsel süreç için de bu tür savaş iliş kisi, talan, yağ ma, haraç ve vergi gibi bir süreç izlemiştir.

Toplumların bu ilk dönemlerinden sonra devlet kavramı özellikle “polis” adı verilen kent devletlerin ortaya çıkmasıyla kullanılır. Eski Yunan ve Roma da polis adıyla kent devletler, askeri, dini, ekonomik ve siyasal bir bütün olarak ortaya çıkmışlardır. Yunan polisleri değişik siyasal yönetimlerden geçerek gelişmişlerdir. Krallık, aristokrasi, demokrasi gibi devlet biçimleri ile o dönemin site devletleri Yunan ilk çağ düşünürlerinin de üzerinde durdukları önemli bir siyasal bütün olmuştur. Bu sitelerin toplumsal yapısı; 1) Yurttaşlar, 2) Yabancılar, 3) Köleler biçiminde ayrılmıştır. Yurttaşlar site devletin yerli halkı olup, seçme ve seçilme hakkına sahip ve özgür olan tek gruptur. Yabancılar ise özgür olmakla birlikte herhangi bir yurttaşlık hakkına sahip olmayan, zanaat ve ticaretle uğraş an kişilerdir. Köleler ise birer üretim aracı olarak görülen ve hiç bir hakka sahip olmayan gruptur. (İlk çağ Yunan devletlerinin biçimi çok önemli olmakla birlikte, özellikle siyasal düşünceler tarihi çerçevesinde bu dönemde düşünür ve akımların ileri sürdükleri düşüncelerin irdelenmesi biraz da akademik yönü ağır basaca-

ğ ından değ inilmeden geçilecektir.)

Feodalizm ise özellikle Batı Avrupa’da oluşan ve yaklaşık olarak bin yıllık bir dönemi kapsayan (450-1500 yılları) toplum düzeninin adıdır. En özgün haliyle bu bölgede varlığını göstermiştir. Bu dönem merkezi devletlerin yıkıldığı, bunun yerine belirli toprak parçaları üzerinde senyörlerin mutlak iktidar oldukları bir dönemdir. Senyör toprakları üzerinde adli, mali, idari yetkilere sahiptir. Sosyal yapıyı belirleyen özellik kişilerin toprakla olan ilişkilidir. Toprağ a sahip olan kişi aynı zamanda siyasal iktidarada sahiptir. Kişisel hizmet ve sadakat anlayışına dayanan feodal düzen, daha sonraları gelişecek olan modern devlet düzenine açıkça ters düşmektedir. Siyasal ve idari yetkiler senyörlerin malvarlığına dahil olan haklardır. Ekonomik anlamda ise para ile yapılan alışverişlerin azaldığı buna karşılık hizmetlerin karşılığ ının mal ile ödendiği bir dönemdir.

Feodal sistemin çözülüşü burjuvazinin gelişmesi kapitalist ulusal devletin ortaya çıkmasıyla olmuştur. Yeni keşiflerle birlikte ortaya çıkan yeni pazar olanakları gelişen burjuvazi açısından eski feodal devlet sınırlarından daha geniş bir siyasal yapıyı gerekli kılmaktaydı. Pazarın işlerliği kredi kullanma ve bankacılık, kural birliğini, yerel güç odakların ortadan kaldırılmasını ve bunun içinde belirli bir yasanın ve bu yasaı uygulayacak kurumun yaratılması zorunluluğ u vardı. Yasa ve düzeni sağlamak, dışarda ise diğer devletlerle dünya pazarında rekabet etmek için merkezi sürekli bir ordu, yargı sistemi ve elbette bu kurumların varlığ ının sürekliliğ i için kamu finansmanı ve bürokrasinin oluşturulması, aynı zamanda ulusal devletin yaratılmasında önemli yer tutmuşlardır. İşte günümüzde hala varlığını sürdüren ulus devletin en genel ve kısa özeti bu şekildedir.

Sonuç olarak devletin doğuş u tarihsel sürecin de gösterdiği gibi, yöneten yönetilen ilişkinin ortaya çıkması ve bu sürecin devamı için ihtiyaç duyulan bir araç olarak kullanılır.

ması gerçeğinde kendisini göstermektedir.

DEVLET TİPİ, DEVLET BİÇİMİ

Devlet tipi: Var olan üretim tarzının politik üst yapıdaki karşılığıdır. Belirli bir toplumsal oluşumda egemen olan üretim tarzına denk düşen devleti ifade etmek için devlet tipi kavramı kullanılır. Köleci devlet, feodal devlet, kapitalist devlet, sosyalist devlet gibi.

Devlet biçimi: Belirli bir devlet tipi içinde tarihsel, toplumsal, ekonomik ve politik süreçlere bağlı olarak yaşadığı değişkenliği belirtmek için kullanılır. (Demokrasi, faşizm) Dolayısıyla demokrasi görüldüğü gibi kapitalist devlet tipi içinde devlet biçimlerinden biridir.

Hükümet biçimi: Belirli bir devlet tipi içindeki belirli bir devlet biçiminin idare ediliş şeklini belirtmek için kullanılır.(Parlamentar sistem,başkanlık sistemi)

ANAYASAL ÖRGÜTLENME BİÇİMLERİ

Üniter devlet, Federerel devlet, konfederasyon, özerklik: Devlet ekonomik, politik, tarihsel, siyasal süreçlere bağlı olarak kendisini teknik anlamda siyasal merkezîyetçi tarzda örgütlemişse bu tek siyasal merkez anayasal anlamda üniter devlet olarak adlandırılır. Birden çok siyasal merkezin olması durumunda ise federalizmden söz edilir. Zaten tarihsel gelişmeler devletlerin örgütlenme biçimlerinde temel iki biçimi ön plana çıkarmıştır. Üniter devlet, federal devlet. Yine bunlara ek olarak konfederasyon varsa da, bu biçim egemen ulusların çok sınırlı bir alanda bir takım yetkilerini bir üst otoriteye aktarmaları anlamına gelir. Dış ilişkiler, güvenlik gibi alanlarda çoğu zaman bu görülür.

Bir uluslararası anlaşmayla kurulur. Devletlerarası bir organ işbirliğini sağlamakla yetkilidir ve kural olarak kararlar oybirliğiyle alınır. Eşitlikçi bir ortaklıktır. Federasyon ise federe devletin federal devletlerle yanyana bulunduğu karma yapı bir örgütlenme, bir devletler topluluğudur. Federasyonu oluşturan her devlete federe devlet oluşan devlete ise fede-

ral devlet denir. İkili bir alan söz konusudur. İlk alan federe devlete, ikinci alan ise federal devlete aittir. Federal devlet federe devleti kapsar. Konfederasyonda ise ortaya yeni bir devlet çıkmaz sadece egemen devletlerin işbirliği tekniği olarak ortaya çıkar. Üniter devlet varlık koşulları bakımında tek ülke tek ulus ve buna bağlı olarak tek siyasi ve hukuki merkezin bulunduğu devlet biçimidir. Bunun sonucu devletin ülkesi ve ulusuyla teklifi ve bölünmezliği ilkesi bağlamında daha net ortaya çıkar. Bu ilkenin anayasanın içinde yer alması tek siyasal merkezli devletin üniterliğinin temel kuruluş yasasında kendisini ifade etmesidir. Buna rağmen bir çok devletin anayasasında bu şekilde bir ilke yer almasına rağmen (İspanya ve İtalya gibi) devletin sınırları içinde yer alan bazı etnik yapılarla yaptıkları anlaşmalar ve tanınan statüler bu devletlerin üniter devlet yapısı sürmekle birlikte farklı bir durumda bulunmaktadır.

Zaten günümüzde saf üniter merkezci devlet yapısına örnek olarak T.C. yi göstermek mümkündür. Başkaca bir örnek bulmak da mümkün değildir. Yine bir üniter devlet olan İspanya'dan bir örnek vermek istiyorum. Bir dönem Türkiye'de de tartışılan Bask modeli konusunu ve İspanya devletinin kendi çözümü ve en önemlisi anayasa hukuku kapsamında ulusa getirilen yeni tanımlamadır. İspanya'nın 1978 tarihli Anayasası bir yanda "İspanyol ulusunun parçalanmaz birliği" ve "bölünmez ve ortak yurt" ilkeleriyle üniter devletin ulus ve ülkenin teklifi ve bölünmezliği ilkesini vurgularken, diğer tarafta ise ulusal bütünlük içinde milliyetlerin ve bölgelerin özerkliği olduğuda belirtilmiştir. Anayasanın 1. maddesi "bütün devlet yetkilerinin çıktığı ulusal egemenliğin kaynağı İspanyol ulusudur" şeklinde yazılmıştır. Bu madde tek ulus ve ulusal egemenlik ilkesini içermekte, siyasal iktidarın meşruluğunun kaynağını da İspanyol ulusu olarak göstermektedir. Ancak 2. madde "Anayasa, İspanyol ulusunun parçalanmaz birliği, bütün İspanyolların bölünmez

ve ortak yurdu ilkelerine dayanır ve onun parçası olan milliyetlerin ve bölgelerin özerkliği ve kendi aralarında dayanışmasını tanıy güvenceler.” Görüldüğü gibi bu madde ilk olarak ulusun tekliği ile bölünmez ve ortak yurt ilkesini getirerek Katalan, Basklı ve Galisyalıların kendi kaderlerini belirleme haklarını dışalamakta İspanyol devletinde egemenliğin kaynağını İspanyol ulusu olarak göstermektedir. Ancak ikincil olarak, milliyetlerin ve bölgelerin özerklik haklarına sahip olmalarıdır. Anayasa bir yandan bağımsızlığını talep eden ulusların taleplerinin bir yandanda merkezci ulus İspanyolların taleplerinin uzlaşması biçimine kavuşturulmuştur. Buradaki milliyet kavramı kendini ulus olarak nitelleyen topluluklar, bölge kavramı ise kendini ulus olarak nitelemeyen topluluklar için kullanılmıştır. Özerkliğin anayasal güvencesine rağmen Katalonya, Bask ve Galisya’da bağımsızlık, kendi kaderini tayin hakkı mücadelesi hala devam etmektedir. İlginç olan İspanyol devletin bağımsızlık taleplerini kırmak için milliyet olgusunu tanıması buna rağmen tek ulus tek ülke dayatmasını da sürdürmesidir. Anayasa’da milliyetlere tanınan özerklik özel statülü özerklik şeklinde diğer gruplara tanınan özerklik ise olağan statülü özerklik şeklinde ifade edilmiştir. Özerk bölgeler ile merkez arasındaki ilişki karmaşık bir yapı arz etmektedir. Bu alandaki yasalar ve özerkliğin hayata geçirilmesi ayrıntılı olarak incelenmesi gereken bir alan olup daha sonraki sayılarda üzerinde durulacaktır. Şimdiden söylenmesi gereken, Bask modeli denilen modelin Kürtler için pek model olamayacağıdır.

Son olarak özerklik kavramı üzerinde duruldu. Özerklik Arapça’da muhtariyet, Yunanca’da ise otonomi kavramlarının karşılığıdır. Kavramın en geniş tanımı bir merkez organ tarafından yönetilen geniş bir örgütlenme içinde bir topluluğun veya bir yersel birimin kendini serbestçe idare etmesi ve/veya kendi yasalarıyla hükümet etmesi durumudur. Özerklik kavramı gerek federasyonlar gerek-

se merkezi örgütlenmeler için kullanılmaktadır. Ancak kavramın tarihsel anlamı ve uygulamadaki şekliyle merkezi örgütlenmeler için kullanmanın daha doğru olduğudur. Nitekim gerek yerinden yönetim, gerekse yetki genişliği ilkeleri bir merkezin varlığını varsayar. Bu merkez bir kısım etkinliklerini merkez dışına yaymaktadır ki teorik olarak bu merkez yetkileri tekrar kendisinde toplayabilir.

Oysa federalizmde siyasal otoriteler özerkliklerini koruyarak bir birlik kurmuşlardır. Bu anlamda merkezi devletlerdeki özerklikle federasyonlardaki özerklik birbirinden farklıdır. Birisinde egemen merkez kendi altındaki birimleri özerkleştirir. Diğerinde ise egemen siyasal otoriteler egemenliklerini koruyarak bütünleşirler. Bunun sonucu olarak federasyonlarda birden çok siyasal merkez bulunur. Federal merkez ve federe merkezler. Her biri üniter devletler gibi kendi siyasal kurumlarına ve idari aygıtlarına sahiptir. Bu merkezler arasında herhangi bir atlık üstlük ilişkisi yoktur.

Merkezin kendi alt birimine tanıdığı özerklik sadece idari alanda ise idari özerklik, siyasal alanda ise siyasal özerklikten söz edilir. Aslında Kürtler açısından özerklik (Güney Kürdistan) sonuçları ve özellikleri çok yakından bilinen bir olgudur. Buna rağmen ulus bağlamında hiç bir şey ifade etmeyen özerklik talepleri ileri sürmek hiç de anlaşılır bir durum değildir.

Yararlanılan kaynaklar:

1. Kürtler, Nikitin, B.
2. Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Engels, F.
3. Devlet ve Demokrasi, Tanilli, S.
4. Siyasal Düşünceler Tarihi, Göze, A.
5. Üniter Devlet, N. Atilla
6. Devlet Kuramı, M. Stanley W.

EMPERYALİST BİR BÖLÜŞÜM ANTLAŞMASI

LOZAN

ve

ALTERNATİF KONFERANS HAZIRLIK TASLAĞIMIZ

Av. Veysel AKAY

Giriş

Uluslararası hukukun en temel kaynaklarından olan “Antlaşmalar”, birden fazla siyasal irade arasındaki çatışma ve ilişkilerin düzenlendiği yazılı hukuksal metinlerdir. Buradaki hukuksallık tamamen siyasal çıkar ve ilişkilerin formülasyonunu ifade eder. Çıkar çatışmalarının düzenlendiği uluslararası antlaşmalar ya bir savaş öncesi sürecin, ya bir savaş sonucu sürecin ya da istem ve ihtiyaçların çakıştığı siyasal iradelerin ürünüdürler. Uluslararası ilişkilerin düzenlendiği metinler sadece Antlaşmalar olmayıp; “Anlaşma”, “Konvensiyon”, “Bildirge” ve “Protokol” gibi daha bir çok düzenleme formu mevcuttur. Birbirinden farklı anlam ve sonuçlara yol açarlarda, esas olarak tüm bu kavramlar Uluslararası Hukukun temel yazılı kaynakları arasında sayılmaktadırlar. Uluslararası Hukukun henüz gerekli / yeterli caydırıcı ve önleyici mekanizmalara ulaşamadığı düşünüldüğünde, Antlaşma, Anlaşma, Konvensiyon, Protokol ve Bildirge gibi siyasal ilişki metinlerinin de iç hukuk sistemlerinde ki kadar güvencelere kavuşturulmadıkları ortadadır. Dolayısıyla ikili ya da daha çok taraflı bir uluslararası ilişki metninden doğan hak ve yükümlülükler, tarafların güç ve imkanlarıyla orantılı olarak anlam kazanırlar. İlişkilerde varılan mutakabat nasıl olursa olsun, metinlere taraf güçlü taraflar, metinlerde belirlenen hak ve yükümlülüklerine aldırılmaksızın, caydırıcılık ve önleyicilik rolünü sürdürürler. BM ve diğer tüm bölgesel güvenlik teşkilatları, tüm tarafsızlık aldat-

Kürdistan'da derinleşerek yükselen ve ülkenin tüm alanlarına yayılarak siyasal çözümü sömürgeci odaklara dayatan Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, Lozan antlaşmasının Kürdistan'a ilişkin kısımlarını fiili olarak anlamsızlaştırmıştır. 74. Yıldönümünde, Kürdistan'ı bir baştan bir başa savaş alanına çeviren ve Kürdistan üzerinde diğer sömürgecilerin “Hakimiyet Haklarını” fiili olarak tanımayacak noktaya gelen TC, Lozan kutlamalarını hala bir bayram havasında kutlayadursun; Kürdistan'da yakılan Lozan metinlerinin külleri tarihi Uşi Şatosunda gömülmek üzere yola çıkarıldı bile.

macalarına rağmen belli güç odaklarının kontrolündedirler. Birinci Emperyalist Savaşın sonra oluşturulan “Milletler Cemiyeti”, dönemin ege-men İngiliz siyasetinin bir kontrol mekanizmasın-dan başka bir şey değildir. Aynı şekilde İkinci Paylaşım Savaşından sonra ortaya çıkan ve günü-müzde dünyada söz ve karar sahibi tek evrensel güvenlik mekanizması olan “Birleşmiş Milletler” teşkilatı yine dünya imparatoru ABD nin şemsiye-sinden başka bir şey değildir.

Lozan antlaşması tek bir antlaşma metni olma-yıp, esas olarak Birinci Paylaşım Savaşı sonrası sürecin ortaya çıkardığı ve temel olarak Ortado-ğu, Asya ve Balkanlarda'ki savaş sonuçlarının emperyalist bir düzenlemeye kavuşturulduğu bir-den fazla metinlerin bütünüdür ifade eder. Günü-müzde Lozan sürecinde ortaya çıkan çözüm ve düzenlemeler, Kürdistan'ı ilgilendiren düzenleme-lerin dışında, anlamını yitirmiştir. Kürdistan'da derinleşerek yükselen ve ülkenin tüm alanlarına yayılarak siyasal çözümü sömürgeci odaklara da-yatan Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, Lozan antlaş-masının Kürdistan'a ilişkin kısımlarını fiili olarak anlamsızlaştırmıştır. 74. Yıldönümünde, Kürdis-tan'ı bir baştan bir başa savaş alanına çeviren ve Kürdistan üzerinde diğer sömürgecilerin “Haki-miyet Haklarını” fiili olarak tanımayacak noktaya gelen TC, Lozan kutlamalarını hala bir bayram havasında kutlayadursun; Kürdistan'da yakılan Lozan metinlerinin külleri tarihi Uşi Şatosunda gömülmek üzere yola çıkarıldı bile.

Bugünkü şekliyle, antlaşmalara taraf siyasal irade-lerin devlet olma zorunluluğunun tarihte birçok istisnaları var ve bugün dahi henüz “hukuki tanı-ma” imkanına kavuşamayan siyasal iradelerin, uluslararası antlaşmalara taraf olabildiği bir ger-çektir. Konumuzla direk ilişkisi bulunmamakla birlikte, devlet olma sürecinin tarihsel gelişiminin oldukça karmaşık ve rölatif özellikler taşıdığını vurgulamakta yarar var. Bu vesileyle devlet kav-ramı her ne kadar hukuksal terminoloji ile izah edilmeye çalışılıyorsa da, özünde devlet kavramı çıplak bir siyasal gerçekliğin ifadesinden başka bir şey değildir. Bir siyasal gerçeklik eğer kendisini başka siyasal gerçeklikler karşısında ayakta tutabi-lecek, savunabilecek ve farklı siyasal gerçekler ta-

rafından yok edilip ortadan kaldırılamayacak güce ve potansiyele sahip ise; çağımızda ki haliyle en az bir ulusal varlığı esas alan vasıf ve dinamiklere sahip ise, izleyeceği süreç ne kadar karmaşık ve zorlu olursa olsun, hukuksal ifadesiyle de devlet olarak tanımlanabilecek imkan ve haklara sahiptir.

Tarihteki halklaşma süreçleri bir tarafa bırakılırsa, uluslaşma gerçekliği açısından Kürt Halkı ulusal bir siyasal iradenin ifadesi olan modern anlamda bir devlet organizasyonuna ulaşamadığından, uluslararası ilişki ve çatışmaların bir tarafı değil, hep konusu olmuştur. Bu yönü ile geçmişe ilişkin her alanda söylenecek sözlerin sağlam bir tarihi perspektife ulaşabilmesi için, modern anlamda bir devlet üst organizasyonuna ulaşamama gerçekliği kesinlikle akıldan çıkarılmamalıdır. Bu gerçeklik esas alınmaksızın ve bu gerçekliğin öncelikle iç nedenleri bilince çıkarılmaksızın ve bu gerçekliği ayakları üzerine oturabilecek amaç ve hedeflerin sorumluluğu üstlenilmeksizin söylenecek her söz söylenmemiş ve atılacak her adım atılmamış sayıl-maktan kurtulamayacaktır. Üstelik bu anlamda ki bir sorumsuzluk, bir bütün ulusal tarihimizden anlaşılabileceği gibi, büyük felaketlerin ve acıların esas sebebi olmaktan da kurtulamayacaktır.

Ulusal belleğimizin en hızlı olarak şekillendiği ve en diri olarak canlandığı tarihsel bir süreç yaşıyo-ruz. Böylesi bir süreçte, hiç kimsenin kendi aşi-ret, mezhep, aile hatta “kürt şahsiyeti” özelemleri-ni ulusun belleğine dayatmaya hakkı olamaz. He-le bilim adına bu asla yapılamaz. En çok kürtçe konuşarak böylesi uğursuz bir sonuca yol açmak ise, tarihteki yenik benzerlerinin, modern bir tarz-da diriltilmesi anlamındadır. Tarihi “kürt büyük-leri” sendromu ile malul bir ulusun, çağdaş ve mo-dern anlamda bir uluslaşma imkanı yakalayabildi-ği günümüzde, toplumun tüm kesimlerinin en üst düzeyde sorumluluk bilinci ile hareket etmeleri dönemin en vazgeçilmez ilkesi olmalıdır. Uluslaş-ma sürecine bir katıp bin götürenlerin en bol oldu-ğu tarihi bir gerçekliğin sahibiyiz. Bugüne kadar ulus olarak yaşayageldiğimiz trajedinin ve acıların asıl sebebinin bu kahrolası gerçeklik olduğunun örnekleriyle doludur tarihimiz. Kendi tarihsel ger-çekliğimize doğru yaklaşmamak, her şeyi düşman oyunlarıyla açıklamak, kendimizi kandırmak ve

yenilginin tekerrürüne boyun eğmek anlamına gelecektir. Bize düşman oyunu olarak yansıyan, gözümlüğün içine baka baka elimizden alınan ülke-miz ve ulusal haklarımızdır. Sevr'de ve Lozan'da oyuna getirildikleri ardılları tarafından büyük bir sitemle dile getirilen "Kürt Büyükleri" günümüzde ne kadar "en has ve soylu yurtseverler" olarak temsil edilmeye çalışılırlarsada, tarihin yargısından ve toplumun gelişim yasalarından kurtulamayacaklardır.

Dünyanın paylaşımı ve devlet olgularının ortaya çıkışı kıran kırana hesaplaşmaların ve nihayet büyük acıları kaçınılmaz kılan savaşların sonucudur. Bu hesaplaşmada gereklerine uygun yerini almayan ortaya çıkacak sonuçlarda yerini alması; söz ve karar sahibi olması düşünülemez. Bu gerçekliği en iyi şekilde kavrayıp bilince çıkaran ve bu temelde ortaya çıkıp savaşı yürüten PKK'yi tarihteki tüm benzerlerinden ayıran esas fark buradadır. İsmail Beşikçi'nin "PKK ve Abdullah ÖCALAN'ın öncesi yoktur" belirlemesi, tam da bu noktada anlam kazanıyor.

"Tüm bunların Lozan antlaşması incelemesiyle ne ilişkisi var?" Ya da "yine bir PKK ajitasyonu ile mi karşı karşıyayız" diyeceklerin, Lozan şehrindeki tarihi "Uşi Şatosuna" aval aval bakmamalarını öneriyoruz. Ve aynı şekilde, Lozan öncesi Sevr'de kaynatılan kazanda Kürdistan'ın, Kasr - 1 Şirin antlaşmasından sonra ikinci kez kaynatıldığını söylüyoruz. Kürt Sevr'cilerine göre "Kürdistan'ın bölüşümü Lozan'da ki oyunlarla sağlanmıştır" "Eğer Sevr antlaşmasına uyulsaymış, Kürdistan bugün bağımsız bir ulusun yurdu olacak(mış)ı." Kemalistleri, kürtleri kandırmakla suçlayanların; İngiltere ve Fransa'ya "Kürdistan'ımızı bize vermedikleri" için sitem edenlerin, Ulusal Kurtuluş Savaşları teorisini iyi bildiklerine inanıyoruz. Aynı şekilde bu kesimlerin, Osmanlı Senatörü kürt Şeyh Abdulkadir'in ve yine Osmanlı paşası kürt Şerif Paşa'nın içinde buldukları konumlarını ve onların nasıl halktan kopuk, hatta halka karşı bir konumda olduklarını bildiklerine de inanıyoruz. Elbette ki Lozan Kürdistan'ın bugünkü parçalanmış halini düzenleyen bir antlaşmadır. Ortada "Emperyalist oyun" değil, apaçık bir "Emperyalist paylaşım" söz konusudur. Lozan görüş-

melerinin Musul'a ilişkin bölümünde, İngiltere ile Türkiye arasında ki pazarlık tartışmalarında Lord Curzon İsmet İnönü'ye "... Eğer kör değilsem bir Kürt'ü Türk'ten kesinlikle ayırtedebilirim" der ve Kürdistan gerçekliğini oldukça yalın bir şekilde ortaya koyar. Ayrıntılarını ileriki bölümlerde ortaya koyacağımız gibi, Kürdistan'a ilişkin her paylaşım konusunda açık ve anlaşılır bir pazarlık sürdürülmüştür. Ne İnönü İngiliz ve Fransızları kandırmış; ne de batılılar Kemalistleri oyuna getirmişlerdir. Ortada sahipsiz, öncüsüz ve organize-siz bir ulusun emperyalist paylaşım kurallarına göre ve hemde apaçık bir bölüşümü söz konusudur. Ancak kurtuluşu kendi toplumunun iç dinamikleri üzerine oturtamayan ve her tür ulusal değeri emperyalistlere peşkeş çeken işbirlikçi feodal kürt sınıflarının temsilcileri o gün olduğu gibi, bugünde kendilerini işledikleri tarihi suçlardan kurtarmak ve aklamak için herşeyi düşman oyunları ve hileleriyle açıklamaya çalışmaktadırlar.

Kürdistan, gerçekten ilk olarak Lozan'da değil, Sevr'de dörde parçalanmıştır. Birinci dünya savaşının galip devletleri ile savaşın yenik tarafından olan Osmanlı arasında yapılan ve osmanlı padişahı Vahdetin tarafından 10 Ağustos 1920'de imzalanılan Sevr antlaşmasının gerçekten bir Kürdistan oluşturma isteminden doğmayıp, emperyalistler arası cereyan eden çıkar çatışmalarından kaynaklanan boşlukların ürünü olduğunu; ve bu boşlukların, dönemin kürt eşraf ayan kesimi tarafından nasıl kendi çıkarları temelinde doldurulmak istendiğini; Lozan'a gelinceye kadar, dönemin "kürt büyüklerinin" nasıl kürt ve Kürdistanı sattıklarını izah etmeye çalışacağız. Tüm bunların bilince çıkarılması, ulusal belleğimizin sağlam ve gerçeklere uygun bir şekilde oluşumuna yararı olacağı gibi, başta Lozan olmak üzere Kürt ulusu aleyhine oluşturulmuş tüm karanlık ve çirkin hesapları yerle bir eden Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin uluslararası zeminlerdeki istem ve ihtiyaçlarına da, ancak bu şekilde anlamlı ve doğru cevaplar verilebileceğine inanıyoruz.

Tüm haklı istemlerin, savaşla başlayıp, masada kazanıldığı evrensel bir gerçekliktir. Aynı şekilde tüm haksız istemlerinde, uğruna en güçlü cephe savaşları yürütülse dahi, masada kaybedilecekleri-

nin binlerce örneği ile doludur tarih. Türk devletinin, bugün kirli bir savaşta ısrar etmesinin; Özgürlük mücadelesinin ise çözümü dayatmasının anlamı da buradadır.

Lozan antlaşmasına yönelik, sadece akademik bir araştırma niyetinde olmayıp, önümüzdeki süreçte Kürdistan Hukukçular Birliğinin diğer ilgili ulusal kurum ve inisiyatiflerle organize etmeyi planladıkları Lozan Antlaşmasının reddi ile yürürlükten kaldırılmasına yönelik bir uluslararası Konferansın hazırlıklarına ilişkin düşünce ve önerilerimizi kamuoyuna aktarmak istediğimiz bilinmelidir. Sadece akademik ve bilimsel ilişkiler içinde hapsolüp unutulacak bir çalışma değil, uluslararası zemin ve ilişkilerde sonuçlar doğurabilecek bir Konferans düşünülmektedir. Bu bakımdan, henüz Konferans tarihine uzun bir zaman kala, görüşlerimizle birlikte "Konferans Taslağımızı" da ilgili kurum ve kişilerin tartışmalarına sunuyoruz. Kamuoyumuzda konuya ilişkin görüş ve çabaların olgunlaşması ile mevcut yada ortaya çıkacak ilişkilerin birleştirilmesini hedefliyoruz. Son yıllarda özellikle ülke dışı zeminlerde düzenlenen konferans, Panel, toplantı ve benzeri etkinliklerin, tüm iyiniyetlere rağmen, istenen sonuçları doğurmadığı gib, ulusal kurtuluşun mevcut dış desteklerinin de bu şekilde nasıl berhava edildiği ortadadır. Her kişi, kurum ve organizasyon adeta kendi başına etkinlik yürütmekte; eşgüdümlü ve eşzamanlı çabalarla ulaşılabilecek güçlü kazanımların önu kesilmektedir. Bu nedenle Lozan gibi tarihsel ve güncel bir konuya ilişkin yürütülecek bir faaliyetin güçlü sonuçlara ulaşabilmesi için, katkı sahibi olabilecek kurum ve kişileri bu vesileyle, ortak bir kesin programa ve yürütmeye ulaşmak için Kürdistan Hukukçular Birliği ile ilişki kurmaya çağırıyoruz.

I. LOZAN ÖNCESİ DÖNEM

1. Genel durum

Lozan öncesi dönemi, birbiriyle yakın hatta içiçe sonuçlar doğurması sebebi ile 1. Emperyalist Savaşının bittiği yıllardan itibaren başlatacağız. Önemli olgu, olay ve ilişkileri belli başlıklar altında toplayacağız. Kürdistan'da Genel Durum, Osmanlı- Türkiye'de durum, Lozan'a giden tarihsel sürecin köşe taşları olan bu olgu ve ilişkiler tarih-

sel sırasıyla, Mondros Mütarekesi, Sevr Antlaşması ve Milletler Cemiyeti, Londra Konferansı, Paris Konferansı, Mudanya Mütarekesi ve Lozan Konferansı son Hazırlıkları olacaktır.

Belli bir zaman noktasından başlanacaksa, birinci Paylaşım Savaşının ateşkesini başlatan ve düzenleyen Mondros Mütarekesiyle başlatmak yanlış olmayacaktır. Yüzyılın başlarından itibaren bilenen ve 1914 ten itibaren kan akıtan emperyalist kılıçlar, Mondros görüşmeleriyle kınına konmaya başlanır. Ekim Devrimi, kılıçların birbirine karşı sallanmaktan vazgeçilip. kınlarına konmalarını hızlandıran önemli bir tarihsel olgudur. Bir anlamıyla, kapitalizmin serbest rekabetçi süreçlerinin tamamlandığı ve kapitalist devletler arası çelişkilerin sistem içi sorunlar olarak kabul edilip, çözümlerin bu doğrultuda üretilmesi gerekliliği konusunda emperyalist cenahta bir mutabakata varıldığı yıllardır. Lozan öncesi yakın yıllarında, Savaşın galipleri, sağladıkları avantajları uzun vadeli pazar alanlarına dönüştürme konusunda birbirleriyle yarışır adeta. Ancak Ekim devrimi ve uyanan mazlum halkların özgürlük arama eğilimleri, savaşın galiplerini ve mağluplarını aynı sofrada birbirlerine kenetlemeye ve sermayenin yeryüzü imparatorluğunu sağlama konusunda da ortak tedbirler geliştirmelerine yolaçar. Mondros görüşmelerinden Lozan'a ve Lozan'dan günümüze sürüp gelen sermayenin vahşi imparatorluğundan mazlum bir halk adına aman dilemek; hele bu mazlum halk Kürtler ise, katilinden son sözlerini söyleme hakkı istemek aymazlığı ile eşanlımlıdır. Elbette ilişkiler kurulacak, görüşmeler yapılacak ve yeryüzü, ne yazık ki henüz, onlarla paylaşılmak zorunda kalınacak. Ama bu, şimdiye kadar süregeldiği gibi, şefaaf dilemek şeklinde kesinlikle olmayacaktır. Bu gün Lozana ilişkin karşı duruşumuzun ve tutumumuzun özü budur.

Evet tarih Ortadoğu açısından, ortalığı kasıp kavuran, yokluğun ve sefaletin halklarımıza dayatıldığı birinci paylaşım yıllarının hemen sonrasidir. Bir yandan uluslaşmaya çalışan halkların çılgınlığı; bir yandan dağılıp gitmeye yüz tutan fosilleşmiş doğu egemenlerinin son çırpınışları ve öte yandan büyük bir iştahla savaş yıkıntıları altında boğulmuş halklar zenginliği üzerinde büyük bir iştahla

kabaran emperyalist paylaşımın sevinç çılgınlıkları, birbirlerine karışırlar.

Mezopotamya'yı altı büyük merkeze bölen dönemin dünya patronu İngilizler, kendilerine bağlı geçici merkezler oluşturarak, paylaşımın kendileri açısından avantajlı alt yapısını hazırlamaya çalışırlar. Fiili olarak Osmanlı imparatorluğunun egemenliğine son verilir ve İngilizler Osmanlı toprakları olarak bilinen Kürdistan'ın değişik alanlarında önemli Kürt direnişleriyle karşılaşırırlar. İngilizler kendilerine karşı yükselen bu "dipten gelen dalgayı" kırmak için zaman zaman "Kürdistan Kürtlere" demogojileriyle Kürtleri kendilerine bağlamaya çalışırırlar. Modern ve merkezi bir öncülüğe sahip olmadığı çok iyi bilinen Kürtlerin, artık emperyalist paylaşım süreçlerinde İngiliz ve Fransızların ellerine geçirdikleri bir kart olmaktan öteye gidemezler o yıllarda. Osmanlı'nın dağılışı Balkanlar'da ve Arap topraklarında halkların direnişleriyle tamamlanmış bir sonuç olmasına rağmen, Anadolu ve Kürdistan'da henüz nasıl bir yapılanmaya gidileceği kesin olarak ortaya konmuş değildir. Ancak kesin olan tek bir şey vardır: Her halükarda Osmanlı'dan arta kalan topraklarda halkların iradesiyle ve istemleriyle gelişebilecek bağımsız bir gelişmeye kesinlikle izin verilmeyecektir. Kaldı ki, Osmanlı'dan kopan Balkan ve Arap topraklarında, kendilerine bağlı kukla yönetimler çoktan yaratılmış ve sağlama alınmıştır. Muhtemel kıpırdanmalara karşı ise, bölgeye önemli miktarda İngiliz, Fransız ve İtalyan savaş birlikleri değişik amaçlar altında konumlandırılmıştır. Artık birbirlerine karşı Ortadoğuya sevk ettikleri askeri güçlerin varlık nedenleri, birkaç yıl önceki gibi değildir. Kemalistlerin büyük bir demagoji ve yalanla süsleyip ortaya attıkları kurtuluş savaşı hikayesine izin vermeyecek kadar büyük çaplı kara ve deniz kuvvetleri heryanı kuşatmış durumdadır. Ancak emperyalist işgal güçlerinin asıl amaçlarını Kemalistler herkesten önce ve daha derinlikli olarak kavramış durumdadırlar. Asıl amaç, sermayenin modern bir yapılanmayla egemenliğini garanti altına almak; Ortadoğu pazarını ve bilhassa petrol ve su kaynaklarını yeni bir paylaşım düzenine kavuşturmak ve nihayet Ortadoğunun yeni haritasını çizmek ve istenen sonuçlara ulaştıktan sonra fiili

işgali kaldırmak.

Tüm bu amaçlara esas olarak 1918 ve 1923 yılları arasında ulaşılmıştır. Sınırlar gerektiğinde cenvelle çizilecektir. Bölgedeki İngiliz, Fransız ve İtalyan askeri işgal güçleri "kovulmuş" olmayıp, düşünülen paylaşım planlarının amacına ulaşması neticesinde anlaşmalı olarak geri çekilmişlerdir. Bunu da Kemalistler çok iyi bilmekte ve ne idüğü belirsiz, daha Osmanlı sarayı döneminde bestelenen "Misak-ı Milli" türküsünü mırıldanmaya başlamaktadırlar. Misak-ı Milli nin neresi olduğu sorulduğunda, "Türk askerinin süngüsünün parladığı yere kadar" denmiştir. Şurası burası bizimdir denilememiştir. Emperyalist paylaşımında kendilerinin kontrol etmeleri için, kendilerine biryerlerin bırakılacağını bildiklerinden, bu şekilde düşünen Kemalistlerin bir ulusal kurtuluş savaşından ve zaferlerinden söz edilecekse eğer, bu kesinlikle Kürtler'e ve Ermeniler'e karşı, kısmen de Yunanlar'a karşı sonuç doğurabilmiştir. Yunanların İngiliz / Fransız / İtalyan paylaşım planları doğrultusunda Ege ve Trakya'dan çekilmeye ikna edildikleri gerçeği düşünüldüğünde, geriye Kemalist Kurtuluş Savaşının kurbanları Kürtler ve Ermeniler olmuşlardır. Her iki halk üzerinde hem savaş yıllarında, hem de savaş sonrası yıllarda büyük bir soykırıma varan uygulamalara girilmiş ve bu yetmezmiş gibi, Lozan'da dahil olmak üzere hemen hemen tüm zeminlerde iki halk birbirine karşı kullanılmış hatıta savaştırılmıştır. Bu, dönemin İngiliz ve Fransız politikalarında böyle olduğu gibi, Kemalistlerin o günden bu güne kadar uygulayageldikleri bir politikadır aynı zamanda. Bu politika Osmanlı saraylarında demlenip sonraki yıllarda Türk devlet yapısında fobi olarak şekillenen bir gerçekliktir. Türk devletinin tarihi Ermeni düşmanlığının ve bu düşmanlığın özellikle Kürt düşmanlığı ile birlikte telafuz edilmesi tesadüfi bir refleks olmayıp, devlet yapılanmasında içselleşmiş ve Türk toplumuna yedirilmiş bir şartlanmadır. Bu olgu Kemalistler tarafından gerek Kürdistan'da ki halk hareketlerinin bastırılmasında, gerekse uluslararası zeminlerde hep kullanılmış; bu sayede Türk devlet ve toplumsal yapısının tarif edilmesinde kendileri açısından önemli başarılar elde edebilmişlerdir. Kemalist devlet geleneğinin temellerinin atıldığı yıllardan

itibaren Kürt ve Ermeni halklarına karşı işlenen düşmanlık duyguları, giderek zihinlerdeki “iç düşman” olgusunu şekillendirmiş ve bununla bağlantılı olarak sahte “dış düşman” odakları yaratılmıştır. “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” olarak ifade edilen veciz cümlelerin anlamı “içerdeki düşmana karşı” elde edilen zafer ve başarıların, dışarıda yaratılan sahte düşmana karşı “garanti altına alınmak istenmesinin dışı vurumundan başka bir şey değildir. Bu, Kemalistlerin temel dış politika ilkelerinin esasıdır. Daha Lozan öncesi tüm uluslararası ilişkilerdeki Türk dış politikasının özü böyle gelişmiş ve Lozan görüşmelerinde İ. İnönü tarafından da bu politika başarıyla hayata geçirilmiştir.

2. Kürdistan'da Durum

Birinci Paylaşım Savaşı süreci ve takipeden yıllarda, şartlar tüm bölge halkları için olduğu gibi, Kürtler içinde uluslaşma konusunda ki eğilimlerin devletleşmeyle sonuçlanmasına oldukça elverişlidir. Bununla gelişmenin ekseninin paylaşım hesaplarının dengeleri üzerine oturtmayı değil, paylaşımın getirdiği emperyalistler arası ilişkilerde ustaca kullanarak halkların istem ve iradeleri doğrultusunda ortaya çıkabilecek bir devletleşme imkanından söz ediyoruz. Ancak, Kürdistan'ın tümünde kastaşarak bir ur gibi toplumun bünyesine işleyen aşiret örgütlenmesi toplumun sosyal gelişiminin önünde önemli bir engel teşkil ettiği gibi; mevcut direniş dinamiklerinin çağdaş bir ulusal önderliğe ulaşmasını imkansız kılar. Osmanlı ve Fars İmparatorlukları boyunca Kürdistan topraklarında ortaya çıkan ve her iki merkezi otorite tarafından desteklenerek, kimi zaman hizaya getirilmek için ezilerek varlıkları korunan meşhur “Kürt Beylikleri” nin üzerine oturdukları toplumsal ve coğrafi mekan kesinlikle “Ülke ve Ulus” zemini değildir. 1639 tarihli Kasr - 1 Şirin de aşiret gerçekliğinin yarattığı sonuçlar ne ise, çürüyen Osmanlı'nın son yıllarında, Wilson İlkeleri karşısında, Sevr anlaşmasında, Lozan'da, Ekim devrimi karşısında ve en önemlisi de Kürdistan'da tüm tarih boyunca halkın direniş potansiyeli karşısında hep birbirinin aynısı trajik sonuçlar ortaya çıkarmıştır aşiret olgusu. Ve yine Hamidiye Alaylarında nasıl bir rol oynamışsa Aşiret yapısı, bugün Kuzey

Kürdistan da ki koruculuk sisteminin hayat bulmasında, Güney Kürdistan da ki ihanetin ve işbirlikçiliğin egemenliğinde hep benzer sonuçlara yol açmıştır aşiret yapısı. “Aşiret sisteminde rant yok. Emek-rant, angarya rant olabilir. Ürün-rant çok az, veya yok. Aşiretin kendi iç sisteminde rant olmaması, onu daima dışarıya karşı yöneltmiştir. Böyle bir aşiret kendi dışındaki aşiretlere karşı saldırılar düzenlemiş, o aşiretin artı ürünlerine el koymaya, onları yağmalamaya çalışmıştır. Bu ise sürekli aşiretlerarası savaşları, müadeleleri kaçınılmaz kılmıştır. Şerefname baştan sona bu anarşiyi anlatmaktadır.” (1)

Böylesi bir sosyal örgütlenmenin ve bu örgütlenme üzerinde yükselen aşiret reisleriyle meşhur “Kürt büyüğü” Osmanlı artığı “ağa ve paşa” ların söz ve karar sahibi olmalarının Kürt halkı açısından bedeli ağır olur ve bunun doğal sonucu olarak gerek Lozan öncesi gerekse Lozan sürecinde, yeniden paylaşım hesaplarına feda edilmekten kurtulamaz Kürtler. Merkezi bir komutadan yoksun bölgesel direniş dinamikleri, Kürt Müttegâlibenin işbirlikçi ve teslimiyetçi karakterleri nedeniyle taru mar edilir ve Kürdistan üzerinde yapılan paylaşım hesaplarına karşı büyük bir aymazlık sergilenir dönemin Kürt egemen sınıfları saflarında. Bu gerçeklik bilince çıkarılmaksızın, kendi tarihimize doğru yaklaşmaksızın, olup bitenleri oyun ve hileyle açıklamak bilimsel olmadığı gibi, uluslaşma önündeki iç engelleri aşmamız mümkün olmayacaktır. Elbette ki sömürgecilerin oyun ve hilelerinin haddi hesabı yoktur. Ancak toplumsal ve ulusal devrimler tarihinde belirleyici olanın toplumun gelişim yasaları olduğu kavranmazsa, tüm haksız savaşların özünde mevcut ve onların doğal sonucu olarak her zaman karşımıza çıkabilecek oyunları ve hileleri görüp aşmamız mümkün olmayacaktır.

Birinci paylaşım savaşının ilk ateşkesi anlamına gelen 30 Ekim 1918 tarihli Mondros ateşkesi antlaşmasıyla birlikte emperyalistler arası paylaşım siyasal, diplomatik entrikalar sürecine girer. Savaşın galipleri ve mağlupları genel hatlarıyla ortaya çıkmış; ancak “Şark Sorunu” olarak ifade edilen doğunun paylaşımı, sömürge sorununun bir dönüm noktasında bulunması ve Ekim devriminin

ortaya çıkışı nedeni ile artık bir bütün olarak emperyalist devletlerin ortak sorunu haline gelmiştir. Bu şartlar altında, Kürdistanın sahip olduğu dinamikleri birleştirmek ve ortaya çıkması mümkün güçlü bir ulusal kurtuluş rotasını belirleme yeteneğinden yoksun ve sınıfsal konumları gereği böyle bir niyetleride olmayan aşiretsel önderlikler, Kürdistan'ın yambaşında alevlenen Ekim devrimini görebilecek durumda olmadıkları gibi; ulusal devletleşmeye uygun bölgesel ve evrensel konjunktürü de değerlendirebilecek konumda değillerdir. Onlar yüzyıllarca Osmanlı ve Fars zulmüne karşı nasıl ki bir halkın direniş ruhunu peşkeş çekip yatalak duruma getirdiylerse, Lozan ve Lozan öncesi yıllarda da İngiliz, Fransız, İtalyan, Türk, Arap ve Fars sömürgecilerine karşı da geçmişteki geleneklerini tekrarladılar. “Çok sayıda kabileler ve çeşit çeşit cemaatların bulunduğu topraklarda kuvvetli ve sağlam bir devletin kurulması az vakidir.” (2)

Paylaşımın Ulus-Devlet esasına göre belirlendiği ve bunun Wilson Prensipleriyle de taçlandırıldığı bir paylaşım döneminde, Kürdistan toplumunun iç manzarası nedeniyle tarih sahnesine sahip olduğu zengin dinamikleriyle organize olma imkanı yakalayamayan Kürt halkının birlik ve bütünlüğüne ikinci büyük tarihsel darbe Sevr'de vurulmuştur. Sevr Antlaşmasını ortaya çıkaran dönemin emperyalist paylaşım ruhu, yine dönemin egemen kürt sınıflarının anti-halkçı ve böl-parçala politikalarına uygun ruhları birbiriyle çakişiyordu. Sözde Paris'te ki barış görüşmelerine Kürt halkı adına katıldığını iddia eden Şerif Paşa'nın tutumu ibret vericidir. “Sevr Barış Konferansına Kürt temsilcisi olarak katılan M. Şerif Paşa aynı hükümete mektup yazarken, Kürt halkının batı tipi bir demokrasiyi yaşatamayacak derecede ilkel olduğunu belirtiyor; bu durumda yapılacak seçimlerin aşiret kavgalarını kızıştıracağını, asıl ihtiyaç duyulanan askeri ve idari konularda eğitimli İngiliz danışmanlar ve Kürt bakanların yardımcılığıyla yönetecek biri olduğunu yazıyor; eski büyük ailelerin prestijlerinin onları federatif bir konseyde toplayarak devam ettirileceğini söylüyordu. Bu Konseye, İngiliz hükümetince atanacak bir Mir başkanlık edecekti. Bu zor ve sorumluluk gerektiren göreve

hazır olduğunda ekliyordu.” (3) Böylesi lanetlenecek bir temsil anlayışı yakın zamana kadar, halk ve ulus adına siyaset sahnesini kaplıyor ve öz olarak ajan bir önderliğin Kürdistan'da ki ifadesi oluyordu. Özgürlük Hareketinin ve Önderlik tarzının Kürdistan'a damgasını vurmaya başladığı yakın yıllara kadar en değme Kürtçü liderlik anlayışlarının bir noktadan sonra ülkeden ve halktan koparak sömürgeci sistemlere eklemledikleri bir gerçektir. Hem Osmanlı dönemi hem de sonradan ortaya çıkan Türk, Arap ve Fars sömürgeci sistemlerindeki “Kürt büyükleri” ve “Kürtçülerin” karakteristik özelliklerini kavramak bakımından şu sözlerde anlamlıdır: “Bu şehirli aristokratik milliyetçiler, Kürdistan'ın geleceği üzerine tartışmalarına, Kürt halkını tartışmaya katmadan devam ettiler. Diğer yandan pekçok geleneksel lider, değişen dünyada “geleneksel” güç oyunlarını oynamaya devam ettiler. Onların milliyetçiliklerinin anlamı, kendi ekonomik ve politik güçlerini arttırmaktan daha fazla bir şey değildi. Birleşik Kürdistan düşüncesinin, onlar için bir anlamı ve önemi yoktu. Geleneksel düşmanlık ve rekabetler, şeflerin davranışlarını önceden belirliyordu. Kendilerine Kürt milliyetçisi diyen şefler, bir kaç Kürt isyanında karşı tarafta yer almışlardı.” (4) Batılı emperyalistler, savaş sonrasında dağılmaya yüz tutan Osmanlı sisteminin egemenlik alanlarında ortaya çıkan boşlukları doldurma “sorumlulukları” gereği, kalıcı düzenlenmesi bilahare yapılmak üzere Sevr Antlaşmasını gündeme sokmuşlardır. Bu yıllarda Kürdistan'ın kuzeyi, güneyi ve doğusu büyük bir halk hareketliliğine gebedir. O zamana kadar hukuki olarak doğu ve batı biçiminde bir parçalanmışlık statüsünde bulunan Kürdistan ilk kez Sevr ile birlikte bu kez de kuzey ve güney olmak üzere dörde bölünmüştür. Ülkenin kuzeyi, doğusu ve güneyinde ortaya çıkan bölgesel ayaklanmaların birbiriyle buluşmasını engelleyen dönemin önderlik anlayışlarının üzerine sömürgecilerinde bu doğrultuda ortaya çıkan istemleri birleşince, Sevr'den bağımsız ya da otonom bir Kürdistan'ın çıkması elbetteki mucizedir. Esasen bu bilinç ve niyetle hareket eden batılı sömürgeciler hiçbir zaman Sevr ilkelerinin takipçisi ve uygulayıcısı olmamışlardır. Çünkü Sevr bir geçiş sürecinde, em-

peryalizm karşıtı muhtemel halk hareketlenmelerinin önünü kesmeye ya da manüple etmeye yönelik bir gözbağdır. Gerek o zamanın gerekse günümüzün “Kürt Sevrçilerine” sormak gerekiyor: Sevr sonucunda ortaya bir Kürdistan çıkmamasının nedenleri nelerdir? Eğer Kemalist komploların batılı emperyalist oyun ve hilelerle birleşmesinden söz ediliyorsa, dönemin Kürt liderleri ve politikacıları neyle meşguldüler o zaman?

Biliyoruz ve kabul ediyoruz: Kemalistlerle batılı emperyalistler sadece çevirdikleri hile ve oyunlardan dolayı değil, Ortadoğu'da başta Kürtler olmak üzere tüm halkların varlıklarına karşı her türden açık ve gizli savaş yöntemleriyle savaştıkları için, tepeden tırnağa kadar suçlu ve kirlidirler. Ancak bu hiç kimseye ve özellikle ağa - paşa kesimine kendi ihanetlerini unutturma ve aklama hakkı vermiyor. Ve yine sormak gerekiyor: Osmanlı'nın son Padişahı Vahdettin'e imzalatılan Sevr belgesinde Kürtleri temsilen bir imza var mıdır? Madem Kürtlerin haklarını koruyup kollamak amacıyla düzenlenen bir belgeden söz ediliyor, bir halkın temsili neden kabul edilmemiştir? Bunun sorumlusu osmanlı paşaları Şerif beyler, Seyit Abdulkadirler ve yine Kahire'ye ailece yaşamlarını garanti altına almak için yerleşen Bedirxaniler gibi onlarca aşiret reisleri değilse eğer, oluk oluk kanı akan yoksul Kürt köylüsümüdür yoksa?

Denilebilir ki, Lozan öncesi yıllarda ve Lozan sürecinde Kürt halkının gözleri iki kez bağlanmış. Birinci ve en önemli bağ dönemin feodal - işbirlikçi Kürt önderliklerinin kendisidir. İkincisi ise İngiliz ve Fransız politikalarının bir yaratması olan Kemalist egemenliğin politik ustalığı ve acımasızlığıdır. Kemalizmin ve emperyalist politikaların Kürdistan'da ilişkilendikleri kesimler iyi kavranmalıdır. Kemalizmle ve emperyalist politikalarla ilişkilenen Kürt egemen kesimlerinin Ülke ve Ulus kavramları çarpık ve eksiktir. Bu çarpıklık ve eksiklik bir halkı felaketlere sürükleyen etmenlerin başında gelmektedir. Aile ve aşiret çıkarları doğal olarak uzun vadeli ve derinlikli bakış açılara sahip olamazlar. Mevcut bölgesel ayaklanma dinamiklerini genelleştirip ulusal bir şekillenme sürecine koyamazlar. Bu kesimler ulusun onurunu ayaklar altına aldıkları gibi, sonuçta kendileride

ortaya çıkışının müsebbibi oldukları trajedilerin akıntıları arasında yok olup gitmekten kurtulamamışlardır. Sonraki dönemlerde ve hala bugün zaman zaman duyduğumuz ardıllarının feryat figanları, geçmişte öncüllerinin sahip oldukları ayrıcalıklı konuma duydukları özlemlerin adıdır. Yurt ve Ulus sevgisini kölelerinin şeref ve onuru olarak öncüllerinden öğrene gelen mütegalibe, Lozan öncesi olduğu gibi Lozan yıllarında da Kürt alıp Kürt satmaya devam etmişlerdir. Modern anlamda bir sermaye birikim sürecine giremedikleri gibi, yoksul kesimlerin sofralarında ki tefeci bezirgan suretler olarak günümüze kadar düşe kalka gelmişlerdir. Kapitalizmin ilerici özellikler taşıdığı bilinen serbest rekabetçi tarihsel sürecinin kapanmasıyla birlikte, mütegalibe ülkemizde emperyalist politikaların acentalığı konumuna yükselmiştir. Gerek batılı gerekse bölgesel sömürgeci güçlerin birinci paylaşım savaşından itibaren Kürdistan da ilişkilendikleri kesimler boşuna ağa ve paşalar değildir. Aşiret olgusunun artık sömürgecilerin yedek güçleri oldukları görülüp bilince çıkarılmaksızın, ülkemiz üzerindeki paylaşımın derinlikli kavranması mümkün değildir. Zaman zaman Aşiret reisi ağa - paşaların ödedikleri bedel ve yaşadıkları trajediler ise, işin doğası gereği sömürgeci efendileri tarafından kendilerine sunulan “ödülleri” hazin bir görünümünden başka bir şey değildir. Rolünü ve misyonunu artık oynayamayan, dolduran ya da başka bir biçime dönüşebilecek güce sahip olamayan yok olmaya mahkumdur. Bu hem diyalektik bir zorunluluk hem de emperyalist politikaların özünde saklı bir ilkedir.

Uzun yıllar PKK önderliğine ve Gerilla mücadele tarzına öfkeli duran; hatta bu öfkelerini değişik “Kürt partileri” zeminlerinde gizleyen klasik egemen kesimlerin sergiledikleri manzara tüm bu nedenlerden ötürü anlaşılır. Aşiret ve aile avantajlarına dayanmaksızın, aksine bu avantajlara karşı da acımasız bir mücadelenin adı olan PKK Önderliği, tersyüz edilmiş ulusal tarihin ayakları üzerine oturtulması ve Ulusal Kurtuluş sürecinin toplumun kendi dinamikleri üzerine oturtulması konusunda ilktir. PKK ye karşı içerden - dışardan, sağdan - soldan yükselen tepkilerin aynı potada buluşmasının ve tüm bu kesimlerin “PKK şiddetini” hazm

edememelerinin esas nedeni, Kurtuluşa farklı yol ve yöntemlerle ulaşılma istemi olmayıp, çarpıtılmış ve dumura uğratılmış ulusal / toplumsal gerçekliğimizin çarpık siyasal ifade biçimlerinin açığa çıkmasıdır.

Tüm iç ve dış olumsuzluklara rağmen yoksul Kürt köylüsü ve emekçisi güneyde Şeyh Mahmut Berzenci önderliğinde, doğuda Sımko komutasında ve kuzeyde Koçgiri gibi daha onlarca direniş mevzisinde bağımsızlığına kavuşmak için kanını akıtmaktan çekinmemiştir.

Daha Lozan öncesi, Sevr anlaşmasıyla dörde bölünen; içerde ve dışarda elleri ayakları bağlanan Kürt halkı üzerinde Kemalist egemenliğin şekillenmesi için tüm imkanlar İngiliz, Fransız emperyalistleri ve müteffiklerince sunulmuş; Kürdistan'ın uluslararası sömürge statüsü bu yıllardan itibaren şekillenmeye başlanmış ve bölgesel egemenlik sistemlerinin insaflarına terk edilmiştir bile. Lozan öncesi Kemalizmin Kürtlerle ilişki biçimlerini ve bu ilişkilerin anlamını batılı sömürgeciler çok iyi bilmekteler. Kemalistlerin, İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunanlıları kovduk demeleri koca bir yalandan başka bir şey değildir. İngiliz ve Fransızların iradelerine rağmen Kemalistlerin Kürdistan'da egemenliğini tesis ettiğini düşünmek saflıktır. Ancak batılı güçler, Osmanlı'nın külleri üzerinde ortaya çıkması kaçınılmaz egemenliği istedikleri biçime sokmak için, Kürt kartını hep ellerinde tutmak istemişler ve zaman zaman Kürtlerle ilişkilerinde manevralar yapmaktan çekinmemişlerdir. Kürt ve Kürdistan'ın başta Sevr olmak üzere Lozan öncesi diplomatik ve siyasal ilişkilerdeki yeri tamamen bu tür manevralarla belirlenmiştir.

3. Osmanlı ve Türkiye'de durum

Birinci Dünya Savaşının yenik devletleri safında olan ve Mondros Ateşkesi ile yeni bir düzenlemeye tabi tutulan Osmanlı devleti, aynı zaman da "Savaş Suçlusunu" olarak ilan edilir. 1919 yılının Ocak ayında Paris'te yapılan Geçici Barış Kongresinde, Sorumluluklar ve Müeyyideler Komisyonu kurulur. Komisyon 1907 tarihli Hague Konvansiyonunun kurallarına göre soruşturmaları yürütecek ve bu doğrultuda müeyyideler belirlenecekti. Sa-

vaş hukukunun şekillenmeye başladığı Hague Konvansiyonuna göre Almanya'nın ve diğer savaş mağluplarının da yargılanması gerekiyordu. Bu çerçevede kurulan Komisyon 5 Mart 1919 tarihli raporunda Osmanlı devletinin suçlarını şu şekilde özetliyordu: "Sistemli terör; cinayet ve katliam; kadınlara tecavüz; özel mülkün müsadere; yağmacılık; cemaatlere ve hayır kurumlarına ait malların gasbı; kamuya ait ve özel malların tahrip edilmesi; tehcir ve zorla çalıştırma; sahte savaş suçları iddiasıyla sivillerin idam edilmesi; ve askeri personelin yanı sıra sivil kişilere karşı gerçekleştirilen tecavüzler." (5) Komisyon raporu kapsamında, 10 Ağustos 1920 tarihli Sevr Antlaşmasına hükümler konur. Antlaşmanın 226 ve 230. Maddeleri bu konuya ayrılmış, ve "Türk hükümeti... Türkiye'de ki bir mahkemede bir yargılama olsa dahi, Müttefik Güçlerin yargı ve ceza hakkını kabul eder" deniyor. Ayrıca Savaş suçlarının, yargılanmak üzere Müttefiklere teslimi konusu 230. maddede düzenlenmiştir.

Savaş sonrası süreçteki düzenlemeler Almanya ve Türkiye'nin savaşa sebebiyet vermek ve savaş yıllarında savaş suçları işlemek gibi nedenlerle yargılanmalarını gerektiriyordu. 1919 - 1921 yılları arasında Türkiye'de ki savaş suçlarının yargılanması için oluşturulan Divan - 1 Harp Mahkemeleri hiçbir zaman asıl suçluları yargılama niyetinde olmadı. Bu iki nedenle mümkün olmadı. Birincisi, asıl savaş suçlusunu olarak yargılanması gereken "İttihatçılar"ın elebaşlarının bir kısmı yurtdışına kaçmış yada kaçırılmışlardır. İkincisi, zaten bir İttihatçı organizasyonu olan ve İttihatçıların asker ve bürokrat kanadını temsil eden Kemalistler ülke yönetimine el koymaya başlamış ve İstanbul hükümetinin şekli varlığının yanında, galip emperyalistler tarafından tanınma ve desteklenme sürecine girmişlerdir. Olup biten yargılamalar ise alt düzeyde görev almış ve asıl suçluların emir kulu durumundaki kişiler olmuştur. (Türk Başbakanı Tansu Çiller'in yıllar sonra şehit ilan ettiği Boğazlıyan Kaymakamı bunlardan birisidir.) Bu dönemdeki Divan - 1 Harp yargılamalarının önüne geçtiği gibi, uluslararası yargıya karşıda öfkeli davranan Mustafa Kemal, başından suçlu ve kirli bir zemin üzerinde bir reorganizasyona gider.

Aynı dönemde (1921 - 1922) Almanya'da başlayan "Leipzig Duruşmaları" da, içerde gelişen Alman Milliyetçi reorganizasyonu karşısında sonuçsuz kalır ve aynı sürecin Anadolu'da ki ortaya çıkan Türkiye Cumhuriyeti benzeri Weimer Cumhuriyeti ortaya çıkar. Ancak Almanya bu birikmiş suçlarının bedelini, İkinci Dünya Savaşında da Almanya'yı bir suç şebekesi haline getiren Hitler Faşizminin yargılandığı "Nürnberg Yargılamalarında" öder. (Türkiye ise, Almanya ile aynı tarihsel suçlar sürecini yaşamasına rağmen, ne içerde ne de uluslararası bir zeminde henüz hesap vermemiştir. Kürdistan Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin açığa çıkarıp netleştirdiği bu suç şebekesinin, uluslararası zeminlerde yargılanması için başlattığımız çalışmaları başka bir değerlendirmeye kamuoyuna sunacağız)

Almanya'ya kaçan ve kısa bir süre sonra Berlin'de bir Ermeni genci tarafından vurulan Talat Paşa, Ankara hükümeti ve özellikle Mustafa Kemal adına faaliyetler yürütür. İngiliz Gizli Polis Şefi Sir Basil Thomson 1921 Şubatında Aubrey Herbert adında bir görevliden Almanya'ya gidip Talat Paşa ile görüşmesini ister. Bunun üzerine A. Herbert Almanya'nın Hamm şehrine gider ve Talat ile gizli görüşmelere başlar. Görüşmeler güvenlik nedeniyle Düsseldorf'ta gelişir ve bir bütün olarak sorunlar gözden geçirilir, Osmanlı'nın külleri üzerine şekillenecek yeni Türk devletinin ortaya çıkış sorunlarından, Bolşeviklere kadar herşey kapsamlı değerlendirilir ve her iki taraf açısından önemli sonuçlara ulaşılır. "İşte herşeyi ortaya koydum. Sizde hükümetinizi, kolayca kanıtlanabilecek bu gerçekler üzerinde ikna edebileceğinizi umuyorum. Amacımız İngiltere ile barış ve dostluktur ve bunun için büyük özverilerde bulunmaya hazırız. İktidara gelmek ya da mevki edinmek tutkusu içinde değilim. Kendi adıma konuşuyorum ama, olayların merkezinde bulunmaktayım. Ankara'da ki Mustafa Kemal'in benimle anlaşmazlığı yok. Bugün Londra'da Bekir Sami Bey'de benim burada, Düsseldorf'ta söylediklerimin aynısını söyleyecek. Önerileri olumlu karşılandı; Müttefik devletler hükümetleri İzmir ve Trakya sorunlarını incelemekten yanalar. Ermeni sorununda çözümlenmek üzere. Bekir Sami Bey, Downing Strette (İN-

giltere Başbakanlık Konutunda) Mr. Lloyd George ile dostça görüşmeler yaptı; şimdi de ben söyleyeceklerimi söyledim. İngiliz hükümeti isterse hemen barış yapılır ve Anadolu'nun gelişmeside sağlanır. Türkiye'nin paylaşılmasını hiçbir zaman sağlayamazsınız. İngiltere ile Türkiye endüstri yönünden birbirinin rakibi değil, müşterileridir. Müşterilerde, hiç kuşkusuz dost olmayı tercih ederler." (6) Talat'ın bu sözleri Osmanlı'dan yeni Türk devletine giden yolu ve uluslararası ilişkilerini göstermesi bakımından önemlidir. Aynı şekilde o yıllarda Kafkasya'ya kaçan ve geçtiğimiz yıllarda kemikleri devlet töreniyle Ankara'ya getirilip gömülen Enver Paşa'da, Mustafa Kemal'in sağ kolu olarak faaliyet yürütür. Araştırmacı Suat Parlar, Osmanlı'dan günümüze Gizli Devlet isimli kitabında bu gerçeği oldukça çarpıcı bir şekilde kanıtlarıyla birlikte ortaya koyar: "Liderlerinin ülkeyi terketmesinden sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti, kendisini feshetmiştir. İttihatçılar Teceddüt adıyla yeni bir fırka kurarlar. Bu arada gerçekleşen iktidar değişikliği, İttihat Terakki'yi siyasi yaşamın dışına çıkaramamıştır. Bürokrasi, gizli polis, ordu hala itttihatçıların elindedir. Teşkilat - 1 Mahsusa yine oldukça güçlüdür. Ayrıca birçok yan örgüt faaliyetlerini sürdürmektedir. Bunlar arasında Hilal - i Ahmer, Türk Ocağı, Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti sayılabilir. ... Bu dönemin örgütlerini irdelemek, cumhuriyet kurumlaşmasında billurlaşan çelik çekirdeğin niteliğini çözümlenebilmek açısından aydınlatıcı veriler sunmaktadır." (7)

Yüzyılın başından itibaren, evrensel düzeyde yeni bir kapitalist gelişim konağına ulaşan sermaye egemenliği, sistemi zorlayan üretim - tüketim ilişkilerini yeniden düzenleme ihtiyacıyla karşı karşıyadır. Bu durum, kapitalist sistemin yapısal kriz ve çelişkilerinin açığa vurmasıyla birlikte, dünyanın yeniden paylaşımı zorunluluğunu getirmiştir. Artık bir dünya sistemi olmaya doğru evrilen sermaye egemenliği bir yandan kendisini yeniden revize etmeye çalışırken; öte yandan kendisine bağlı pazar alanlarında yeniden düzenleme ve kendi yeni revizyonuna uydurma ihtiyacını duyar. Artık sermaye açısından, tarihsel olarak yeni bir sürecin başladığı "Geberen Kapitalizm: Emperyalizm" in

işleyiş yasalarının egemen olmaya başladığı bir aşamaya geçilmiştir. Dünyanın tekelci kapitalizmin istem ve ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmek istendiği yıllardır. Ancak savaş daha bitmeden, böylesi bir tarihsel geçiş sürecinde insanlığın önüne Ekim Devrimi ile birlikte yepyeni bir seçenek çıkmıştır. Bundan böyle sosyal ve ulusal devrimler emperyalizmin gelişim yasalarının dışında ve hatta ona karşı gelişim tecrübe ve birikimine sahiptir. Çürüyen Osmanlı, Fars ve Arap egemenlikleri altındaki topraklarda meydana gelmesi muhtemel halk hareketleri, emperyalist devletleri korkutan tehlikelerdir. Ekim devrimi ile buluşması kaçınılmaz böylesi dipten gelen dalgaların zamanında söndürülmesi ya da en azından kapitalist gelişim sürecine adapte edilmesi, savaşın galiplerini ve mağluplarını ortak bir amaç etrafında buluşturmuş; bu telaşla mevcut sorunlar çözüm için uluslararası emperyalist zeminlere hızla çekilmiştir. İngiliz politikalarına angaje Cemiyet - i Akvam (Milletler Cemiyeti) savaş sonrası paylaşım sorunlarının çözüm mercii olarak halkların iradelerine dayatılmış emperyalist bir adalet mekanizması niteliğindedir. Aynı şekilde bu dönemde ortaya atılan Wilson ilkeleri, ABD egemenliği tarafından, ortaya çıkması ulus-devlet eğilimlerini manüple etmeye yönelik sahte bağımsızlık ilkelelerinden başka bir anlama sahip olamamışlardır. Böylesi bir süreçte, savaşın mağlupları safında bulunan ve zaten kendi iç gelişmelerinin yükünü taşıyamaz duruma geldiğinden dolayı dağılmaya yüzüze kalan Osmanlı egemenlik sistemi, savaş sonrasında düzenlenmesi ve uluslararası sermaye yasalarına uydurulması zorunlu bir iş olarak savaşın galibi emperyalistler önünde durur. Balkanlar ve Arap Yarımadası gibi Osmanlı egemenliğindeki alanlarda ortaya çıkan uluslaşma eğilimleri emperyalistlerce kontrol altına alınmış; ancak Anadolu'da ve Kürdistan'da Osmanlı egemenliğinin dağılmasından sonra ortaya çıkacak boşluğun nasıl doldurulacağı önemli bir sorun olarak emperyalist paylaşım yıllarının gündeminde durmaktadır. Anadolu açısından Osmanlı sarayı geçici de olsa boşluğu doldurmak için kullanılabilecek bir otoritedir henüz. Mondros ateşkesinde, dağılmaya yüztutan Osmanlı sarayı muhatap alınarak, iste-

nen seçenekler ortaya çıkıncaya kadar Anadolu ve Kürdistan İngiliz, Fransız ve İtalyan askeri güçlerince işgal edilir.

Bir şey çok açık biliniyor: Osmanlı artığı olarak geriye kalan ve otorite boşluğu mevcut alanların başında Kürdistan gelmektedir. Bu alanların nasıl ve hangi ölçülere göre doldurulacağı ise daha işin başından itibaren sır değildir. Ancak bu alanları kimin dolduracağına ilişkin Mondros sonrası batılı sömürgecileri emin kılacak yeterli sonuçlar henüz ortada yoktur. Tam da bu yıllarda Osmanlı sarayına karşı değil, tamamen işbirliği ve istemi doğrultusunda harekete geçirilen M. Kemal ekibi arkasında altıyüz yıllık bir imparatorluğun tecrübe ve gelenekleriyle, islam alemi için son derece önemli bir konuma sahip Halifeliğin desteğini de alarak, imparatorluktan arta kalan alanlardaki merkezi otoritenin reorganizasyonuna girişir. Oyunu kurallarına göre oynamasını bilen ve büyük bir sefahat içinde içki alemleriyle süslü yıllarında otorite olmayı becerebilen M. Kemal, Kürdistan'ın yeniden işgali konusunda kayda değer bir zorlukla karşılaşmaz. Aksine ilk kongrelerini Kürdistan da yapan Kemalistler, Kürt halkının önemli oranda desteğini alırlar. Bu desteği de arkasına alarak uluslararası zeminlere çıkan Kemalizm, artık batılı sömürgecilerin gönlünde taht kuran ve Osmanlı artığı boş alanlarda otorite tesis etmekle tam görevlendirilen, istedikleri modern bir diktatörlüğün Ortadoğulu bir egemenlik biçimidir artık. Kemalizmin bu misyonu Lozan antlaşması ile uluslararası garantilere kavuşturulmuş, Anadolu ve Kürdistan Osmanlı devlet sınıflarıyla Zadelere geleneginden süzülerek ortaya çıkan genç Türk burjuvazisinin kontrol alanları olarak belirlenmiştir.

Görünürde Kemalistler ve Saray arasında bir hesaplaşma yaşanmaktadır. Ancak bu hesaplaşma, Osmanlı egemenlik biçimini tamamen dağıtan devrimsel bir perspektife kesinlikle sahip değildir. Esasen Kemalistler böylesi iç dinamiklerde sahip değildirlere. Bu ancak Kemalistlerin, Türk ve Kürt halklarının Osmanlı zulmü altında inim inim inilen emekçi kesimleriyle buluşmasıyla mümkün olabilirdi. Ki bunun başından itibaren mümkün olmadığı ve bu nedenle Kemalistlerin batılı emper-

yalistlerin desteklerine mazhar oldukları gün gibi ortadadır. Bu durum tüm Kemalist pratiklerle başından itibaren ispatlanmakla birlikte, genç Sovyet devletinin ve buna bağlı olarak türk sol çevrelerinin Kemalistlerle ilişkiler konusunda ki yanlış tutumlarını, yazık ki milyonlarca Ermeni ve Kürdün katledilmeside değiştirememiştir.

Bugüne kadar dillere pelesenk edilen, sağdan sola kadar geniş bir siyasal yelpazede göklere çıkarılan “Misak-ı Milli” (Ulusal Ant) bilindiği gibi Kemalistlerin bir icadı olmayıp, Şubat 1920’de henüz ortada TBBM nin olmadığı bir dönemde Osmanlı Mebuslarınınca İstanbul Meclisinde kabul edilen bir çerçevedir. Anadolu ve Kürdistan üzerindeki egemenliğin sağlanması amacını esas alan “Misak-ı Milli” nin nasıl hayata geçirileceği, özellikle savaş sonrası gündeme gelen paylaşım masasından nasıl geçirileceği önemli bir sorun olarak durmaktadır. Bu hazır çerçevenin yanında, siyasal ve ideolojik gıdasını Jön Türk ve devamı İttihat Teraki’den alan Osmanlı Paşası M. Kemal, hem içerde hemde dışarda koşulları yaratılmış bir egemenliğin usta bir savunucusu ve batı kapitalizminin sadık bir temsilcisi olarak tarih sahnesindeki yerini alır ve rolünü kusursuz oynar.

17 Ekim 1922 de son Osmanlı Sadrazamı Tevfik Paşa bir telgrafla Ankara’ya müracaat ederek ortadaki ikiliğin kaldırılmasını teklif eder. Bu ve daha benzer birçok durum Ankara ve İstanbul arasında, detayların dışında, esasa ilişkin bir mutabakat olduğunu ortaya koyar. Osmanlı’ya ait miadını doldurmuş kurum ve kuruluşların tasfiyesinde ise bir iç hesaplaşma yaşanmaksızın, ufak tefek memnuniyetsizliklerle çözümlenmiştir. Sistemin sınıfsal dengeleri ise olduğu gibi korunmuş hatta üst sınıflar dahada güçlü programlara kavuşturulmuş; üretim tüketim biçimleri ile üretici güçlerin konumları olduğu gibi korunmuş ve güçlendirilmiştir. “Hareketi yürüten kadrolar (Kemalistler-bn) birkaç ekşiğiyle ittihatçı kadrolardı. Bunların hepsi yenilikçi Osmanlı bürokratlarıydı ve İstanbul’dan tayin edilmişlerdi. Damat Ferit Paşa’nın Sadrazam olduğu devreler dışında, Anadolu hareketi İstanbul Hükümeti tarafından desteklenmiştir. Öte yandan Milli Mücadele boyunca Osmanlı zihniyetinin zayıflaması değil, güçlenmesi sözkonusuydu. Dola-

yısıyla sözkonusu olan sömürge bir ulusun anti - sömürgeci bir mücadeleyle bağımsızlığını elde etmesi değil, fakat pre-kapitalist temeller üzerinde gününü doldurmuş, parçalanmakta olan, yarı sömürge bir imparatorluğun bir emperyalist savaş sonucunda burjuva temeller üzerinde yaşamını sürdürmesidir.” (8) Tasfiye edildiği söylenen islami eğilimler ise, zaten Osmanlı’nın dağılma sürecinde Saray’a da muhalif çözümler peşinde koşanlardır. (31 Mart Vakası gibi) Lozan’a Kemalistlerin gidişinin bu temelde olacağını başından beri bilen ve hatta bu yönde Kemalistleri cesaretlendiren batılı emperyalistler tüm desteklerini hiç bir aşamada esirgememişlerdir. Osmanlı’dan geriye bağımsızlıklarını kazanmamış bir durumda olan Kürtlerin ve Ermenilerin başı Türk ırkçılığı ile bağlanmak istenir ve bağımsızlık temelindeki eğilimlerin Ekim Devrimi yörüngesine kayması riski karşısında “Türklük” olgusu emperyalistler tarafından benimsenen yeni bir kimlik olarak, ortaya çıkacak sistemin ruhi şekillenmesi için esas çerçeve şeklinde kabul edilir. Bu Kemalistlerin içerde “Türk Milliyetçiliğini ve İrkçılığını” egemen kılmalarında kendilerine dışarıdan sunulan muazzam bir desteği ifade ediyor. Ayrıca Kemalistlerin rüşütünü ispatlamaları için de gerekli süreyi vermişlerdir. Zaman zaman aralarında yaşanan tereddütler ise, esasa ilişkin olmayıp, biçime ve detaya ilişkin olarak yaşanmıştır. Ayrıca M. Kemal’in pragmatist tutumları ve bu temeldeki Sovyet ilişkileri, batılı emperyalistleri ihtiyatlı davranmaya itmiştir. Lozan öncesi “bu yeni ve büyük türk devrimi karşısında İngiliz gazetecileri, demokratik idare tarzının Türkiye’de üstün geleceği kansını ileri sürmeye başladılar” (9) Paris gazeteleri ise: “Padişahlığın yıkılması barışı karıştıramaz başlığını atıyorlardı.” (10) Kemalistler ile batılı emperyalistler arasındaki ilişkilere bu araştırmanın “Lozan’a giden yolun Köşetaşları” bölümünde etraflıca duracağız.

Türk resmi tarihinin ortaya koyduğu gibi bir ulusal Kurtuluş Savaşı sözkonusu değildir. Ancak zorlu bir tarihsel geçiş sürecinde, miadını doldurmuş ve geniş yığınların tepkilerine maruz kalmış bir egemenlik sisteminin, açıkça reorganize edilerek, alabildiğine rahatsız ve değişiklik istemlerine

sahip geniş kitlelere benimsetilmesi mümkün değildir. Bu ancak, yaratılan sahte bir Ulusal Kurtuluş havası ortamında mümkün olabilmıştır. Emperyalist paylaşım planları gereği geri çekilmeye ikna edilen Yunanlara karşı kazanılan sahte İnönü zaferleriyle; Sarayın gözde bir paşası olan ve sistemin tüm mirasını devralarak yola çıkan M. Kemal'in cilalanıp sahneye sürülmesiyle; başından itibaren uluslararası sermayenin kucağında ortaya çıkan genç Türk Devletinin “yedi düvele karşı savaşarak” sonuca gittiği gibi, daha bir sürü saçma sapan yalanların ısrarla savunulması ve tüm bunların bir devrim kapsamında ifade edilmesi, Kürt ve Türk halklarına tepeden dayatılan bir devlet gerçeğinin gizlenmesine yönelik çabalardır. “Sonradan Kurtuluş Savaşı olarak adlandırılan Milli Mücadele, bir yanıyla diplomatik düzeyde 1. Dünya Savaşının devamı; diğer yanıyla Yunanlılarla sıcak savaş; üçüncü olarakta, Osmanlı bürokrasisi içinde bir hesaplaşmaydı.” (11)

1918-1923 yılları arasındaki süreçte biçim verilmeye, eskiyen yanları tamir edilip, emperyalist dünyanın istediği bir noktaya getirilen arta kalan Osmanlı'nın yeni adı, Lozan görüşmelerinin sonuçlandığı aynı yılın Ekim ayından itibaren artık “Türkiye Cumhuriyetidir”. İçerde sorun olarak görülen, ve büyük bir ustalıklarla Türkiye'ye monte edilen Kürdistan, artık Lozan'da sorunlar masasına yatırılmaz. İsmet İnönü ve beraberindeki kalabalık delegasyon Lozan'a, çerçevesi tamamlanmış bir devlet modelinin, son rötuşları Lozan'da yapılmak üzere, kendilerine emperyalist paylaşımında altın tepside sunulan bir coğrafyanın yeni efendileri olarak giderler.

Lozan öncesinde Kemalistler, Sevr'in yarattığı karmaşa ve belirsizliği kırmak; Kürdistan'da ki bağımsızlık eğilimini törpülemek için her yola başvurmuşlardır. Özellikle sürekli bir direniş potansiyeli taşıyan Kürt bölgelerinde yaygın bir karşı propaganda faaliyeti başlatmışlardır. Örneğin, İngilizlere karşı öfkeli duran Güney Kürdistan Kürtleri arasında “yakınlarda büyük türk takviye kuvvetlerinin geleceğini, onların yardımıyla Süleymaniye, Kerkük ve Erbil'in İngilizlerden boşaltılacağını” yayan bildiriler dağıttırılmışlardır. (12) “Aynı dinin çocukları Osmanlı devletinin emretti-

ği birliğe gayret etmelidirler. Allah onlara zafer versin ki, kim ki sizin gibi savaşıyor ve din uğruna kanını döküyor. Allah belasını versin o gavurlara ki, kim ki dinini İngilizlere satmıştır.... Amin !” (13) Şaşırılmamalıdır ! Bir yandan İngilizlerin desteklerini alan, hatta bir İngiliz yaratması olan Kemalistler Kürtlere yönelik böylesi bir propandada yürütürken, öte yandan Lozan hazırlıkları yaparlar.

4. Lozan'a giden Yolun Köşe Taşları

İşgal Kuvvetleri Kumandanı C. Harrington ile M. Kemal arasında cereyan eden fikir alış- verişi sürecinden ve karşılıklı mutabakatlardan sonra, Ankara Hükümeti artık uluslararası ilişkilerde muhatap alınmaya başlanır. 3 Ekim 1922 de Türk tarafını İsmet İnönü'nün, Müttefik devletleri General C. Harrington, General Şarpi ve General Monbelli'nin temsil ettikleri görüşme, Mudanya'da ahşap bir yalıda gerçekleşir. Ankara hükümetinin resmen muhatap alındığı ve Lozan'a giden yolun son taşlarının döşendiği Mudanya Mütarekesi öncesinde, 9 Eylül 1922 de Türk Ordusunun İzmir'e girişinden hemen sonra, General Harrington yayınladığı bildiri ile görüşmelerin seyrine ilişkin zemini belirler. 21 - 22 Eylül 1922 de Müttefik Devletler temsilcileri Curzon, Poincarç ve Sfortza Paris'te biraraya gelerek Kemalistlere karşı ortak tavırlarını belirler ve Osmanlı'nın devamı olabilecek bir egemenliğin çerçevesini netleştirirler. Bu doğrultuda alınan kararları ve istemleri General Harrington bir nota ile M. Kemal'e bildirir. Cevabi notasında M. Kemal, yakında başlayacak olan esas görüşmeleri tehlikeye sokmamak için, azami çaba sahibi olacağını taahhüt eder.

23 Eylül 1922 tarihinde, TBMM Hariciye Vekili Yusuf Kemal tarafından Mudanya'da yapılacak görüşmelere Müttefik Devletler Temsilcilerini beklediklerini kendilerine bildirir. Ancak bu tarihe kadar gerek direk gerekse dolaylı yapılan görüşmeler sonucunda M. Kemal, batılı emperyalistlerle anlaşmış bulunmaktadır. “Fransızların daha 1920 ortalarında Ankara Hükümetiyle temasları ve bir silah bırakışımı antlaşması yapmaları T.B.M.M Hükümetini 'de facto' tanımaları anlamına gelir. 20 Ekim 1920 Ankara Antlaşması ise tanımayı “de ju-

re” durumuna getirmiştir. (14) Aynı temelde Yunan Ordusu, geri çekilmesi konusunda emperyalistlerce ikna edilmiş ve Yunan devleti ile de bir mutabakata varılmıştır. Kemalistler, olmayan düşmana karşı “kurtuluş savaşı” ve sahte “zafer” naralarıyla Anadolu ve Kürdistan'da sahte “ulusal bir ruh” yaratmaya koyulurlar.

Batılı emperyalistler, Sovyet eğilimini kendilerine karşı kullanan M. Kemal Hükümetini, zaman kaybetmeden planları kapsamına alırlar ve başta Boğazlar konusu olmak üzere Anadolu ve Kürdistan'da barış şartları anti - Sovyet bir eksende garantiye alınmak istenir. TBMM nin daha 2 Aralık 1920 yılında Ermenistan ile yaptığı ve TBMM nin tanıdığı ilk uluslararası ilişki anlamına gelen Gümrü Antlaşması; Sovyetlerle iyi ilişkiler ve hatta M. Kemal'in direk Lenin'in yardımlarına mazhar olması gibi olgular Türk Burjuvazisini kapitalist gelişim yolunda güçlendirmek isteyen batılı emperyalistleri telaşlandırır ve bu temelde burjuva demokratik sürece girme eğilimi dahi bir tehlike olarak ortaya çıkar. M. Kemal'in böylesi bir eğilime girme niyetinin olup olmadığı bir yana, bizce hem yaslandığı gerici osmanlı sınıf yapısı hem de uluslararası tekelleşme koşulları böyle bir olasılığı ortadan kaldırmaktaydı. Artık ne Sevri'nin ne de Osmanlı Hükümeti ile yapılan hiç bir antlaşma ve kurulan hiç bir ilişkinin anlamı kalmamıştır. Bu ilişki ve antlaşmalar, Kemalistlerin sahip çıktıkları oranda batılılar için anlamı vardır.

Lozan'a kadar geçen sürede altyapısı hazırlanan Kemalist Egemenlik, batılı emperyalistlerin her geçen gün cilalayarak Ortadoğu Halklarının başına musallat ettikleri yepyeni diri bir zulüm odağı olarak Anadolu ve Kürdistan'a yerleştirilmeye başlanır. İngiltere, Fransa ve İtalya arasında süren hummalı görüşmeler neticesinde ve Yunanlılarında ikna edilmesiyle, 11 Ekim 1922 de Mudanya Antlaşması imzalanır. Antlaşma daha ziyade askeri sorun ve konuları kapsar. Sorunların siyasal düzenlenmesi ileride yapılacak barış konferansına bırakılmıştır. Mudanya sürecindeki performansından dolayı İsmet İnönü, Yusuf Kemal yerine Dışişleri Bakanlığına atanır. “İşte ondan sonradır ki, İsmet Paşa'ya emrivaki halinde Hariciye Vekili olacağını ve ondan sonrada Sulh Konferansına He-

yet - i Murahassa Reisi olarak gideceğini söyledim. Paşa birden bire mütehayyir (hayret içinde) kaldı. Asker olduğundan bahsederek beyan - ı itti-zar etti. En nihayet teklifimi bir emir telakki ederek mutavaat (itaat) gösterdi.” (15) Açıkça anlaşılıyor ki, M. Kemal müteffik devletler emperyalistlerle çoktan anlaşmış ve ileride yapılacak Lozan Konferansının ana noktaları ile birlikte göndereceği heyeti de önceden amacına uygun hazırlamıştır. (İnönü'nün Lozan görüşmelerinde zaman zaman böbürlenmeleri ise, iç kamuoyunun tatmin edilmesine yönelik fiyakalar olarak değerlendirilebilir.)

5. Lozan Konferansı Son Hazırlıkları

Ekim 1922 sonlarına doğru İngiltere, Fransa ve İtalya “Şark Sorununun” çözümlenmesi ve Boğazlar idaresinin düzenlenmesi için kendi aralarında anlaşılır. Bu temelde ilgili devletlerin 13 Kasım 1922 de Lozan da yapılacak görüşmelere temsilcilerini göndermelerini isterler. “İlgili Devletler” yakından incelendiğinde, ABD'den Japonya'ya kadar tüm emperyalist ve kapitalist yörüngeye çekilmek istenen devletler oldukları görülür. M. Kemal'in pragmatist tutumundan dolayı ortaya çıkan kuşularının bir tedbiri olarak emperyalistler, Ankara hükümetinin yanında Bab-ı Ali temsilcilerini de konferansa çağırırlar. Ankara ise buna karşı iki tedbir geliştirir. Bir yandan boğazlar sorununu ilgilendirdiğinden bahisle, Rusya, Gürcistan ve Ukrayna delegelerinin çağırılması gerektiğini savunur; öte yandan Konferansa tek temsilci olarak katılmak için, 1 Kasım 1922 tarihli TBMM oturumunda Saltanatın kaldırıldığı ilan edilir. Osmanlı devleti resmen son bulmuş olur ve son padişah Vahdettin 17 Kasım 1922 de Türkiye'den ayrılmak zorunda kalır. Aynı tarihlerde Abdülmecit Efendi'nin Halifelîği kabul edilir ve Osmanlı'yı tasfiye ettiği iddia edilen Kemalistler özünde ayakta kalabilen ve henüz işe yarar kurumları arkasına alarak yollarına devam ederler. “Bu nedenle İmparatorluktan Cumhuriyete geçişi, toplumsal yapıya hiç dokunulmadığı göz önüne alınınca, bir hükümet darbesi (coup d'Etat), Saltanatın tasfiyesi olarak görmek gerçeğe daha yakın düşmektedir. Böyle bir darbeye de Lozan Konferansına İstanbul

hükümetinin davet edilmesi gerekçe oluşturmuştur. Söz konusu davet, Milli Mücadele sürecinde fiilen hakim sınıflar bloku, dolayısıyla meclisin önderliğini eline geçirmiş olan M. Kemal'in Bona-partist darbesini gerçekleştirmesi için önemli bir fırsat oluşturmuştur.” (16)

Esasen 17 Ekim 1922 de son Sadrazam Tevfik Paşa bir telgrafla Ankaraya müracaat ederek, ortadaki ikiliğin kaldırılmasını teklif eder. Bu durum İstanbul ve Ankara arasında detayların dışında, esasa ilişkin bir anlaşmazlık bulunmadığını gösterir. Ancak sistemin yeni mekanizmaları yaratılınca kadar eskileri yani Osmanlı mekanizmaları korunacak ve kullanılacaktır. Hem içerde hemde dışarda miadını dolduran egemenlik mekanizmalarından ortaya çıkacak boşlukların yeri hızla doldurulmuş ve yeri doldurulan her kurum bir “devrim sebebi” ilan edilerek kaldırılmıştır. Halifelik kurumu Kemalistlerin en çok yararlandıkları ve geniş bir müslüman dünyasını yedeklerine almalarına yarayan ve bu nedenle en son lağvedilen bir Osmanlı kurumudur. (Bu sayede Hindistan'a kadar uzanan bir islami coğrafyanın desteklerini alan Kemalistlerin bu durumu , bir noktadan sonra emperyalistleri rahatsız eder ve İngilizlerin dayatmalarıyla 1924 yılında Hilafet kaldırılır.)

Bu atmosfer içinde önceden altyapısı ve çerçevesi hazırlanan bir paylaşım eksenine oturtulmak istenen yeni Türk Devleti Konferansa çağrılır. Türk devletinin hem türklere hem kürtleri birlikte temsil etme yeteneğine sahip olmadığını ve olamayacağını en iyi bilenler İngiliz ve Fransız emperyalistleridirler. Lozan'a gidecek delegasyona Kürt Kemalistlerin alınması, görüşmeler sürerken TBMM'ne mahalli kıyafetli Kürt Mebusların alınması, Lozan'a Kürdistan'ın değişik bölgelerinden toplanan imzaların gönderilmesi gibi davranışlar dış devletleri kandırmaya yönelik olmayıp, içerde gelişebilecek ulusal uyanışı manüple etmeye yönelik taktik Kemalist politikalarıdır. Tüm bunları batılı emperyalistlere karşı Kemalistlerin oynadıkları oyunlar olarak değerlendirenler, Kemalizmin bir emperyalist yaratması olduğunu ve Kürdistan'ı bölerek Kemalistlerin yönetimine verenlerin sömürgeci batılı devletler olduğunu göremeyenlerdir. Tüm bunlar eğer mutlaka oyun ve hile olarak

görülme isteniyorsa, Kemalistlerin batılı sömürgecilerle domuz topu olup geliştirdikleri taktik politik manevralar olarak algılanmalıdır.

“Paris'ten alınan bir ajans telgrafı, Lord Curzon ile Fransa Hariciye Nazırı arasında ki konuşmalara, Türkiye ile barış yapılmasına ilişkin hazırlanan İngiliz Muhtırası esasları üzerinde başladığını bildirdi. Telgrafta muhtıranın madde madde tartışıldığı; Sınırlar, Boğazlar, Türk Ordusunun tahdidi, Boğazların silahtan arındırılması, Kapitülasyonlar gibi meseleler hakkında görüş birliğine varıldığı ilave ediliyordu... Demek Müttefikler bir Antlaşma müsveddesi üzerinde anlaşmışlardı... (17) Evet paylaşım esas olarak planlanmış, ancak olup - bitenlerin M. Kemal'in bilgisi dahilinde geliştiği kamuoyundan gizlenir. Çünkü, “emperyalizme karşı zafer kazanıldığı yalanı” toplumun belleğine kazılacak ve ulus - devlet eğilimlerinin kaynağı bir dönemde, ezilen halkların ve sömürge ulusların demokratik bir gelişim sürecine girerek Ekim devrimi ile buluşmasını önlemek için, emperyalist bir acenta olan Kemalizm Asya'da ve Ortadoğu'da “uyanık mazlum ulusların öncüsü” olarak lanse edilecektir. Öyle ki bu yalan Bolşevikleri dahi etkisi altına alır ve Komintern süreçleri dahil olmak üzere sonraki birçok ulusal ve uluslararası sosyalist hareketin gözlerini bağlar ! Bolşevikler dahil bugüne değin süregelen Kürdistan'a şaşkınlıkların özünde Kemalizme ilişkin emperyalist politikaların başarısı yatar. “Kemal genel olarak ulusal kurtuluş hareketini temsil etmekte ve Türkiye'nin demokratlaştırılması ve feodal kalıntıları ile müslüman din adamlarının etkisinden kurtarılması için çalışmaktadır. Kemal'e karşı, ilk olarak emperyalizm, ikinci olarak feodal ağalar, üçüncü olarak din adamları ve dördüncü olarak liman şehirlerinin yabancı sermayeye bağlı ticaret burjuvazisi mücadele etmektedir.” (18) Bu açıklama 26 Şubat 1925 tarihli Moskova çıkışıdır. Bugün sadece türk faşistlerinin ve Ecevit türü sosyal demokratlarının itibar ettiği bu görüş, türk solunun düşünce damarlarında felç eden ve Kürdistan'a şaşkınlığın kaynağı olan bir talihsizliktir.

“Kürt ayaklanması İngiliz emperyalizminin Ortadoğu'da yeni bir saldırı manevrasıdır” (19) denilen Komintern belgelerindeki bu sözler ile türk

devletinin Kürdistan'da ki halk hareketlerine bakışı tamı tamına aynıdır. Bir farkla ki, Türk devleti İngilizlerin en sadık dostlarından olduğunu biliyor ve böylesi bir sahtekarlığı politik bir taktik tutum olarak sürdürüyor hala.

Lozan öncesi çok net olan paylaşım planlarından, İngiltere'nin Güney Kürdistan ve Boğazlar konusunda; Fransa'nın Türkiye'de ki mali ve iktisadi düzenlemeler ile okul işleri ve Düyun-u Umumiye konularında; İtalya'nın ise Türkiye'den ekonomik çıkarlar elde edilmesi konularında istem ve projelere sahip oldukları biliniyor. Tüm bunların karşılığında Kuzey Kürdistan ve Anadolu Kemalistlerin egemenlik alanı olarak tanınır.

Lozan'a uğurlandığı sırada gazetecilerin soruları üzerine İnönü, amaçlarının esasını Misak-ı Milli olarak açıklar ve "Yaşasın Misak-ı Milli" sloganıyla uğurlanır. Oysa Misak-ı Milli'nin neresi olduğu hala bilinmemekte ve aynı dönemde Mecliste yaşanan hararetli tartışmalarda M. Kemal'de dahil olmak üzere herkes kaygılı ve kuşkuludur. Lozan'a hareket eden Türk delegasyonu, Türkiye Cumhuriyetinin orada ilan edileceğinin çok iyi bilir. Hazırlıkları tamamen bu yöndedir. Tüm emperyalist basın, tarihi "Şark Meselesinin" köklü çözümlerine yönelik yorumlarla çalkalanır. Konferansın başlamasının bir hafta gecikmesi ya da geciktirilmesi üzerine, Lozan'a gelmiş bulunan İ. İnönü Fransa'nın daveti üzerine üç gün Paris'te bulunur. M. Kemal ile İngilizler arasında mutabakat sağlanmış, ancak Fransa Kemalistlerin Moskova ilişkilerine kuşkuyla bakar. Fransa Kemalist devletin emperyalist yörüngeye oturtulması konusunda oldukça sorumlu davranır ve Kemalistlere belediklerinden çok tavizkar yaklaşır. Böylesi bir tehlikeyi önemseyen Fransa, Anadolu ve Kürdistan pazar alanlarına ilişkin emperyalistler arası tartışmalarda da en tavizkar davranan devlet olur. Henüz Konferans başlamadan İnönü ile Paris'te başta Kapitülasyonlar olmak üzere birçok sorunun çözümü karara bağlanır. Yapılan görüşmelerin birinde İnönü ile Poincare arasında geçen konuşmalardan şu kısa sözler birçok bilinmeyi gözler önüne seriyor:

"- Poincare: ... Canım bunun için sulh geri kalmaz. Geçici yardımcı şekil elbette buluruz. Evet

Kapitülasyonlar elbette ehemmiyetlidir. Fakat Kapitülasyonlar deyince ne anlıyoruz?

- İnönü: Ne anlıyorum? Hem mali hem ticari kısım var, hem adli kısım var.

- Poincare: Ticari ve mali kısmını bir şekle koyabiliriz. Bunu kaldırmak ve anlaşmak kola ydır.

- İnönü: Adli kısmı ne olacak?

- Poincare: Canım bir hal çaresini bulacağız !

- İnönü:

- Poincare: Canım bir şekil bulacağız, kabul edeceksin !” (20) İşte “onurlu ve kahraman kurtuluş savaşçısı” Kemalistlerin, emperyalist sömürgeci babaları karşısındaki durumu tamı tamına budur. Tabi kapalı kapılar ardında, Kemalistlerin emperyalistler elinde nasıl kuklalara dönüştüklerini anlamak zor değildir. Herşey hazırlanmıştır, Kemalistlere altın tepside bir Cumhuriyet sunulacaktır.

II. LOZAN SÜRECİ

1. Konferansın Açılışı ve Taraflar

20 Kasım 1922 de Salı günü Mont - Benon Gazinosunda, önceden kararlaştırılan tarihten bir hafta gecikmeli olarak açılır Konferans. Açılışı ev sahibi sıfatıyla İsviçre Konfederasyonu Başkanı M. Haab yapar. “Tarafsız” bir devlet olması nedeniyle Konferans İsviçre’de yapılır. Oysa İsviçre Konfederasyonu, kapalı kapılar ardında demlenip görüşmelere sunulan “Paylaşım Planlarının” açık taraflarından biridir. Görüşmeler sürecinde taraf görünmez, ancak herşeyin planlandığı gibi yürümesi için azami çabayı sarfeder, rolünü kusursuz oynar. “Yeryüzündeki iyi niyetlilere selam.....” sözleriyle açılış konuşmasına başlayan Bay Haab, orada bulunanların elleri halkların kanına girmiş emperyalist zulüm odakların temsilcileri olduğunu çok iyi bilir; tarihi “Şark Meselesinin” böylesi bir sofrada çözümlenmesini (Ortadoğu - Asya ve Balkanların paylaşımını) sevinçle dile getirir. Kürdistan’ı ilgilendiren ve Türkiye’nin de taraf olduğu metnin diğer tarafları İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan, Romanya, Sırp - Hırvat - Sloven Devleti ve Japonya devletleridirler. İmzacı devletlerden, örneğin Romanya ve Sırp - Hırvat - Sloven devletleri birbirin-

den çok farklı tarihsel konaklardan geçerek bugüne gelmişler ve Lozan'da ki imzacı devlet olma temsililerini fiili ve hukuki olarak yitirmiş durumdadırlar. Bu devletlerin Lozan metinleri arasındaki imzalarına sahip çıkmaları tartışmalı bir hukuksal sorundur ve bizce mümkün değildir. Sosyalist sistem içinde buldukları dönemlerde bu devletlerin yaptıkları uluslararası antlaşmaların ve kurdukları ilişkilerin bugün nasıl anlamı kalmamışsa, sosyalist dönem öncesi yapılan antlaşmaların anlamı hiç yoktur. Kaldı ki bu devletlerin sosyalist yönetimler döneminde, önceden yapılan antlaşma ve ilişkileri reddettikleri biliniyor. Esasında bu iki devlet için fiili ve hukuki anlamlarda hiçbir değeri kalmayan Lozan Antlaşmalarının, diğer imzacı devletlerden Türkiye hariç, hiçbiri için geçmiş döneminki gibi anlamı ve önemi kalmamıştır. İran, Irak ve Suriye devletleri ise Lozan'da temsil edilmişlerdir ve Antlaşmaya taraf değillerdir.

Lozan'da temsil edilen devletler, safdışı bırakılan Çiçerin başkanlığındaki Sovyet delegasyonu ayrı tutulursa, temel olarak dört kategoride toplanabilirler.

a- Birinci Paylaşım Savaşının galibi Müttefik Devletler: İngiltere, Fransa, İtalya, ve Japonya. Ancak özellikle Ekim Devrimi ile birlikte, galip devletler bir bütün olarak emperyalist blokta bulunan tüm devletlerin çıkarlarını bir potada buluşturan bir paylaşım öngörmüşlerdir. Bu bakımdan savaşa direk katılmamakla birlikte Wilson Prensipleri ile dönemin fikir babalığına soyunan ABD, Belçika, Portekiz ve diğer emperyalistleri bu gurupta sayıyoruz.

b- Savaşta yenik olarak çıkmalarına rağmen, kendi içlerindeki dönüşüm ya da reorganize süreçleri sonucunda yeni biçimlere ulaşan devletler: Almanya, Osmanlı ve Türkiye, Avusturya, Macaristan ve Bulgaristan.

c- Savaşta henüz önce ya da savaşta sonra kurulup, paylaşım sonucunda toprakları genişleyen devletler: Polonya, Çekoslovakya, Sırp - Hırvat - Sloven Devleti, Romanya ve Yunanistan.

d- Henüz bağımsızlıklarını kazanmamış olmakla ya da konferansa katılmaları engellenmekle birlikte, ancak paylaşımından sonra pay sahibi olan devletler: İran, 1932 de bağımsız devlet olabilen

Irak ve 1936 da bağımsızlığına kavuşan Suriye. (Lozan sürecinde Mandater devletler sıfatıyla Irak adına İngiltere ve Suriye adına Fransa söz ve karar sahibi olmuştur.)

Lozan sürecinde, başta Kürtler ve Ermeniler olmak üzere birçok halk ve etnik topluluk temsil hakkından mahrum bırakılmışlardır. Temsil edilemeyen halklar ve onların her tür değerleriyle ülkeleri ise acımasız bir paylaşım konusu olabilmıştir ancak.

2. Lozan Sürecinin Teknik ve Sistemik Özellikleri

Konferans süreci iki dönemden oluşur. Birinci dönem, açılış tarihi olan 22 Kasım 1922 de başlar ve 4 Şubat 1923 de sona erer. Bu dönemdeki görüşmeler, 31 Ocak 1923 tarihinde başlayan ve beş gün süren tartışmalar nedeniyle kesilir. İngiltere Başdelegesi Lord Curzon hazırladıkları 161 maddelik bir antlaşmayla eklerini Konferans bileşimine sunar ve "Herkesi bu Antlaşmayı imzalamaya davet ediyorum" der. İkinci dönem ise 23 Nisan 1923 tarihinde başlayıp 24 Temmuz 1923 de tamamlanır.

Lozan sürecinde bilindiği gibi, birden fazla sorunun ve birbirinden farklı tarafların emperyalist bir şemsiye altında organize edilerek imza masasına getirildikleri ve birden fazla Antlaşma metninin çıktığı tarihi bir zaman dilimidir. Lozan Antlaşmaları dizisi içinde, konumuz gereği Kürdistan'ı ilgilendiren ve bu yönüyle imzacı olarak günümüze kadar en sadık ve ateşli Lozan savunucusu Türk Devleti ile ilgili olan kısmı üzerinde duracağız.

Hemen hemen zamanın tüm kapitalist devlet delegasyonları görüşmelerde hazır bulunmuşlardır. Sovyet Rusya Konferansa resmen çağrılmaz ve sadece Boğazlar Sorununun çözümü görüşmelerine katılması kabul edilir. Amaç emrivaki olarak Sovyetlere, hazırlanacak Boğazlar Sözleşmesinin imzalatılmasıdır. Görüşmelere gözlemci olarak katılan genç Sovyet Devletinin, birinci dönemde görüşmelere katılan Çiçerin'in yerine ikinci dönem görüşmelere katılmak üzere gelen delegasyonun genç temsilcisi Vorovski, 10 Mayıs 1923 tarihinde İsviçre faşistleri tarafından öldürtülmüş ve karşı cepheden gelebilecek itirazların önü kesil-

miş, paylaşım emperyalist bir ekseninde sorunsuz sonuçlandırılmıştır. Katil Alexi Konradi adlı eski bir rus subayıdır ve İsviçre faşistlerinin organizesi ile kanımızca İsviçre devletinin denetiminde olay gerçekleşir. “Ancak İsviçre hükümeti Vorovski'nin şahsı çevresinde ' konferansa mensup değildir ' bahanesiyle hiçbir tedbir almamıştı. Adam zorla ölüme sürüklenmiş idi.” (21) Sovyet Rusya kendisini ilgilendirdiğinden bahisle imzalaması için oluşturulan Boğazlar Sözleşmesini doğru bulmaz ve imzalamaz.

Konumuz kapsamı gereği Kürdistan'ın bölüşümü ve paylaşımını direkt olarak ilgilendirdiği için Türkiye'nin taraf olduğu ilişkileri kısaca ortaya koyacağız.

Konferans Genel Sekreterliği görevine Fransız diplomat Massigly getirilir ve tutanaklar fransızca hazırlanır ve imza edilen Antlaşma Metinlerinde fransızca olarak düzenlenir.

Konferansın Kürdistan, Trakya ve Anadolu'yu ilgilendiren konuları üç ana grupta toplanır ve bu temelde üç ana Komisyon oluşturulur:

a- Ülke ve Askeri İşler Komisyonu: Sınırlar, Azınlıklar, Uyrukluk (tabiiyet), Boğazlar sorunu gibi sorunlar ele alınır.

b- Türkiye'de yabancılara uygulanacak sisteme ilişkin Komisyon: (yargı yetkisi konusu ile Türkiye'de ki yabancı uyruklulara tanınacak ayrıcalıklar ele alınır)

c- Ekonomik ve Parasal İşler Komisyonu: Osmanlı Borçları konusuyla çözümleri ele alınır.

Lozan'da imzalanan Metinler teknik olarak üç kategoriye ayrılabilir. Birincisi ve en önemlisi “Barış Antlaşmasıdır” (Trait de Paix). İkincisi Barış Antlaşmasınının Ekleri niteliğindeki Metinlerdir. Ve üçüncüsü ise, Türkiye ile diğer emperyalist devletler arasında cereyan eden karşılıklı verişimlerin düzenlendiği metinlerdir. Bir bütün olarak toplam 20 başlık altında toplanabilecek metinlerden sadece iki tanesi Türkiye'yi direk olarak ilgilendirmekte, diğer 18 Metin Türkiye'nin taraf olarak imzaladığı belgelerdir. Buradan Türkiye'nin Lozan sürecinde, hemen hemen tüm dış sorunlarının ve Kürdistan ile birlikte birçok alandaki iç sorunlarının emperyalist çözümlere kavuşturulduğu ve bu nedenle Türkiye Cumhuriyetini bir “Lozan yarat-

ması Devlet” olarak nitelemenin mümkün ve doğru bir deyim olabileceğini görüyoruz.

Şimdi kısaca bu Metinlerin genel hatlarını ortaya koyalım.

1. Barış Antlaşması (Trait de Paix)

143 Maddeden oluşan ve Lozan Sürecinde imzalanan metinlerin toplamının 1/3 ünü oluşturan bu Antlaşma, bölümler ve kesimlerden oluşmaktadır. Türkiye'nin sınırlarının ve batılı emperyalistlerce işgal edilen Osmanlı topraklarının yeniden düzenlenmesi ve dolayısı ile Kürdistan'ın parçalanması ile bölüşülmesinin esasları bu antlaşma metni ile sonuçlandırılmıştır. (Kürdistan'a ilişkin gelişmeleri ayrı bir bölümde inceleyeceğimiz için, burada değinmiyoruz.)

2. Boğazlar Yönetimine ilişkin Sözleşme

Karadeniz'de kıyısı olan tüm ülkelerin, dolayısı ile kendisinin de Boğazlar Yönetimi konusunda söz ve karar sahibi olduğunu savunan Sovyetler Birliği, Boğazlar üzerindeki emperyalist yönetim sistemini kabul etmemiş ve Antlaşmayı imzalamamıştır. Nitekim Lozan'da varılan çözümün kalıcı olmadığı ortaya çıktığından, Boğazlar Sorunu 1936 tarihinde Montreux Sözleşmesiyle esas çözüme kavuşacaktır.

3. Trakya Sınırına İlişkin Sözleşme

4. Oturma ve Yargı Yetkisine ilişkin Sözleşme

Lozan yaratması olan TC nin henüz yasal sistemi oluşmadığından, emperyalistler konuya ilişkin çözümlerini 7 yıl geçerli olmak üzere ve TC gerekli düzenlemeleri yapıncaya kadar, iç hukuk alanındaki boşlukları da bu metinle doldürmüşlardır.

5. Ticaret Sözleşmesi

Oturma ve Yargı Yetkisine ilişkin Sözleşmede olduğu gibi, henüz gerekli iç yasal düzenlemelere kavuşmayan Türk Devletine, gerekli yasal düzenlemelere kavuşuncaya kadar, 5 yıl geçerli olmak üzere bu Antlaşma metni imzalatılmıştır.

6. Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme

Türkiye'de oturan ortodoks dinine bağlı Rumlar ile Yunanistan'da oturan müslüman türklerin mübadelesi için, Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanmıştır. Ancak sözleşmeye konu sorunlara ilişkin çözümler pratik yaşamda bir anlama kavuşmadığı gibi, Türkiye'nin özellikle Kıbrıs'a ilişkin işgalci emelleriyle birlikte, günümüze kadar birçok ant-

laşma yapılmasına rağmen sorunların varlığı devam etmektedir.

7. Sivil Tutukluların İadesi ve Savaş

Tutsaklarının Mübadelesi Antlaşması

Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanmıştır.

8. Yunanistan'da ki Müslüman mallarına ilişkin Sözleşme

9. Sağlık İşlerine ilişkin Sözleşme

Yine henüz konuya ilişkin bir iç düzenlemeye sahip olmayan Türk devleti, sınır ve sağlık işlerinde üç Avrupalı Danışmanın kontrolünde çalışmayı beş yıllığına kabul etmiştir bu sözleşmeyle.

10. Genel Affa ilişkin Açıklama ve Protokol

Türkiye, Yunanistan, İngiltere, Fransa, İtalya ve diğer müttefik devletler arasında imzalanmış olup, ilgili ülkelerin birbirlerinde bulunan vatandaşlarının karşılıklı olarak affedilmelerini düzenlemiştir.

11. Adaletin Yönetimine ilişkin Sözleşme

Aynı şekilde henüz iç bir düzenlemeye sahip olmayan Türk Devletinin, beş yıllığına batılı hukuk danışmanlarının kontrolünde çalışması ve gerekli düzenlemelerini tamamlaması ele alınır.

12. Osmanlı İmparatorluğunda batılı emperyalist işletme ve şirketlerine tanınan ayrıcalıkların korunmasına ilişkin Sözleşme

13. Türkiye'de ki Portekiz ve Belçika vatandaşları ile işletmelerinin Lozan Antlaşmasının Parasal ve Ekonomik düzenleme ve ayrıcalıklarına sahip olmasını düzenleyen Sözleşme.

14. Müttefiklerce işgal edilen Osmanlı topraklarını boşaltılıp Türkiye'ye teslimine ilişkin sözleşme. Bu çerçevede İstanbul ve Boğazlar 23 Ağustos 1923 te, yani Lozan imzalandıktan bir ay sonra, boşaltılıp Türkiye'ye teslim edilmiştir. Türk resmi tarihinin çarpıttığı gibi İstanbul ve Boğazlar "düşmandan temizlenmiş" olmayıp, "düşmanın" kendilerine tahsis ettikleri alanlardır.

15. Karaağaç Bölgesi, İmroz ve Bozcaadalarının Yunan Kuvvetlerinden arındırılıp Türkiye'ye teslim edilmesine ilişkin Sözleşme.

İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya'nın imzacı devletler olarak Yunanistan'dan alıp Türkiye'ye verdikleri adigeçen bölge ve adalar, Türklerin iddia ettikleri gibi kendilerinin ata yurdu olmayıp, emperyalist paylaşımın kendilerine sonradan kazandırdığı alanlardır. Dönemin hakim emperyalist-

lerinin temel politikaları Ortadoğu ve Balkanlarda ortaya çıkan devletlerin, kendilerine rakip olabilecek dinamiklerden arındırılmasını öngörüyordu. Yunanistan bu temelde, daha birinci dünya savaş yıllarından itibaren hizaya getirilmek istenen ve parçalanarak zayıflatılan bir ülkedir. Bu durum elbetteki, yunan hakim sınıflarının işbirlikçi karakterlerinden de kaynaklanmaktadır.

16. Yunan Sevri olarak bilinen ve Yunanistan'daki İngiliz, Fransız ve İtalyan azınlıkların haklarının düzenlendiği Sevr antlaşmasında ele alınan ayrıcalıklara ilişkin Protokol.

Türkiye'ye karşı Sevr antlaşması bir bütün olarak ortadan kaldırılmasına rağmen, sadece Yunanistan'a karşı işletilmiş ve Türkiye bu Protokole taraf olmamıştır.

17. Sırp-Hırvat-Sloven Devletinin imzacı devlet olarak tanınmasına ilişkin Protokol.

Emperyalist paylaşım politikası gereği, Balkanlar'da mevcut devletlerin yeni kapitalist rakip olmalarının önüne geçilmiş ve bu temelde Lozan ile birlikte bazı devletler emperyalist paylaşımından pay sahibi olabilmişlerdir. Sırp-Hırvat-Sloven devleti bu sözleşmeyle, Balkanlar'da ki emperyalist paylaşımından kazançlı çıkan bir devlet konumundadır.

18. Lozan Konferansı Son Bağıtı (Acte Final)

Lozan'da imzalanan 17 Sözleşme, imzacı taraf devletlerin yetkili temsilcilerinin dökümünü düzenlemektedir.

19. Lozan'da İmzalanan Metinlere ilişkin tarafların karşılıklı Mektupları

Metinlere konu olan sorunlara ilişkin karşılıklı bilgi alış- verişini düzenleyen bu mektuplar konuların özüne ilişkin olmayıp, teknik ve bildirim niteliğindeki belgelerdir.

20. Türkiye'nin taraf olmadığı iki Antlaşma

Biri Fransa ile İngiltere arasında imzalanmış olup; Mısır, Suriye ve Lübnan adına hareket edilerek Mısır'a yerleşmiş eski Türk uyrukluların Mısır vatandaşlığına geçiş koşulları düzenlenmiştir.

Diğeri, İngiliz, Fransız ve İtalya devletlerinin Anadolu'da ki vatandaşlarıyla, bu devletlerin Osmanlı ile kurdukları işletmelerin Yunan Askeri Birlikleri tarafından işgal yıllarında uğradıkları zararların tazminine ilişkin Antlaşmadır.

3. Türkiye için Lozan'ın Anlamı: Lozan Yaratması Bir Devlet

Buraya kadar özet olarak sözettiğimiz metinlerden açıkça anlaşılacağı gibi, Türk devleti Osmanlı'nın külleri üzerinde, Anadolu'da bir halk hareketiyle ya da bir ulusal kurtuluş savaşı neticesinde kurulmuş olmayıp, Lozan Konferansından önce çerçevesi tesbit edilen ve bu çerçeveyi doldurmak üzere görevlendirilen M. Kemal'in gerekli iç hazırlıklarını yaptıktan sonra, Lozan Konferansı ile uluslararası bir statü kazandırılan Lozan yaratması bir ucube devlettir. Öyle ki, sadece ortaya çıkacak devletin dış ilişki ve esasları tesbit etmekle kalmayıp, iç düzenlemelerinde gene Lozan'da bir biçime kavuşturulmuştur. Tüm ilgili metinler yakından ve tek tek incelendiğinde açıkça görülecektir ki, ne Lozan öncesi ne Lozan görüşmeleri sırasında Kemalistlerle hiç bir emperyalist güç arasında çetin ve kavgalı bir mücadele süreci yaşanmamış olup, Türk resmi tarihinin zihinlere şırınga ettiği, “yedi düvele karşı zafer” naraları da bir masalın ya da kendilerinin de inandıkları koca bir yalanın histelerinden başka bir şey değildir. Bu durum Kemalistlerin ve bir bütün olarak türk egemen sınıflarının çapulcu, talancı ve katliamcı karakterleri düşünüldüğünde anlaşılabilir. Son Türk devletinin mimarları Kemalistler, atalarının dört kıtada at koşturarak katliamcı ruhunu, kendilerine Anadolu'nun kapısının açılmasını sağlayan Kürtlerin katliamında ve hizaya getirilmesinde kusursuz temsil ettikleri bir gerçektir. Esasen tarih boyunca kendi hakim sınıflarının bu barbar ve vahşi ruhuna karşı, “padişahım bin yaşa” aymazlığı ile yaşayan türk toplumunun bir bütün olarak birinci dünya savaşından sonraki yıllarda kendi hakim sınıflarından, geçmişte olduğu ve şartlandıkları gibi kahramanlık destanları beklemeleri anlaşılır bir durumdur. Ve bu temelde, hayali bir kurtuluş savaşına “Kuvay - i Milliye Destanı”nı sipariş üzerine yazan ünlü türk şairi N. Hikmet ve daha bir sürü kapıkulu sol aydın sürüsünün içinde buldukları psikolojik şartlanma ve “türk büyüklüğü” özürü de aynı tarihsel nedenlerden dolayı anlaşılır bir durumdur. Antlaşma Metinlerinin imza töreninden hemen sonra gazeteciler İ. İnönü'ye “ilk intibalarını” sorarlar. İnönü, “İşte, görüyorsunuz, mektepte im-

tihanı verdik, çıkıyoruz !” der. (22) Lozan görüşmelerinin görünürdeki mimarı İ. İnönü olup bitenleri M. Kemal'den sonra en iyi algılayan ve bu doğrultuda kendisine verilen rolü çok iyi oynayan asker bir diplomattır. Yukarıdaki sözü söylerken niyeti ne olursa olsun, gerçeği en iyi şekilde özetlemiş olur. Gerçekten Lozan, iddia edildiği gibi Kemalistlerin bir mücadele alanı olmayıp, Lozan'a kadar Kemalistlerin batılı emperyalistlerle kurdukları ilişkilerin sınındığı ve bir biçime kavuşturulduğu bir okuldur. Kemalistlerin bu okuldan başarı ile mezun olmalarının, 'mektepte imtihanı verdik' demelerinin tek anlamı, emperyalistlerin paylaşım planlarının en sadık öğrencileri oldukları anlamına gelmektedir. Atılan sevinç çığlıkları ise, kendilerine paylaşım pastasından beklemediklerinin üstünde kazanım elde ettiklerine ilişkindir.

Lozan Antlaşmasını mukayeseli bir şekilde değerlendiren M. Kemal, “Muhterem Efendiler, Lozan Sulh Muahednamesinin ihtiva ettiği esasatı, diğer sulh teklifleriyle daha fazla mukayaseye mahal olmadığı fikrindeyim. Bu muahedename, Türk milleti aleyhinde, asırlardan beri hazırlanmış ve Sevr Muahednamesiyle ikbal edildiği zannedilmiş, büyük bir suikastin inhidamını ifade eder bir vesikadır. Osmanlı devrine ait tarihte emsali nemesbuk bir siyasi zafer eseridir.” (23)

Sağdan Sola kadar geniş bir yelpazede Lozan'ın “Milli bir Bayram” havasında kutlanmasının elbetteki haklı maddi temelleri var Türkler açısından. Ve yine yukarıdaki sözlerinde anlatmak istediği M. Kemal'in, tarihlerindeki tüm kılıç sallamalarına rağmen, hiçbir bedel ödenmeksizin dünyada böylesine kabul gören bir kazanım sahibi olmamışlardır Türkler.

Büyük bir sahtekarlıkla Sevr Antlaşmasının alternatifini gösterilen Lozan Antlaşması, özünde Sevr'in bir devamı ve hatta Sevr'de ki emperyalist paylaşımın tasdik edilmesinden başka bir şey değildir. Peki neden Mondros'un alternatifi değil de, Sevr'in? Oysa Sevr, Mondros Ateşkes Mütarekesinde ortaya konan esaslar üzerinde inşa edilmiş; ve Mondros, Osmanlı'dan arta kalan alanların doldurulmasını, hatta batılı emperyalistlerin askeri işgalini sağlamıştır. Bu durumu en çok “Kürt Sevrçilerinin” düşünmesi ve ders çıkarması gerektiği-

ni düşünüyoruz. Eğer mutlaka oyun ve hilelerden bahsedecekler varsa, Sevri'n Lozan'a alternatif gösterilip, Kürt halkının Sevr peşinden koşturulması senaryosunun görülmesi gerekir.

Has Kemalist ve devletçi Prof. Dr. Toktamış ATEŞ Lozan'a ilişkin Türk resmi görüşünü çok açık ve öz-lü bir şekilde şöyle özetler: "1. Dünya Savaşına son veren Antlaşmalar içinde, hala yürürlükte olan tek antlaşma Lozan'dır. Aynı şekilde 1. Dünya savaşı-ndan sonra çizilen 'sınırlar' arasında hala geçerli olan sınırlar, sadece Türkiye Cumhuriyetinin sınırlarıdır." (24) Gerçekten, Türk devleti tescil ve tanıma konusunda Lozan'da ilan edilen ve uluslararası garantilere kavuşturulan tek yerel yeni sömürgeci güçtür. Bugün Türk devletinin en çok Lozan'a sahip çıkan devlet olmasının bir nedeni de bu gerçekliktir. Bir başka Türk yazar bu gerçekliği şu şekilde ifade eder: "Türk Kurtuluş Savaşı 1918 de başlayıp 1923 te Lozan'da tamamlanır" (25)

4. Lozan' da Kürdistan

Kürdistan'ın dörde parçalanması ve paylaşımının esasları Lozan öncesi süreçte kesinleştirilmiştir. "... Tüm bu nedenlerle denilebilir ki, Kürdistan Lozan'la değil , gerçekte Sevr ile bölünmüştür. Lozan ile bu bölünmüşlük onaylanmıştır. Sevr maddeleri içinde olan bir türk devleti kurulması prensibi, yine bu nedenlerle ciddi değildir. Daha çok Kürtlere karşı oyalayıcı bir rol oynarken, M. Kemal ve Irak yönetimine karşı ise tehdit edici bir unsur olarak ele alınıp değerlendirilmiştir." (26) Sevr'de parçalamanın esas altyapısı hazırlanmış ve artık Kürtlerin tarihten yalıtılıp bir kenara atıldıkları bir sürece girilmiştir. Ancak henüz parçalanmış Kürdistan üzerinde ortaya çıkması istenen bölgesel sömürgeci mekanizmalar kesinleştirilmemiştir. Doğu Kürdistan'da İran'ın; Güney Kürdistan'da Irak ve Suriye'nin; Kuzey Kürdistan üzerinde Kemalist devletin egemenliği genel kabul görmekle birlikte, henüz bu egemenlikler uluslararası tanınmaya kavuşturulmamıştır. Lozan'da hem Kürdistan'ın parçalanıp bölüşümü, hem de Kürdistan üzerinde ki yerel egemenlik biçimleri tescil edilecektir.

Lozan'da Kürdistan ayrı bir konu olarak ele alınmaz. Türkiye Irak arasındaki sınırların tesbiti,

özellikle Musul sorununun tartışılması sürecinde Kürtler gündeme gelir, ancak Kürdistan masada yoktur. M. Kemal bu durumu, Kürdistan konusunu Lozan'da "bittabii mevzu bahis ettirilmemiştir" der. (27) Kürdistan'a ilişkin Lozan'da ki politikanın özü, Kürdistan'ın inkarıdır. Ancak her ne hikmetse yok sayılan, inkar edilen Kürdistan ve Kürt halkı, paylaşım pazarlıklarının sonuçlandırılması seanslarında gündeme gelmiştir. Lozan'da ki Kürdistan'a ilişkin "red / inkar - böl / parçala - yönet" şeklinde ifade edilebilecek politika, hemen Lozan ertesinde ilan edilen Türkiye Cumhuriyeti'nin de Kürdistan'a ilişkin ve bugüne kadar süregelen resmi politikasıdır aynı zamanda.

Lozan'da ki Barış Antlaşması (Trait de Paix)'nın, Siyasal Hükümler isimli 1. Bölümünün 1. Kesiminde "Topraklara ilişkin Hükümler" düzenlenir. Antlaşmanın 3. Maddesinde "Karadeniz'den İran sınırına dek Türkiye'nin sınırı aşağıdaki biçimde saptanmıştır. Birincisi, Suriye ile, 20 Ekim 1921 günü yapılan Fransa-Türkiye Andlaşmasının 8. maddesinde tanımlanmış sınır; İkincisi Irak ile, Türkiye ile Irak arasındaki sınır dokuz ay içinde Türkiye ile Büyük Britanya arasında dostça belirlenecektir. Sınır çizgisi konusunda alınacak karara değin, Türkiye ve Britanya hükümetleri kesin geleceği bu karara bağlı toprakların bugünkü durumunda herhangi bir değişiklik ortaya koyacak nitelikte askersel ya da başka türlü hiçbir eylemde bulunmamayı karşılıklı olarak yükümlenirler" denilir ve Sınır tesbit Komisyonlarının teşekkül ve çalışma esasları Antlaşmanın devam eden maddelerinde ayrıntılı olarak belirlenir. Türkiye'nin Musul üzerindeki talepleri, Türkiye-Irak sınırının çizilmesini geciktirir ve sorun 1926 tarihli "Türkiye ile İngiltere ve Irak arasında Sınır ve İyi Komşuluk (Musul) Antlaşması" ile çözümlenir.

Türkiye - İran sınırı ise zaten görüşmelerde sorun edilmeyip, 1639 tarihli Kasr-ı Şirin Antlaşmasının esasları benimsenir. İran daha Lozan öncesi 22 Haziran 1922 tarihinde Ankara Hükümetini tanımış ve siyasal ilişkiler kurmuştur. "Şu da var ki, Birinci Dünya Savaşından sonra Türk-İran sınırında, özellikle Kürt aşiretlerinin giriştikleri baskınlar iki devlet arasında sık sık uyuşmazlıklara ve gerginliklere neden oluyordu. Bu duruma son ver-

mek ve iki ülkenin ilişkilerini yeni koşullara göre düzenlemek üzere, 1926 yılında bir Dostluk ve Güvenlik Antlaşması yapılmıştır.” (28)

5. Musul Sorunu ve Kürdistan

Önceden yapılan Konferans görüşmeleri planlamasına göre, Türkiye, Suriye ve Irak sınırlarının tesbiti 27 Kasım 1922 de yapılacaktı. Ancak Türk Başdelegesi İ. İnönü, konuyu gizli oturumlarda ve sadece ilgili devletler arasında görüşmeyi önerir. Öneri kabul edilir ve önceden Sevr ile bu kez Kuzey - Güney olarak parçalanan Kürdistan'ın Lozan'da ki akibeti kapalı kapılar arkasında bir biçime kavuşturulmak istenir. İngiltere ve Fransa Kürdistan'ın paylaşım usulleri konusunda kendi aralarında önceden ortak sonuçlara ulaşmışlardır. Ve daha Lozan'dan çok önce, hatta Sevr sürecinden itibaren, Osmanlı'nın arta kalan alanlarında bir Kürdistan'ın ortaya çıkmasının mümkün olacağı, buna izin verilmeyeceği batılı emperyalistler tarafından tesbit edilmiştir. Bu tesbiti yakından izleyen Kemalistler, Kürdistan'da muhtemel halk hareketlenmelerinin önünü kesme konusunda başarılı bir pratik sergilerler ve bu başarılarının karşılığı olarak Kürdistan'ın paylaşımından kendilerine öngörülenden daha çok pay verilmesini talep etmeye başlarlar. Bu, geleneksel yayılmacı, fetihçi ve ağırlıklı türk ruhunun dışavurumudur. İngiltere ve Fransa Kemalistlerin Kürtlere karşı yürüttükleri başarılı pratikten memnun olmakla birlikte, Kemalistlerin daha çok pay istemelerinden rahatsızlık duymaktadırlar. Bu bakımdan Kemalistlerin ikna edilmeleri ve edilmezlerse uygun yöntemlerle hizaya getirilmeleri düşünülmektedir. Taraflarca kabul edildiği üzere Kürdistan'ın paylaşımı konusundaki gizli görüşmelerden sonuç alınmaz ve sorun Musul adı altında açık görüşme masasına yatırılır. 23 Ocak 1923 tarihli oturum, “Asyada ki Türk Topraklarının Güney Sınırlarının Tesbiti” konusu ile tartışmaya açılır. İnönü “Musul sorunu İngiliz ve Türk heyetleri arasında gerek sözlü gerekse yazılı bir görüşmeye konu olmuştur. Tarafların öne sürdükleri iddiaları ve Türkiye'nin Musul Vilayetininin bir başka devlete bırakılmasına razı olmayışının nedenlerini, burada kısaca gözden geçirmeme izin verilmesini istemekteyim. Bu

nedenler etnografik, siyasal, tarihi, coğrafi, ekonomik ve askeri niteliktedir.” (29) şeklinde söze başlar ve uzun uzun Güney Kürdistan'ın, Süleymaniye, Kerkük ve Musul bölgeleri üzerindeki Türk devletinin tarihsel haklarını izah etmeye başlar. Gizlenen, inkar edilen ve parçalanıp paylaşılacak istenen Kürdistan gerçeği, karşılıklı olarak Türk ve İngiliz delegelerinin paylaşım hevesleri arasında belirmeye başlar.

İ. İnönü'nün kanıt olarak kullandığı ve çarpıtmalara rağmen dönemin Türk istatistiklerinin düzenlendiği aşağıdaki tabeladan (Tabela. 1) anlaşılacağı gibi, Musul Vilayeti'nin bir Arap yurdu olmadığı ve bir Kürt yurdu olduğu, resmi olarak Türk devlet kurucuları tarafından kabul edilmektedir. Bu durum dönemin İngiliz Temsilci Heyetinin verdiği rakamlarla (Tabela. 2) daha da pekişmekte ve emperyalist paylaşım politikalarının gerçek yüzünü ortaya koymaktadır.

Her iki tabela karşılaştırıldığında, Türk istatistiklerinin Güney Kürdistan'da ki Türk nüfusunu abarttığını, İngiliz istatistiklerinin ise Arap nüfusunu abarttığını; ama her ikisinin de tüm çabalarına rağmen Kürt nüfusunu yok gösteremediğini açıkça görmekteyiz. Türk tarafı Musul sorunu vesilesiyle, ortada duran birçok gerçeği tahrif etme; tahrif edemediklerini ise kendilerine mal etmekte, yani türkleştirmekte. Bu çabasıyla zaman zaman güllüncü duruma düşen Türk tarafı, Lozan'da kurulmuş bulunan sofranın kendi yandaşlarından oluştuğunu bildiği için tahrifat ve çarpıtmalarını açık yalanlar düzeyinde sürdürmektedir. “Kaldı ki, bu bölgenin ve Kerkük ile Erbil Bölgelerinin Türklüğü İngiliz hükümetince de kabul edilmektedir. Çünkü, İngiliz memurlarınca bölge halkına çıkarılan bütün bildirimler Türk dilinde ve İstanbul Türkçesiyle yazılmıştır.” (!) (30) Böylesine basit bir mantıkla Musul'u isteyen Türk tarafına İngilizler Kürdistan'da ki bir gerçeği ortaya koyarak cevap verirler. Lord Curzon: “Kürtler çoğunlukla okuma yazma bilmemektedirler; bizim başlattığımız Kürt yazısıyla öğretimin çok gelişmesine de vakit bulunamamıştır. Şimdiye kadar, Güney Kürdistan'da yazılı hiçbir Kürt dili yoktu. Öte yandan, İsmet Paşa Ankara Parlamentosunda birçok Kürt milletvekili olduğunu söylemiştir. Olabilir; fakat

Parlamentoda Güney Kürdistan'ın tek bir Kürt milletvekili olduğunu ciddi olarak iddia etmektemidir? Herhangi bir zaman Süleymaniye'den tek bir milletvekili çıkmış mıdır? Ankara'nın Kürt milletvekillerine gelince, onların nasıl seçilmiş olduklarını kendi kendime sormaktayım. Halk oyuyla seçilmiş tek bir milletvekili var mıdır? Bütün bu insanların doğrudan doğruya atanmış oldukları ve bunlar arasında bir takımın dil (Türkçe - bn) bilmedikleri için, Meclisin çalışmalarına katılmadıkları herkesçe bilinmektedir. Bu yüzden, Ankara'da, Kürt topluluğunun (cemaatinin) Parlamentoda temsil edildiği iddiasına çok ağırlık vermek gerektiğini sanmamaktayım” (31)

Lord Curzon, Türk tarafının Güney Kürdistan'dan pay isteme taleplerine karşı tehdit olarak, sadece Güney Kürdistan gerçekliğini ifade etmekle kalmayıp, aynı zamanda Kuzey Kürdistan gerçekliğine de satır aralarında değinmektedir. Neredeyse Kürdistan'ın sömürge konumunu gözler önüne se-recek olan Lord Curzon, Kuzey Kürdistan'ı hangi nedenlerden dolayı Kemalist egemenliğe terk ettiklerini elbetteki söyleyecek durumda değildir. Kürdistan'ı karış karış inceleyen ve her karış

şu üzerinde hesap yapan Lord Curzon ve o dönemki yandaşları, Kürdistan'ın uluslararası sömürge statüsüne düşürülmesinin esas sorumluları arasındadırlar. Kürtler ve Kürdistan sözkonusu olduğunda, Lozanda ki paylaşım masasına oturanların tümü kirli ve suçludurlar.

Kürt ve Kürdistan gerçekliği, birbirlerine karşı kullanacakları zaman vardır. “Yurttaşlık haklarını ve yetkilerini kapsamayacak olan ve sözde özerk bölgelerin halklarına tanınacağı söylenen haklar, Kürt soyu gibi üstün bir soyu hiç tatmin etmeyecektir.” (Meray, age. s. 349) Bunları ateşli bir Kürt Yurtseverinin ağzından çıkmış laflar sanırsınız ! Evet İsmet Paşa söyler bu sözleri. Aynı paşa devam eder: “Yezidiler Kürttürler; doğal olarak ta, gelenek ve görenekleri Kürtlerinki gibidir; aralarında yalnız mezhep ayrılığı vardır; bu yüzden onları birbirinden ayrı tutmak doğru olmaz. Nasıl aynı ulusun bireylerini, kimisi katolik kimisi de protestan olduğu için, ayrı soydan saymak doğru olmazsa, Yezidilerle Kürtleride birbirinden ayrı tutmak haksızlık etmek olur.” (32) Sanırsınız Paşa fanatik bir Kürt milliyetçisidir ve bu duygularının esareti altında hızını alamayıp,

	Kürt	Türk	Arap	Ezidi	Müslüman	Toplam Olmayan
Süleymaniye Sancağı	62.830	32.960	7.210	---	---	103.000
Kerkük Sancağı	97.000	79.000	8.000	---	---	184.000
Musul Sancağı	104.000	35.000	28.000	18.000	31.000	216.000
Musul Vilayetinin						
Toplam Nüfusu	263.830	146.960	43.210	18.000	31.000	503.000

Tablo 1- Türk istatistiklerine göre Musul Vilayetine ilişkin 1923 yılındaki en son veriler.

	Kürt	Türk	Arap	Yahudi	Hiristiyan	Toplam
Musul	179.820	14.895	173.663	9.665	57.425	432.468
Erbil	77.000	15.000	5.100	4.800	4.000	106.000
Kerkük	45.000	35.000	10.000	1.400	600	92.000
Süleymaniye	152.000	1.000	---	1.000	100	155.000
Toplam Nüfusu	453.820	65.895	188.763	16.865	61.125	785.468

Tablo 2- İngiliz istatistiklerine göre 1921 yılındaki Musul Vilayetine ilişkin veriler.

bir cümleyle apayrı bir din olan ve Yezidiliği, İslamın bir mezhebi haline getiriverir ! Paşa tüm bu söylediklerini, aynı konuşmasının değişik bölümlerinde yutuverir ve Kürt, Yezidi vs ne tür farklılık varsa hepsini Türklük paydasında buluşturur ve Ankara'ya bağlar.

“Türklerle Kürtler arasındaki genel ilişkilere gelince, Kürtlerin Türk yönetiminden hoşnutsuzluklarını sürekli olarak açıkladıklarını herkes bilmektedir. Dört yıldır, İngiliz hükümetine hayal kırıklığına uğramış Kürtlerden gelen ve Kürdistan'ın özerkliği ya da bağımsızlığıyla ilgilenmemizi isteyen protestolar yağmaktadır. Fakat Türk temsilci heyetinden, İngiltere'nin bir tek Kürdü bile İngiliz sisteminin (British system) içine sokmasını bir an bile düşünmemesini rica ederim. Aldığımız bütün bilgiler göstermektedir ki, Kürtlerin kendi bağımsız tarihleri, gelenekleri, gelenekleri ve karakterleriyle, özerk bir soy olarak ortaya çıkmaları gerekmektedir. Bu koşullar altında, neden bu halk Ankara'ya teslim edilsin ve niçin orada bir plebisite başvurusun.....” (33) Tüm bunları da ateşli bir Kürt yurtseverin ağzından çıkmış sanırsınız. Ama Güney Kürdistan'ın kendi Mandaterliklerindeki kukla Irak devletine bağlanması için Lord Curzon'un, Türk tarafına karşı geliştirdiği politik manevralardan başka bir anlamı yoktur söylenen sözlerin.

Taraflar Kürdistan gerçekliği üzerine, Musul sorunu vesilesiyle birbirlerine karşı daha dersler vermeye kalkarlar. Ama tüm bunları yaparken, onlardan hesap soracak ve onlara hakettikleri tarihi dersi verebilecek nitelikte bir Ulusal Kurtuluş Hareketi olmadığı için Kürdistan coğrafyasında o dönem, hesaplarını korkusuz, rahat ve açık yaparlar Kürdistan üzerinde.

Tam da böylesi tarihi bir süreçten çıkarılacak dersler ışığında, bugün topraklarımızda yükselen özgürlük mücadelesinin anlamı önem kazanıyor. Özgürlüğün kimseden kimseye bahşedilemeyen ve “tırnakla koparılabilecek” bir kazanım olduğu daha iyi anlaşılıyor Lozan görüşmelerindeki pazarlık masalarında.

III. SONUÇ:

Kürdistan Dağlarında yakılan Lozan Antlaşmasının Külleri Lozan Şehrinde siyasal bir kabulde bir gün mutlaka gömülecektir.

Lozan antlaşması fiili olarak birçok devlet için zaten anlamını yitirmiştir. Bugün Kürdistan hariç, Lozan da ihtilaf konusu olarak çözüme bağlanan tüm sorunlar, gündemden çıkmıştır. Hatta Lozan'la belirlenen sınırlar bugün sadece Kürdistan Ulusal Kurtuluş Hareketine karşı kullanılmaktadır. Lozan'dan bu yana sınırları değişmeyen ya da sınırlarını hala tartışma konusu yapmayan tek devlet Türk devletidir. İkinci dünya savaşına kadar birçok devletin sınırları değişti ve gerek savaş öncesi gerekse savaş sonrası dünya da irili ufaklı onlarca yeni devlet ortaya çıktı. Sosyalist ve demokratik Halk Cumhuriyeti olarak bilinen devletlerin dağılmasından sonra hakeza onlarca yeni devlet ortaya çıktı.

Tüm değişme ve gelişmeler yaşanırken ortaya çıkan devletler hemen hemen, dünyanın egemen güçleri tarafında alkışlandı; zaman zaman yeni devletlerin ortaya çıkması, gizli emperyalist hesaplaşmanın ürünü olarak ortaya çıktı.

Irak, İran ve Suriye'nin Kürdistan üzerindeki egemenlikleri kabul edilmekle birlikte, Kürdistan toprakları bu ülkelere karşı zaman zaman koz olarak kullanıldı büyük sömürgeci devletler tarafından. Hatta kürtleri koruma sahtekarlığı adı altında Saddamı hizaya getirmek isteyen ABD ve müttefikleri BM mekanizmalarını kullanarak, Güney Kürdistan'ı ne idüğü belirsiz bir statüye soktular. Bu durumda Irak'ın hakimiyeti ve sınırlarının değişmezliği konusu ne Türkiye'yi ne de başka bir sömürgeci gücü esastan rahatsız etmedi. Ve üstelik yaratılan boş alanlar kürtleri birbirine kırdırma için kuralsız savaş alanları haline getirilirken ve Kuzeyde gelişen Gerilla mücadelesine karşı TC tarafından kullanılırken, cılız seslerin dışında, tüm devletler büyük bir aymazlıkla TC nin savunma hakkından sözettiler. Esasları Lozan'da tesbit edilip sonraki yıllarda ikili sınır anlaşmalarıyla paramparça edilen Kürdistan top-

rakları üzerinde yürütülen kirli savaşa göz yumulması bir yana, bu kirli savaş desteklenip finanse edildi. Bu da bir yana TC Kürdistan üzerinde yapılan olası yeni paylaşım planlarının asli taraflarından biri olarak onaylandı.

Tüm bunlar olup biterken, Kürtlerin kendi toprakları üzerinde özgürce yaşama çabaları büyük bir utanmazlıkla "terörizm" olarak tanıtıldı. BM tarafından ilke haline getirilen Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Etme Hakkı na bağlı olarak, Zulme Karşı Direnme Belgesi, Sömürge ulusların ve Ülkelerin Bağımsızlıklarının tanınması Sözleşmesi gibi daha onlarca benzer uluslararası belge ve ilkeye rağmen, Kürtlere hala en insani bir hakkın çok görülmesi, çağdaş dünyanın en büyük ayıbı ve utancı olmaya devam ediyor.

Ama tüm bunlara rağmen Ulusal Kurtuluş Hareketi etrafında ayağa kalkan bir halkın kendisine ait ancak gaspedilen ne varsa, tümünü geri alması kaçınılmazdır. Gaspedilenlerin başında ve en önemlisi topraklarımızdır. Gerilla bu en büyük gasba karşı çekilen kılıcın adıdır. Esas sorunun ülke sorunu olduğunu en iyi bilenler sömürgecilerdir. Ve gerillaya karşı bir bütün olarak duydukları öfkenin esas nedeni budur. Sorunun ısrarla İnsan Hakları Eksenine çekilmek istenmesinin temel nedeni, Kürdistan gerçekliğini örtmeye ve Gerilla etrafında kenetlenen milyonların hedeflerini şaşırtmaya yönelik büyük bir sahtekarlıktır. En küçük bir insan hakları kırıntısına dahi saygı duyduğumuzu ifade etmekle birlikte, esas Sorunun Özgür bir Ülke üzerinde kurulacak bir yaşam olduğu çok açıktır. Eğer bölgede yaşayan halkların birlikte yaşamasından söz ediliyorsa, bu batılı sömürgecilerin ve bölgedeki kukla devletlerinin ortadan kaldırılması, ulusların eşit ve özgür iradeleriyle sağlanabilecek bir düzenlemeyle olur ancak. Bu bakımdan Lozan sadece Kürtlerin değil, Ortadoğulu tüm halkların yüreklerine basılmış emperyalist bir mühürdür. Lozan'a karşı tüm Ortadoğulu ulusların, etnik ve dinsel azınlıkların omuz omuza durmaları sadece çıkarlarını değil, onurlarını korumalarının da bir gereğidir. Böl-

gemizdeki kukla sömürgeci devletlerin sadece kökleri değil, tüm vücudiyetleri de dış kaynaktır. Bu bilinçle, Lozan'a karşı geniş bir kampanyanın yürütülmesi ve düzenlenmeyi düşündüğümüz Konferansı bir dayanışma şölenine çevirme istemiyle, Lozan'da hakları ayaklar altına alınan tüm kesimleri görev başına çağırıyoruz.

IV. KONFERANS TASLAĞIMIZ

Giriş

Uluslararası Antlaşma ve ilişkilerin tanımı; uluslararası hukuk açısından irdelenmeleri.

Bölüm I

1. Lozan öncesi Dönem

a- Dünyada Genel Durum: 1. Emperyalist Paylaşım Savaşının neden ve sonuçları ortaya konacak.

b- Ortadoğuda Durum: Ortaya çıkan ve çıkma uğraşısı veren Uluslaşma ve Devletleşme Süreçleri ile Ortadoğunun Paylaşımına ilişkin gelişmeler incelenecek.

c- Osmanlı Son Dönemi ile TC Devletinin şekillenışı incelenecek.

d- Kürdistan'ın Osmanlı dönemi ve Lozan'a kadar olan süreçteki statüsü ile Kürdistan toplumunu sosyal ve siyasal yapılanması incelenip; mevcut siyasal oluşum ve eğilimler incelenecek.

Bölüm II

1. Sevr Antlaşması

a- 1. Paylaşım Savaşının galip emperyalistleri açısından

b- Savaşın yenik tarafları açısından

c- Kürdistan açısından

2. Wilson Prensiplerinin süreçteki anlamı ve sonuçları

3. Milletler Cemiyeti ve Kürdistan'a ilişkin tutumu

4. Lozan'a giden yolun köşetaşları

a- Osmanlı ve Kemalistler arasındaki ortak hazırlıklar

b- Kemalistlerin iç hazırlıkları

d- Kemalistlerin batılı emperyalistlerle ortak hazırlıkları

e- Kemalistlerin Kürdistan'daki hazırlıkları

f- Kemalistlerin Sovyetlerle ilişkileri

Bölüm III

1. Lozan Sürecindeki Siyasal Gelişmeler

a- Kürdistan'da

b- Türkiye'de

c- Ortadoğu'da

d- Avrupa ve Dünyada

2. Lozan'ın Arka Planında Kürdistan

a- Musul Görüşmelerinde Kürdistan

b- Azınlıklar konusu açısından Kürtler

c- Sınırların Tesbitinde Kürdistan

Bölüm IV

1. Konferans Yürütme Kurulunun Oluşturulması

2. Konferans Yeri ve Tarihi ile Gündemin oluşturulması

3. Basın Toplantısı ile Konferansın Kamuoyuna ilan edilmesi

4. Hazırlanacak Dosyaların Lozan Antlaşması

imzacı devletlerine gönderilmesi

5. Uluslararası Kurum ve Kişilerin davet edilmeleri

6. Tüm Kürt Siyasal Partileri ile ilgili Kurumların çağrılmaları

7. Yapılan Araştırma ve İncelemelerin Dosyalanması ve çevirilerin yapılması

8. Konferans tanıtım Kampanyaları yürütülerek kamuoyu yaratılması

Bölüm V

1. Konferans Karar ve Sonuçlarının Yürütülmesi

a- Konferans Karar ve sonuçlarının basımı

b- Lozan Antlaşması imzacı devletlerine Konferans karar ve sonuçlarıyla birlikte; siyasal ve coğrafik istemlerimizin sunulması

c- BM'e Karar ve sonuçların bildirilmesi ile Temsil Başvurusunun yapılması

2. Konferans sonunda Lozan'da merkezi ulusal bir şenliğin yapılması

Dipnotlar ve Kaynakça:

(1) İsmail Beşikçi / Devletlerarası Sömürge Kürdistan s. 142. Alan yayıncılık 1. Basım. 1990

(2) İbni Haldun / Mukaddime 1 / s. 496-499. Dergah yay. 2. Basım Aktaran İ. Beşikçi. age. s.143

(3) Martin van Bruinessen / Ağa, Şeyh, Devlet s. 345. Özge Yay.

(4) Martin van Bruinessen / age. s. 345.

(5) V. N. Dadrian / Jenosit s. 62 - 63. Belge Yay.

(6) Alpay Kabacalı / Talat Paşanın Anıları s. 180. İletişim Yay. 1994

(7) Suat Parlar / Osmanlıdan Günümüze Gizli Devlet s. 87. 2. Basım Bibliotek yay.

(8) Fikret Başkaya / Paradigmanın İftası s. 32. Doz. Yay

(9) Ali Naci Karacan / Lozan Konferansı ve İsmet Paşa s. 48. Bilgi Yay. 3. Bas. 1993

(10) A. N. Karacan / age. s. 48

(11) F. Başkaya / age. s. 31

(12) M. Hasretyan / Türkiyede Kürt Sorunu s. 71. Weşanen İnstitiuya Kurdi

(13) M. Hasretyan / age. s. 71

(14) İsmail Soysal / Türkiyenin Siyasal

Andlaşmaları C. 1 s. 48. Türk Tarih Kurumu Yay.

(15) A. N. Karacan / age. s. 36

(16) F. Başkaya / age. s. 49

(17) A. N. Karacan / age. s. 62

(18) Komintern Belgelerinde Türkiye 3 s. 15. Kaynak Yay. 2. Basım

(19) Komintern Belgelerinde Türkiye 3 s. 26

(20) Hasan Yıldız / Sevr-Lozan-Musul Üçgeninde Kürdistan s. 128. Koral Yay. 2. Baskı

(21) A. N. Karacan age. 291

(22) A. N. Karacan / age. s. 430

(23) Nutuktan aktaran A. N. Karacan / age s. 445

(24) Prof Toktamış Ateş / Cumhuriyet Gazetesi 27 temuz 1997 tarihli sayısı

(25) Çağlar Keyder / aktaran F. Başkaya age. s. 54

(26) Hasan Yıldız / age. s. 98

(27) Nutuk / aktaran A. N. Karacan age. s. 432

(28) İlhami Soysal / age. s. 432

(29) Seha L. Meray / Lozan Barış Konferansı Tutanaklar-Belgeler Cilt 1 s. 343 SBF Yay. 1973

(30) S.L.Meray / age.s.345

(31) S.L.Meray / age. s.359

(32) S L.Meray / age. s. 345

(33) S.L.Meray / age. s. 3

ULUSLARARASI SAVAŞ HUKUKU

VE

KÜRDİSTAN ULUSAL KURTULUŞ MÜCADELESİ

Av. M. DEMİR

Savaş olgusu; İnsanlık tarihinin sınıflara bölünüşüyle birlikte ekonomik ve siyasal egemenliğin kurulabilmesi için başvurulan tarihsel bir olgudur. Bu olgu halklar ve ülkeler üzerinde tahakküm kurulması, fethedilen ve işgal edilen ülkelerin bütün ekonomik değerlerinin gaspedilmesi, talan ve yağma edilmesi işgal edilen ülke halklarının emeğinin işgalci güçlerin emrine sokulabilmesi temelinde egemenlerin tarih içinde sürekli başvurdukları bir araçtır. Tarih egemenlerin bu aracı kullanırken işgal edilen ülke halklarına karşı uyguladıkları soykırım ve katliamlarla doludur.

Köleci ve Feodal sömürgeci imparatorluklar, halkların sömürgeleştirilmesinde ve egemenliğin sınırlarının genişletilmesinde savaş olgusunu varlık nedenlerinin “olmazsa olmaz” kuralı haline getirmişlerdir.

Kapitalizmin gelişmesiyle birlikte savaş olgusu büyük değişmelere uğramıştır savaş teknolojisi ve imha silahlarındaki gelişmeler tarihin tanık olmadığı katliam ve felaketleride beraberinde getirmiştir. Kapitalist Emperyalist sistem içerisinde savaş sadece bir yıkım aracı olarak kalmamış sistemin ekonomik ve politik dayanaklarından biri olmuş ve her gün kendisini yeniden üreten bir olguya dönüşmüştür.

Savaş konusunda yaptığı araştırmalarla tanınan Clausewitz savaşı “toplumlararası çelişkilerin çözümünde uygulanan son politik

Cenevre Sözleşmesi savaş hukuku kurallarının ihlalini ‘savaş suçları’ ve ‘İnsanlığa karşı işlenmiş suçlar’ kavramlarını tanımlamak suretiyle de belirtmiştir. Sözleşmeye göre “savaş suçları, savaş yasa ve geleneklerinin çiğnenmesi anlamına gelen ve işgal edilen ülkenin sivil halkının ya da bu ülkedeki sivil halkın öldürülmesi, kötü davranışa uğratılması ya da emeğinden yararlanmak üzere veya başka amaçlarla yerinden edilmesi, savaş tutsakları veya Deniz yolcularının öldürülmesi ya da kötü davranışa uğratılması, rehinelerin öldürülmesi kamusal ya da özel bir mülkün yağmalanması, kent kasaba ve köylerin amaçsızca ya da gerekçe olmadan yakılıp yıkılması gibi eylemlerdir.”

araç” olarak tanımladıktan sonra “Savaş kendisini doğuran siyasal sistemden ayrılmaz, savaş siyasal, ekonomik, tarihsel bir olgudur.” der.

Kürdistan, Coğrafik konumu, Doğal kaynaklarının zenginliği ve bulunduğu alan itibariyle taşıdığı stratejik önemden dolayı tarih boyunca değişik sömürgeci güçlerin fethi, işgal, yağma ve talanlarına maruz kalmış, başta Kürtler olmak üzere Kürdistan da yaşayan halklar bu sömürgeci işgal savaşlarında nice soykırım ve katliamlardan geçmiştir.

Savaş olgusunun sebep olduğu tahribat ve yıkımlar gerek savaşın tarafları arasında, gerekse hümaniter anlayışlar sonucu savaşta uyulması gerekli kurallar konusunda arayışlara girilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu arayışlar çerçevesinde 21 Ağustos 1864 tarihinde “Savaşta yaralananlara müdahale edilebilmesi ve sivil halkın savaşın etkilerinden korunabilmesi için tarafları sürekli uyarmak üzere” Uluslararası Kızılhaç örgütü kuruldu. Uluslararası Kızılhaç örgütünün kuruluşuna ilk olarak 16 devlet katılıp imzalamıştır. Kızılhaç'ın kuruluş antlaşması 10 maddeden oluşuyordu Uluslararası Kızılhaç örgütü, 1899, 1906, 1907 ve 1929 yıllarında yapılan Konferans ve antlaşmalarla ilk antlaşmaya “Kara ve deniz savaşlarında sivil halka ve savaş esirlerine yönelik davranışları belirleyen” yeni eklemeler yapılmış ve bu eklerle 1864 tarihli antlaşma güçlendirilmiştir.

Uluslararası Kızılhaç örgütünün 1864 tarihli Brüksel Konferansında Savaşta uyulması gereken kuralların yanısıra antlaşmanın kapsamına girenler -savaşan taraf statüsüne sahip olanlar- de tanımlanmış, bu tanımlama 1899 ve 1907 de “savaş alanının kuralları” konulu Hague Konferanslarında yapılan bazı değişikliklerle şu şekilde formüle edilmiştir.

Buna göre antlaşmanın kapsamına girenler

- Bir sorumlu tarafından yönlendirilen, yönetilen kişiler

- Uzaktan tanınmaları için ayrı bir sembol taşıyanlar

- Operasyon ve eylemlerinde savaşın genelenek ve kanunlarını temsil edenler.

- Silahını açık taşıyanlar.

Bu özelliklere sahip olan savaşan taraflar Uluslararası Kızılhaç Örgütü'nün kuruluş ve sonraki konferanslarında kararlaştırılan savaş hukuku kurallarına uymakla yükümlüdürler. Ne varki Kızılhaç örgütü kuruluşundan itibaren ve özellikle 1. ve 2. Emperyalist paylaşım savaşları ve sömürgelerdeki Ulusal kurtuluş mücadelelerinde Sömürgeci ve Emperyalistlerce antlaşma kurallarının ihlal edilmesini engelliyememiş, denetimi yapamamış, sivillerin savaş esirlerinin savaşlardan zarar görmesinin önüne geçmeyi başaramamıştır. belirlenen uyulması gerekli, savaş kurallarına rağmen her iki savaş sürecinde halklar katliamlardan geçirilmiş, milyonlarca insanın (sivil) ölümüne malolan büyük soykırımlar gerçekleştirilmiştir. II. Emperyalist paylaşım savaşı esnasında Hitler Faşizminin uygulamaları ve ABD Emperyalizminin Hiroşima ve Nagazaki bombardımanları buna örnektir.

I.Emperyalist paylaşım savaşı sonrası kurulan Milletler Cemiyeti (Cemiyeti Akvam) nin yeni bir dünya savaşını engelliyememiş olması ve II. Emperyalist paylaşım savaşının insanlığa getirdiği büyük acılar, yıkım ve tahribat ile yeniden Dünya barışının sağlanabilmesi için Devletler BM yi oluşturular. 24. 10. 1945 tarihli BM antlaşmasının başlangıcında “insanın ana haklarına, şahsın haysiyet ve değerine, erkek ve kadınlar için olduğu gibi, büyük ve küçük milletler içinde hak eşitliğine olan imanımızı yeniden ilan etmeye” BM nin “azmettiği” belirtilir.

BM 1864 yılında kurulmuş olan Uluslararası Kızılhaç örgütünün “savaşlarda uyulması gereken kurallar”a ilişkin düzenlemelerini yeniden işlevli kılmak üzere 12 Ağustos 1949 yılında “Cenevre Kızılhaç Antlaşması” olarak imzaladı. Halen yürürlükte bulunan bu antlaşmaya 8 Haziran 1977 tarihinde iki maddeden oluşan ek protokol yapıldı. Cenevre sözleşmesine eklenen bu maddelerle Ulusal kurtuluş mücadeleleride sözleşmenin kapsamına alındı. PAC, FKÖ, SWAPO gibi ulusal kurtuluş hareketleri bu kapsamda sözleşmeden yararlandılar.

1949 tarihli Cenevre sözleşmesinin esasını oluşturan 4 ana ilke şöyledir.

- 1- Kara hareketinde yaralanan ve hastalananlara karşı takınılacak tavırlar
- 2- Deniz hareketinde yaralanan ve hastalanan kişilere yönelik davranışlar
- 3- Savaş esirlerine yönelik davranışlar
- 4- Savaş halinde sivillerin korunmasına ilişkin maddeler.

Cenevre sözleşmesine göre “Uluslararası Kızılhaç Örgütü”, Uluslararası Kızılhaç Komitesi, Kızılhaç Toplulukları Birliği ve Uluslararası Kızılhaç Konferansından oluşur. Komite; 25 İsviçreliiden oluşup bağımsız çalışır.

Kızılhaç toplulukları birliği; Örgütün barış misyonu olup, bütün Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay’ların çalışma grubudur.

Uluslararası Kızılhaç konferansı ise Kızılhaç’ın en yetkili siyasi karar organı olup Cenevre sözleşmesini imzalayan bütün devletlerin temsilcilerinden oluşur.

Kızılhaç savaşta uyulması gereken kuralların denetimi bağlamında BM’nin Güvenlik Konseyi hariç bütün toplantılarına katılma hakkına sahiptir.

Cenevre sözleşmesine göre “iç karışıklıklar, gerilimler, isyanlar, münferit ve aralıklı şiddet hareketleri ve benzeri nitelikte başka

eylemleri kapsayan, yani her iki tarafında yoğun olarak güç kullandığı bir silahlı çatışmanın varlığını gerektirir. Halkın silahlı çatışması, halkı temsil eden bir otorite tarafından yürütülmelidir. Bu otoritenin çatışmada taraf olma konumuna sahip, disiplinli, başka bir deyişle savaş hukukuna uygun davranmasını sağlayacak bir iç sistemi olan bir komutanlığın yönetimindeki silahlı kuvvetlere sahip olması gerekir.” (Cenevre Sözleşmesi, Ek protokol II,1. madde 2. fıkra) şeklinde ifadesini bulan çatışmalar savaş olarak nitelendirilip sözleşmenin kapsamındadır.

Cenevre Sözleşmesi savaş hukuku kurallarının ihlalini ‘savaş suçları’ ve ‘İnsanlığa karşı işlenmiş suçlar’ kavramlarını tanımlamak suretiyle belirtmiştir. Sözleşmeye göre “savaş suçları, savaş yasa ve geleneklerinin çiğnenmesi anlamına gelen ve işgal edilen ülkenin sivil halkının ya da bu ülkedeki sivil halkın öldürülmesi, kötü davranışa uğratılması ya da emeğinden yararlanmak üzere veya başka amaçlarla yerinden edilmesi, savaş tutsakları veya Deniz yolcularının öldürülmesi ya da kötü davranışa uğratılması, rehinelere öldürülmesi kamusal ya da özel bir mülkün yağmalanması, kent kasaba ve köylerin amaçsızca ya da gerekçe olmadan yakılıp yıkılması gibi eylemlerdir.”

“İnsanlığa karşı suçlar ise, sivil halka karşı işlenen öldürme, yok etme, Köleleştirme, sürgün etme vb. insanlık dışı eylemlerle siyasal, ırksal ya da dinsel gerekçelerle zulüm yapmaktır.”

Cenevre Antlaşması; antlaşmayı imzalayan devletlere antlaşma kurallarına uymalarının yanısıra birtakım ek yükümlülüklerde getirmiştir.

Antlaşmanın tarafları;

- Düşmanlık faaliyetlerinde yer alan kişiler silahlı bir güce ait olsalar bile silahlarını bıraktıktan sonra bu antlaşmanın

önlemleri içerisinde yer alırlar

- Hastalık, yaralanma veya başka nedenlerle savaşamayanlar, her koşulda insani muameleye tabi tutulmalıdırlar.

- Cins, Irk, renk, dil, inanç, mal veya herhangi bir nedenden dolayı, kişiler kötü muameleye tabi tutulamazlar.

Bu nedenle sözü edilen kişilere aşağıda sıralanan maddelerde belirtilen davranışlar kesinlikle yasaktır.

a- Yaşam ve beden sağlığına karşı saldırıda bulunmak, (özellikle her türlü öldürme çeşidi, vücut teşhiri, sert muamele ve işkence)

b- Rehin almak

c- Kişilik onurunu rencide etmek, bu yönlü saldırı

d- Uygar Dünya'nın yasal mahkemelerinde yargılanmadan, savunma hakkı tanınmadan, keyfi ve yargısız infaz.

Antlaşmaya göre; "hasta ve yaralılara gereken özenin gösterilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması gerekir."

Sömürgecilerin Kürdistan'a yönelik işgal ve fetih hareketleri her türlü kural ve kaide-den uzak, soykırım ve katliamlara rağmen Kürdistanlıların meşru direnişleriyle karşılaşmış ve böylece Kürdistan tarih boyunca bir "savaş alanı" olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu ve İran sömürgecilerine gelinceye kadar Kürdistan üzerinde egemenlik ve sömürgeleştirme savaşlarını yürüten Köleci ve Feodal imparatorlukların hiçbir kuralla bağlı olmayan katliamlarla dolu tarihi bir yana bırakılsa bile, "Savaşlarda uyulması gerekli asgari kuralların saptandığı" ve Uluslararası Kızılhaç Örgütü'nün kurulduğu 1864 yılından bu yana dahi Kürdistan her türlü kuralsız savaşın ve katliamların yürütüldüğü bir coğrafya olmuştur.

19. Yüzyılın sonlarında Şeyh Ubeydullah

Nehri başkaldırısının Osmanlı sömürgecilerince bastırılmasından sonra, Osmanlılar I. Emperyalist paylaşım savaşının yarattığı ortamdanda yararlanarak başta Kürtler olmak üzere Kürdistan'daki etnik ve dini azınlıklarda (Ermeni, Asuri, Süryani, Ezidi vb.) soykırımlarla tarihten silmeye çalışmışlardır.

Osmanlı'nın külleri üzerinde şekillenen TC rejiminin Kuzey Kürdistan'da Şeyh Said, Ağrı ve Dersim serhıldanlarında Kürt halkına yönelik soykırımcı ve imhacı politikaları Güney Kürdistan'da İngiliz Emperyalizmi tarafından Şeyh Mahmud Berzenci'ye, Doğu Kürdistan'da İran sömürgecileri tarafından Sımko serhıldanı ve Mehabat Kürt Cumhuriyetine karşı uygulanmıştır.

Milletler Cemiyeti döneminde Kürt ulusuna karşı yürütülen bu sömürgeci işgal ve kıyım başta Milletler Cemiyeti olmak üzere dönemin egemen devletlerince altına imza attıkları sözleşmelerin emredici hükümlerine uyulmasını sağlamaya çalışmak bir yana ilgili kurum ve devletlercede görmezlikten gelinmiş hatta Kürdistan'daki sömürgeci güçlere verdikleri ekonomik, siyasi, askeri vb. desteklerle bu katliam ve inkarın ortağı olmuşlardır.

24.10.1945 tarihli BM'lerin kuruluş antlaşması çerçevesinde kurulan BM'lerin kuruluş amacında ifadesini bulan ve BM'nin "İnsanın ana haklarına, şahsın haysiyet ve değerine, erkek ve kadınlar için olduğu gibi, büyük ve küçük milletler içinde hak eşitliğine olan imanımızı yeniden ilan etmeğe" azmedildiğinin belirtilmiş olması ve antlaşmanın 1. maddesinde "Milletler arasında, Milletlerin hak eşitliği prensibine ve kendi kaderlerini kendilerinin tayin hakkına saygı üzerinde kurulmuş dostane ilişkiler geliştirmek ve dünya barışının sağlanması için elverişli her türlü diğer tedbirleri almak" hükmü karşısında KUKM açısından yeni bir sürecin başlaması gerekirdi.

BM'nin kuruluşundan sonraki dönemde gerek savaş hukuku konusunda düzenlemeler yapan yukarıda sözünü ettiğimiz 1949 tarihli Cenevre Kızılhaç antlaşması ve ek protokolleri gerekse insan hak ve özgürlükleri çerçevesinde imzalanmış ve "UKKTH'nı" hükme bağlayan onlarca uluslararası antlaşma ve bildirge ışığında Kürdistan Ulusal kurtuluş mücadelesine ve Kürt ulusal sorununun çözümünde BM ve sözleşmelere taraf devletlerin "hukukun gereklerinin yerine getirilmesi" yükümlülükleri bulunmaktadır.

Ancak; BM ve ilgili devletler hukuksal sorumluluklarının gereğini yerine getirme şöyle dursun; Kürdistan da sömürgeci işgal ve imhaya karşı gelişen Ulusal direnişlerde ya ekonomik, siyasal, askeri, stratejik sebep ve çıkarlar temelinde sömürgecilerle birlikte hareket etmiş ya da Kürt Ulusal hareketini yine kendi çıkarları temelinde kullanıp çıkarları gerektiği zamanda yüzüstü bırakarak evrensel hukuk ilkelerini ayaklar altına almışlardır.

Bunun en çarpıcı örneği 1960'lı yıllarda Güney Kürdistan'da Mustafa Barzani öncülüğünde gelişen harekettir. Irak'taki Baas Rejiminin Kürdistan'da yaptığı katliamlar; imha ve her türlü ulusal hakların gaspına karşı BM ve Cenevre Sözleşmesine taraf devletlerle; Kızılhaç benzeri Kurumlar tarafından bu uygulamalara karşı sessiz kalınmıştır. Çıkarları temelinde 1970'li yıllarda Barzani hareketiyle ilişkiler kuran ABD ve İran gibi devletler 6 Mart 1975 Cezayir Anlaşması'yla yine çıkarlarının gerektirdiği temelde desteklerini geri çekmek suretiyle hareketi yüzüstü bırakmış; hareketin yenilgisinde büyük pay sahibi olmuşlardır.

Bu durum Güney Kürdistan'da 1990'lara kadar böyle devam etmiş; bu süreçte "Halepçe jenosidi" gibi toplu katliamlar yaşanmış olmasına rağmen BM, Kızılhaç ve Cenevre Sözleşmesi'ne taraf bütün devletler

sağlırları oynamıştır. 1990'daki Körfez krizi sonrası Ortadoğu'daki Petrol ve benzeri ekonomik çıkarları başta ABD olmak üzere Batı'nın Emperyalist devletleri BM ve Kızılhaç gibi organizasyonları harekete geçirmiş; BM 1991 yılında aldığı 688 sayılı kararla Güney Kürdistan'da bir güvenlik kuşağı oluşturmak suretiyle güya Güney Kürdistan'ı Saddam rejiminin saldırılarından korumaya çalışmış, Kızılhaç'ın sınırlıda olsa bölgede çalışmalarını başlatmışlardır.

Sözde Kürtleri Saddam'dan koruyan BM ve başta ABD ve İngiltere olmak üzere batılı devletler, TC'nin Güney Kürdistan'da da Uluslararası hukukun hiçbir hükmüyle bağdaşmayan kirli savaşına ekonomik, siyasi ve askeri destek vermektedirler.

"Halepçe katliamı" döneminde sağlırları oynayan ve aynı şekilde bugün TC'nin Güney Kürdistan'daki katliamlarına en büyük askeri ve siyasi desteği sunan ABD rejimi, aynı zamanda kongresinden (Eylül 1997) Saddam Hüseyin'in "Halepçe katliamından ötürü insanlık suçu işlediği" kararını çıkarabilme ikiyüzlülüğünü gösterebilmektedir.

Cenevre sözleşmesi sonrası dönemde Doğu Kürdistan'da da hem Şah diktatörlüğü döneminde hem de 1979'dan sonraki mollar rejiminde büyük katliamlar yaşandı, büyük savaş suçları işlendi. 1979-1981 tarihleri arasındaki Ulusal başkaldırıda dünyanın ilgisi, sadece kuşuna dizilen Kürtleri görüntüleyen fotoğraflara "Yılın fotoğrafları" ödülünün verilmesi düzeyinde kaldı.

Kuzey Kürdistan; Kürdistan'ın hem nüfus yoğunluğu hem coğrafik alan itibarıyla en büyük parçası. Bu özelliğinin yanısıra Kürdistan'ın bu parçası üzerinde egemen Türk sömürgeciliği açısından da özgün farklılıklar içermekte. TC sömürgeciliği mirasçısı olduğu Osmanlı İmparatorluğuyla birlikte Kürdistan üzerinde yaklaşık 500 yıllık bir sömürgeci egemenliğe sahiptir. Bu uzun za-

mana dayanan sömürgeci egemenlik TC'yi sömürgeci politikalar konusunda büyük tecrübelerle sahip bir ülke haline getirdiği gibi, "Savaş hukuku kurallarının" ihlali bağlamında geçmişteki uygulamalarından aldığı cesaretle bugün dahi pervasızca hareket edebilmektedir. TC devleti, Kürdistan'ın diğer sömürgecilerinden farklı olarak Batı devletleri ittifakı içerisinde olmanın avantajlarında çok iyi kullanabilmektedir. BM, NATO, AT vb kurumlarda sahip olduğu statü ve bu kurumların diğer üyeleriyle kurduğu ekonomik, siyasi, askeri vb ilişkiler "Savaş hukuku kurallarına uyulmasını denetleyici mekanizmaların (BM- Kızıllaç, devletler) çıkarları temelinde suskunluğuna neden olabilmektedir. Bu ve benzeri birçok neden; TC devletini Kürdistan'da her türlü barbarca yöntemi kullanarak "Kürt ve Kürdistan'ın" tarihten silinmesine yönelik uygulamalara girişmesinde cesaretlendirici bir rol oynamaktadır.

TC'nin egemenlik sürecinde yukarıda kısaca değindiğimiz Şeyh Sait, Ağrı, Dersim gibi feodal önderlikli ve bölgesel çaptaki Kürt direniş hareketleri bastırma yöntemlerinin etkisiyle -özellikle de Dersim Jenosidinden sonra- Kuzey Kürdistan'da bir sessizlik dönemi yaşandı. 1970'li yıllara gelindiğinde Kuzey Kürdistan'da modern anlamda bir önderlikle Kürdistan Ulusal kurtuluş mücadelesini yürütmek üzere yeni arayış ve örgütlenmelere gidildi. Bu örgütlenme çabaları içerisinde "Kürdistan'daki yabancı işgal ve egemenliğe son vermek, Kürt Ulusunun gaspedilmiş ulusal demokratik haklarını tesis etmek" üzere kurulan parti ve örgütlerden bir tanesi de 27 Kasım 1978'de kuruluşunu gerçekleştiren Partiya Karkerê Kürdistan'dır.

Daha sonraki KUKM'ne damgasını vuran olan PKK, kuruluşuyla birlikte o güne kadar ulusal mücadelede yer almış siyasal organizasyonlardan önderlik tarzı, örgütlen-

me, ideolojik yapısı ve mücadele yöntemleri vb. özellikleriyle farklı bir yapıda olduğunu gösteriyordu.

PKK, TC sömürgeciliğinin Kürdistan'daki ekonomik, siyasi, kültürel, askeri işgaline karşı Kürt ulusunun meşru "direnme hakkını" baz alarak yürüttüğü çalışmalarını silahlı propaganda ile desteklemiş ve kısa süre içerisinde büyük bir halk desteğine ulaşmıştır.

PKK, oluşturduğu HRK (Hêzen Rizgariya Kürdistan) adlı silahlı güçleri ile 15 Ağustos 1984'te Erzurum ve Şemdinli ilçelerine düzenledikleri baskınlarla Türk sömürgeciliğine karşı bu güne kadar kesintisiz süre gelen bir silahlı direniş başlatmış, silahlı direnişin aldığı halk desteği ve savaşçı katılımının yoğunluğuyla birlikte HRK, ARGK (Arteşa Rizgariya Gelê Kurdistan) isimli orduya dönüştürülmüş ve bünyesinde bir savaş kurmaylığı oluşturulmuştur.

PKK önderliğinde gerçekleşen ulusal kurtuluş mücadelesi ve savaş Cenevre sözleşmesi, ek II protokolünün 1. maddesinin 2. fıkrasında "iç karışıklıklar, gerilimler, isyanlar, münferit ve aralıklı şiddet hareketleri vb. nitelikte başka eylemleri kapsayan, her iki tarafında yoğun olarak güç kullandığı, bir silahlı çatışmanın varlığını gerektirir. Halkın silahlı çatışması halkı temsil eden bir otorite tarafından yürütülmelidir. Bu otoritenin çatışmada taraf olma konumuna sahip, disiplinli, başka bir deyişle savaş hukukuna uygun davranmasını sağlayacak bir iç sistemi olan bir komutanlığın yönetimindeki silahlı kuvvetlere sahip olması gerekir." şeklinde tarif edilen "Savaş ve savaşan taraf" tanımlarına uygun düşmektedir.

Nitekim savaşın diğer tarafını oluşturan TC yetkilileride zaman zaman "Düşük yoğunluklu savaş", "Gerilla savaşı", savaşın halk desteği kastedilerek "Gündüz külahlı gece silahlı" vb. açıklamalarla bu durumu itiraf etmektedirler. Ancak savaş olarak ka-

bul edilmesinin TC'yi savaş hukukunun kurallarına uyma yükümlülüğüne sokacağından, TC tarafını ısrarla bunun bir "savaş" olduğunu inkara yöneltmektedir.

Bu inkara rağmen "her iki tarafında yoğun olarak güç kullandığı bir silahlı çatışmanın varlığı" bir gerçek.

Türk devleti, Ordusunun yarısından fazlasını Kürdistan'daki bu savaşa yöneltmekle kalmamış, uçak, Helikopter, zırhlı birlikler (Tank, Top vs) bütün savaş araçlarını bu çatışmada seferber etmiş durumdadır.

Ordu'nun yanısıra polis, Özel tim, Köy korucusu Kontr -Gerilla birliklerinden oluşan 100.000'i aşkın silahlı güç yine bu çatışmada yeralan TC'nin güçleridir. Öte yandan PKK de onbinlerce gerillası ile bu çatışmanın diğer bir tarafı olarak yer almakta, her iki güç arasındaki belirleyici faktör "Silahlı çatışma"nın varlığı olmaktadır.

TC tarafından bu çatışma "savaş" olarak isimlendirilmemekle birlikte PKK ile mücadele sürecinde çatışmalarda öldürülen insan sayısı TC tarafından 40.000'i aşkın rakamlarla ifade edilmektedir. Ve yine aynı tarzda bu mücadelede devletin bütün savaş araçlarının kullanıldığı belirtilmektedir.

"Halkın silahlı çatışması halkı temsil eden bir otorite tarafından yürütülmelidir." Kürt ulusunun TC'ye karşı yürüttüğü silahlı mücadelesi Kürt halkının siyasal bir organizasyonu olan PKK tarafından yürütülmektedir. PKK silahlı direnişi başlangıçta oluşturduğu HRK komutanlığı eliyle yürütmüş bunu süreç içerisinde ARGK'ye dönüştürmüştür. ARGK kendi iç hukuk düzenlemesi ve parti ilkeleri temelinde örgütlenmiş, en alt birimde manga düzeyinden en üst düzeyde ARGK Merkez Karargah komutanlığına varıncaya dek belirli bir disiplin ve askeri komuta içerisinde bu savaşı yürütmektedir.

"Savaşı halk adına yürüten otoritenin sahip olması gereken silahlı kuvvetler" anla-

mında PKK'ye baktığımızda bizzat TC sömürgeciliği PKK'nin onbinlerce gerilla, yüzbinleri aşan Milis kuvveti, Milyonları bulan halk desteği olduğunu ifade etmektedir. Gerçekte Kürt halkının ezici çoğunluğunun desteğini arkasına alan PKK, Onbinlerle ifade edilen Gerilla ile istendiğinde yüzbinlere çıkarabileceği savaşçı potansiyeline sahiptir. PKK'nin, TC'nin zindanlarında "rehin" tutulan savaş esirlerinin sayısı tek başına 10.000 civarındadır.

PKK, savaştaki bu otorite konumunu savaş hukuku kurallarının uygulanabilmesi ve savaşçıların savaş hukukuna uygun davranmasını temin etmek üzere gerekli önlemleri almış, bu durumu PKK genel başkanı Abdullah Öcalan adına 23 ocak 1995 tarihinde Kızılhaç teşkilatı, İsviçre hükümeti ve BM'ye iletilen bir deklarasyonla (Mektupla) ilan edilmiştir.

Bu deklarasyonda; PKK'nin Türk devletine karşı yürüttüğü savaşta uyacağı ilkeleri 6 madde halinde belirtilmiştir.

1- Kürdistan İşçi Partisi, 1949 Cenevre sözleşmesinin 4 antlaşmasını ve 1977/ 1 Ek Protokolünü kabul eder. Bu sözleşmeleri savaş koşullarını ölçülendirdiğini, savaş esirlerini koruduğunu ve bu kurallara savaştığı güce karşı uyacağını iletir. Bu yasaları güçlerine ve etkisi altında olan topraklara hakim kılacaktır.

2- Şüphe'ye yer vermemek için PKK, TC'nin aşağıda sıralanan güçlerini savaş hedefi olarak seçmiştir.

Türk Ordusu mensupları, Türk Kontr-gerillaları, Türk istihbarat üyeleri, Türk Polisi ve Köy Korucuları.

Devletin her türlü memurunu hedef seçmez, eğer devlet memurları yukarıdaki görevlerden herhangi birini üstlenirse onları da hedef alacaktır.

3- PKK, yakalanan Türk askerlerine savaş

esiri muamelesi yapacaktır.

4- PKK, bu deklarasyonu, 1949 Cenevre sözleşmesinin 4 antlaşmasını ve 1977 / 1 Ek protokolünü askeri güçlerine dağıtacağını belirtir. Aynı zamanda bu konuda Kızılhaç'tan yardım ister. Partimiz tüm güçlerine hakim olduğunu belirtir ve uymayanları uygun bir şekilde cezalandıracağını açıklar. Bu konuda muhatap ilgili komutanlığımızdır.

5- PKK, Kızılhaç'tan gelecek yardımları alacağını belirtir.

6- PKK aynı zamanda Türk devletini, bu antlaşma ve protokolü kabul etmeye çağırır ve Kızılhaç'tan gelecek yardımı tanınmasını ister.

Bu 6 maddenin yanısıra “savaşın sona ermesini ya da Uluslararası sözleşmeler dahilinde sürmesi için, antlaşmaya taraf olan devletleri, BM’i, AGİT’i, Avrupa Konseyi’ni ve Uluslararası Kızılhaç’ı ağırlığını koymaya çağırıyoruz” demek suretiyle Kürdistan’da yürütülen savaşın sona erdirilmesini sağlamak amacıyla ilgili kurumların sorumluluklarının gereklerini yerine getirmelerini talep etmiştir.

PKK, bu çağırısına uygun tarzda 5. kongresinde “Cenevre sözleşmesi ve Ek Protokolüne uyulacağını” kararlaştırmış, bu kararı bütün parti birimlerine ARGK savaşçılarına ve kendisine bağlı tüm yapılara bildirmiştir.

PKK savaş hukuku ilkeleri ve deklere ettiği prensiplere uygun şekilde sağ yakaladığı Türk askerlerine “savaş esiri” muamelesi yapmış, onları bizzat Türk devletinin saldırılarına karşı korumuş, güvenliklerini sağlamış, bir kısmını 1996 yılında İHD, Mazlum - Der ve RP Milletvekili Fethullah Erbaş'ın girişimleri sonucunda olduğu gibi serbest bırakmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti devletinin, 15 Ağustos 1984'te PKK önderliğinde başlayan

Ulusal kurtuluş mücadelesine karşı uygulamalarına baktığımızda korkunç bir soykırım ve insanlık suçu ile karşı karşıya olduğumuz görülecektir. Cenevre sözleşmesi hükümleriyle güvence altına alınan haklar tek tek irdelendiğinde bu durum çok net görülecektir. Sözleşmenin Kürdistan somutunda uygulanabilecek 3 temel maddesini

1- Kara hareketında yaralanan ve hastalananlara karşı takınılacak tavırlar

2- Savaş esirlerine yönelik davranışlar.

3- Savaş halinde sivillerin korunmasına ilişkin maddeler.

Sözleşmenin taraflara yüklediği ek yükümlülüklerle Kürdistan gerçekliğinde tanımlamak suretiyle ihlallerin boyutunu sunmaya çalışacağız.

Türk devleti; Kürdistan’da ulusal kurtuluş savaşçılarına karşı yürüttüğü “kara hareketlerinde” -operasyon, baskın- sadece silahlı güçlere, (ARGK savaşçılarına) karşı değil hareketin yapıldığı bölgelerdeki tüm Kürt halkını saldırılarının hedefi yapmaktadır.

Savaşta yaralanan ARGK savaşçılarına kurşuna dizmekte, türlü işkencelerden geçirmekte, itirafçılaştırmaya zorlamaktadır. Sözleşmeyle güvence altına alınan “silahlı bir güce mensup olsa bile sözleşmenin hükümlerinden yararlanacağı” ve “Hastalık, yaralanma veya başka nedenlerle savaşmıyanlar, Her koşulda, insani muameleye tabi tutulmalıdırlar” emredici hükmüne rağmen yapılan bu uygulamalar, yaralananlar bir yana öldürülen savaşçıların askeri kariyer ve cemseler arkasında sürüklenerek teşhiri, tecavüz, gerillaların kafalarının kesilerek hatıra fotoğrafları çekme, kulak, burun, parmak, cinsel uzuv vb organlarının kesilmesi, gözlerinin oyulması, çıplak gerilla cesetlerinin medya araçlarında teşhiri vb. uygulamalar insanlığa karşı işlenmiş suçlardır.

Kara hareketında yaralanan ve hastalanan-

lara karşı tavırlarla savaş halinde sivillerin korunmasına ilişkin hükümler birlikte değerlendirildiğinde, Türk devletinin bütün Kürdistan coğrafyasında yaptığı operasyonlarda yakılıp, yıkılan binlerce köy, kasaba, ilçenin yanısıra yaralanan ve katledilen binlerce sivil insanın maruz bırakıldığı baskılar sözleşmenin “Cins, ırk, renk, dil,,inanç, mal veya herhangi bir nedenden dolayı, kişiler kötü muameleye tabi tutulamazlar. Bu nedenle sözü edilen kişilere aşağıda sıralanan maddelerde belirtilen davranışlar kesinlikle yasaktır.

a- Yaşam ve beden sağlığına karşı saldırıda bulunmak, (ÖZELLİKLE HER TÜRLÜ ÖLDÜRME ÇEŞİDİ, VÜCUT TEŞHİRİ, SERT MUAMELE VE İŞKENCE)

b- Rehin almak

c- Kişilik onurunu rencide etmek, bu yönlü saldırı.

d- Uygar dünyanın yasal mahkemelerinden yargılanmadan, savunma hakkı tanınmadan, keyfi ve yargısız infaz” hükümleri dikkate alındığında Türk devletinin savaş hukuku kurallarını çiğnediği ve savaş suçu işlediğini göstermektedir.

Türk devletinin suçları 3 kategoride değerlendirilebilir.

1- Savaşanlara karşı işlenen suçlar. PKK - ARGK- ERNK ve silahsız sempatizanlara karşı işlenen suçlar.

2- Sivillere karşı işlenen suçlar

3- Savaş esirlerine karşı işlenen suçlar.

Bunlara ek olarak Kürdistan coğrafyasına karşı işlenen suçları da ayrı bir kategoride değerlendirmek gerekir.

Türk devleti Kürdistan Ulusal kurtuluş mücadelesi savaşçılarına karşı savaş hukuku kurallarına uymamaktadır. Şöyleki; operasyonlarda ARGK savaşçılarına karşı Napalm, kazan, misket bombaları gibi toplu imha silahlarını kullanmakta, silahsız sem-

patizan ve savaşçıları ev baskınları, nokta operasyonlarıyla sağ yakalaması mümkünken öldürmek suretiyle yargısız infazlar yapmakta, veya sağ yakaladıklarını türlü işkencelerden geçirmekte, gerillalara karşı savaşlarda kullanılması yasaklanmış kimyasal gaz ve silahları (ör: Nurhak, Kozluk, Bagok vd.) kullanmaktadır. Sözleşmenin “silahlı güce mensup olsalar bile, hastalık yaralanma veya başka sebeplerle savaşamayanlara, gereken özenin gösterilmesi, gerekli ihtiyaçlarının karşılanması” hükmüne aykırı davranmakta tüm bunların yanısıra PKK Kürt halkını temsilen savaşın tarafı olmasına rağmen savaşçılarına savaş esiri statüsü tanınmamaktadır.

TC devletinin Kürdistan’da son 14 yıllık savaş sürecinde Kürt halkına karşı işlediği suçların rakkamsal olarak kesin bir dökümünü yapmak mümkün değildir. Ancak bu süre zarfında sivil halka karşı savaş hukuku kurallarına aykırı hak ihlallerini genel kabul gören yaklaşık sayılarla ifade etmeye çalışacağız.

15 Ağustos 1984’ten beri süregelen savaşta PKK ve TC devleti kaynakları yaşamını yitiren insanlara ilişkin olarak 30.000 ile 40.000 arasında bir sayı vermektedirler. Yine her iki tarafca farklı sayılar verilmesine karşın öldürülen sivillerin sayısı konusunda 10.000 ile 20.000 arasında değişen rakamlar ifade edilmektedir. Genel kabul gören bir sayı ile ifade edecek olursak TC devleti 15.000’in üzerinde sivil Kürdistanlıyı katletmiş, onbinlerce insanında yaralanmasına sebep olmuştur. Bu rakamların gerçekliğini teyid anlamında birkaç somut örnek verilebilir.

Sadece 1992 yılı Newroz kutlamaları sırasında Cizre, Şırnak, ve Nusaybin’de 103 sivil öldürülmüş kesin olarak saptanamamakla birlikte 500’ün üzerinde insan yaralanmıştır. yine 10 Temmuz 1991 tarihinde Di-

yarbakır'da yine devletce katledilen Vedat Aydın'ın cenaze töreninde devlet güçlerinin halka saldırısı sonucunda 16 kişi öldürülmüş, 1000'i aşkın insan yaralanmış, çoğu yaralı olmak üzere 564 kişi gözaltına alınmıştır.

Türk devleti; Kürdistan'da da köy boşaltmalar, operasyonlar, demokratik gösteri ve yürüyüşlerde, ilçe baskın ve taramalarında katlettiği binlerce Kürdistanlının yanısıra, özellikle 1991 yılından itibaren devlet bünyesindeki Kontr-Gerilla birlikleri eliyle "Faili Meçhul" diye bilinen cinayetlerle, İşadamı, Gazeteci, Yazar, Hukukçu, Eğitici, Politikacı, İşçi, Köylü, Memur, Öğrenci, Din adamı, gibi değişik mesleki ve toplumsal çevrelerden 5.000'in üzerinde Kürt yurt-severine yönelik cinayetlerle bir soykırıma girişmiştir.

İnsan hakları kuruluşlarının verilerine göre 4.000 civarında köy, Mezra gibi yerleşim birimleri yakılıp, yıkılmış, Kürdistan'da 4 ile 6 milyon arasında bir nüfus kent merkezleriyle batı metropollerine göç ettirilmiş, hiçbir ekonomik ve sosyal güvenceye sahip olmayan bu kitle barınma, eğitim, sağlık vb. sorunlarının yanısıra gittikleri yerlerde de devlet terörü ile karşı karşıya kalmışlardır. Türk devletinin zulüm ve baskılarından dolayı Avrupa ülkelerine Kürt mülteci akını, 1997 yılının son günlerinde İtalya kıyılarına vuran Kuzey ve Güney Kürdistanlılarla dolu gemiler bütün dünyanın gündemine girmiştir.

Sözleşmenin koruduğu "yaşam ve beden sağlığına karşı saldırıda bulunmak" yasağının sivillerin yaşamına ilişkin kısmını kısaca belirttikten sonra "Beden sağlığını korumak" bağlamında tarafların uymakla yükümlü oldukları "sert muamele ve işkence yasağı"nın irdelemekte yarar var. Türkiye'de ve özellikle Kürdistan'da siyasi nedenlerle - Hatta adli suçlarda dahil olmak üzere - gö-

zaltına alınma halinde işkencenin "Münferit veya yaygın olarak kullanılmasından ziyade" temel sorgulama yöntemi olduğu artık devlet yöneticilerince de inkar edilemeyen ve herkesce bilinen bir gerçekliktir. bu gerçeklik kesintisiz süren savaş yıllarıyla hesaplandığında vardığı boyutu görmek mümkün. Daha net olarak, İHD'nin sadece bir aylık verilerini sunmak yeterli olacaktır. (Bilindiği gibi bu veriler İHD'ye ulaşabilen veya İHD'nin ulaşabildiği olaylarla sınırlı veriler olup korku, tehdit vb nedenlerle vakaların tümünü kapsamamaktadır.)

Kasım 1997 tarihli rapora göre;

Gözaltına alınan: 19.835

Faili meçhul cinayet : 92

Yargısız infaz, İşkence sonucu ve gözaltında ölüm: 87

Kayıp: 57

İşkence görenler: 289

İşkence, kötü muamele, gözaltında kaybettirme, cinsel taciz, tecavüz vb. Türk militarist güçlerinin Kürdistan'ın her tarafında sivil halkın beden bütünlüğü ve sağlığına yönelik günlük sıradan uygulamaların yanısıra, bombardıman, tarama ve Kürdistan'daki yerleşim birimleri etrafına yerleştirilen mayın patlamalarında sakatlanan insanların sayısı binlerle ifade edilmektedir.

Türk devleti, gerillalarla giriştiği çatışmalarda verdiği kayıpların hıncını, olayın geçtiği yöredeki savunmasız sivil halka yönelik, işkence, gözaltı, tutuklama ve ev yakmaların dışında, topladıkları köylüleri kurşuna dizip, "çatışmada öldürülen gerillalar" şeklinde kamuoyuna lanse ederek almaktadırlar.

TC devleti, Kürdistanlı siyasal tutuklulara karşıda sözleşme hükümlerine aykırı davranmaktadır. Savaş esirliği statüsünü tanımadığı gibi Türkiye zindanlarındaki 10.000'e yakın tutsağın bütün hukuki ve in-

sani haklarını gaspetmekte, işkence, tecrit ve katliamlarla onların ulusal, siyasi ve insani kimliklerinden koparmaya çalışmaktadır.

Bu süreçte can güvenlikleriyle sorumlu oldukları tutsaklardan sayıları yüzleri aşan siyasi tutsak katledilmiş, en son 24 Eylül 1996 tarihinde Diyarbakır cezaevinde 10 savaş esirinin katledildiği olayda olduğu gibi toplu katliamlardan geçirilmiştir. Savaş esiri statüsüne sahip olması gereken Kürdistanlı siyasi tutsaklar; savaşın tarafı olan devletin Askeri sıkıyönetim ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinde her türlü savunma ve kendi kimliğini ifade etme haklarından yoksun bir şekilde başta idam olmak üzere en ağır cezalara çarptırılmışlardır. Türk mahkemelerinin savaşın tarafı olma konumunu en yüksek mahkemesi olan Anayasa Mahkemesinin kararıyla da açıkça ortaya koymuşlardır. Anayasa mahkemesi; 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun geçişi 3 ve 4. maddeleriyle getirilen şartlı salıverme hükümlerinin “PKK’lilere uygulanmıyacağını” açıkça beyan etmiştir. Buna göre kanun çıktığında idam cezası almış olan hükümlülerden 10 yılını cezaevinde geçirenler şartlı salıvermeden yararlanıp tahliye olurken, ve bu hükümden Türkiye sol örgütlerinden TCK 146. maddeye göre idam cezası alanlarda yararlandırılıp tahliye edilirken, TCK 125. maddeden hüküm verilen Kürdistanlı siyasi tutsaklar yararlandıramamış, Anayasa Mahkemesi de bunu kendi iç hukuklarında dahi ifadesini bulan “Eşitlik ilkesine” aykırı bulmamıştır. Savaş hukuku kurallarına göre, Türk mahkemelerinin Kürdistan Ulusal Kurtuluş savaşçıları yargılama hak ve yetkisi yoktur. Çünkü, mahkemelerde savaşan taraflardan biri olan TC’nin kurumlarıdır. Bu vasıflarıyla yargılamada “Tarafsız ve adil” olmaları mümkün değildir. Nitekim uygulamada da Kürt siyasi tutsakların yargılanma ve cezalandırma süreçleri huku-

ki olmaktan uzak siyasi yargulamalardır. Bu boyutuyla “siyasi tutsaklar” TC’nin elinde “Rehin” bulunmaktadır. Bu tarz yargılama yöntemi ve rehin alma savaş hukuku kurallarının açık ihlalidir.

Türk devletinin bu savaşta hukuk dışılıklarından Kürdistan coğrafyası da payını almıştır. Yakılıp yıkılan binlerce köyün yanısıra Cizre, Şırnak, Kulp, Lice, Dersim örneklerinde olduğu gibi il ve ilçe merkezlerinde bu saldırılara maruz kalmış ev, işyeri, okul vb binalar, ekili alanlar, tahrip, (Arı kovanlarına varıncaya dek) küçük ve büyük baş hayvanlar bombardımanlarla telef edilmiş, dağlar ve ormanlarda doğa katliamına uğratılarak ekolojik dengede büyük tahribatlara yol açmıştır.

Sonuç olarak; TC devleti işgal altında tuttuğu Kürdistan’da başta Kürtlerin kendi kaderlerini tayin hakkının gaspı olmak üzere, savaş yasa ve geleneklerine aykırı bir şekilde sayıları onbinleri aşan Kürdistanlı sivil insanı katletmesi, Kürt halkını kötü muamele ve işkencelerden geçirmesi, Kürdistan’ı insansızlaştırma temelinde 6 milyona yakın Kürdistanlının baskı ve zulümle ülkesinden göç ettirilmiş olması ve bu yönlü uygulamaların hala sürdürülüyor olması, Kürdistanlı savaş tutsaklarının katledilmesi, işkence baskı ve zulüme uğratılması, yerleşim merkezlerinin tahrip ve talanı Kürt halkının malvarlıklarının gaspedilmesi suretiyle savaş suçu işlemektedir.

Cenevre sözleşmesinin tarafları bu gerçeklikler karşısında işlenen suçlara ortak olmak istemiyorlarsa TC’nin bu uygulamalarına karşı tavır almalıdır. Çünkü bir antlaşmanın hükümlerinin ihlal edilmesi antlaşmanın tüm taraflarını bağlar. Bu antlaşmaların hukuki niteliği gereğidir.

ULUSLARARASI BELGE VE YASALARDA

“YAŞAM HAKKI”

CEZAEVLERİ VE TÜRKİYE’DEKİ REJİM SORUNU

Av. Yaşar ERTAŞ

Yazının kaleme alındığı günlerde, Kürdistan ve Türkiye metropollerindeki politik tutsakların yoğunlukla bulunduğu cezaevlerinde, on yıllardır süren olaylar zinciri, zaman zaman devletin vahşet boyutlarına varan saldırıları ve bunun doğal karşılığı olan direnişlerle bir rejim sorunu olarak, kanayan yara olma özelliğini sürdürüyor.

Cezaevlerindeki katliam ve işkencelerin yoğunluğu ve tutsak direnişlerinin kararlılığı sonucu oluşan kayıplar, sorunun sadece dönemsel hükümet politikaları veya basit birer kolluk vakası ile değil, cezaevi sorununun ardındaki gerçek nedenin “**Rejim sorunu**” ile **doğrudan ilintili** olduğunu açıkça gözler önüne sermektedir.

Diğer taraftan, cezaevlerindeki yaşam koşullarının olağanüstü kötü olması ve devletin sıkça başvurduğu saldırılar sonucu “**yaşam hakkının**” doğrudan tehdit altında bulunması nedeniyle, tutsak direnişlerinin cezaevlerindeki yaşam hakkına yönelik saldırıların son bulması talepleriyle ortaya çıkmaları, sorunun ardındaki nedenin, doğrudan rejim sorunu ile bağlantılı “**yaşam hakkı**”nın bertaraf edilmesiyle ilintili olduğunu, yaşanan talihsiz olaylarda görmek mümkündür.

Cezaevleri sorununun, tüm Cumhuriyet dönemi boyunca, özellikle de 12 Mart ve 12 Eylül Askeri darbeleriyle daha da katmerleşip,

sistematiğe hale getirilmesiyle atbaşı olarak, sorunun bir rejim sorunu olduğunu belirlerken bir bakıma TC Devletinin kendi egemenliği ve sorumluluğu altında tuttuğu tutsakların can güvenliklerine yönelik tecavüzlerin de bizzat kendi eliyle yürütülüp ihlal ediliyor olması, konunun doğrudan yaşam hakkıyla ilintisini gözler önüne seriyor. Dolayısıyla sorunu inceleyen öncelikle “yaşam hakkı”nın **uluslararası** boyutundaki, **tarihsel** gelişimini ve evrensel bir “**hak**” niteliğine bürünmesini, dahası, vazgeçilmez, tartışılmaz, değiştirilemez bir “**yasa**” hükmüne gelişini irdelemeyi de zorunlu kıldı. Bu nedenle biz önce yaşam hakkı ile ilgili uluslararası belge ve sözleşmelerin tarihsel gelişimini ve hemen ardından, Avrupa’da uygulanan “**Hükümlü ve Tutukluların Tretmanı Hakkındaki Standart Minimum Kuralları**” ve “**Avrupa Cezaevi Kuralları**” hakkındaki bilgileri, Türkiye’deki mevcut cezaevi gerçekliği ile birlikte değerlendirmeyi daha anlaşılır buluyor ve tartışmanıza sunuyoruz.

ULUSLARARASI BELGELERDE “YAŞAM HAKKI”

Denilebilir ki, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin kabul edilmesinin üzerinden 48 yıl geçmiş olmasına karşın, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin bütünüyle sağlandığı ve

güvence altında uygulandığı -sanayileşmiş Batı ülkeleri de dahil- bugün de ileri sürülemez. Çünkü, insani hak ve özgürlükler bütününe sahip olmayan insan yaşamına, **“İnsanca yaşam”** denilemeyeceği bilinci, henüz çoğu **“demokratik”** ülkelerde dahi bilince çıkarılmış değil! Bu nedenle de, bahsi geçen ülke kamuoylarında da yeterince etkinlik kazanmamıştır. Bu yönüyle de, Avrupa Birliği'nin ilk adımı olan Gümrük Birliği'ne, TC'nin tüm kirlenmiş devlet aygıtlarına rağmen kabul görmesi, bunu **“ONAYLAYAN”** Avrupa demokrasisinin çifte standartlı yapısı hakkında hatırı sayılır ipuçları vermektedir. Kaldı ki, birliğe üye ülkelerce 21 Kasım 1990 tarihinde imzalanarak yürürlüğe konulan o ünlü **“PARİS ŞARTI”**nda da **“Toplum hayatımıza zengin katkıda bulunan azınlıkların durumlarını geliştirme kararlılığında** yız. Barış, adalet, istikrar ve demokrasinin yanısıra halklarımız arasındaki dostane ilişkilerin, ulusal azınlıkların, kültürel, etnik, dil ve dini kimliklerinin korunmasını ve bu kimliğin geliştirilmesi için uygun koşulların yaratılmasını gerektirdiğine olan derin inancımızı tekrar teyit ederiz.” dememişler miydi? Yine aynı Paris Şartı'nda, ulusal azınlıklarla ilgili sorunların ancak demokratik bir siyasi çerçevede tatminkar olarak çözülebileceğini, ulusal azınlık mensubu kişilerin haklarına, evrensel insan haklarının bir parçası olarak, eksiksiz saygı gösterileceğini, dini ve ideolojik nedenlerle insanlara eziyet edilmesine karşı mücadele etmek konusunda kararlılıklarını ifade eden aynı AB'ne üye ülkeler, diğer taraftan, Kürt halkının 35 milyonluk nüfusuyla bir çok Avrupa ülkesini geride bırakan yoğunluğuna rağmen, varlığı dahi kabul görmezken, üzerinde yaşadıkları toprakların elinden alınmasına ev ve yurtlarının yakılıp yıkılmasına, milyonlarca insanın yer ve yurtlarından zorla göçettirilmesine ve nihayet bir o kadarının katledilmesine de seyirci kaldılar. Bu somut örnekler

bile, süslenip bezenen böylesi demokrasi tariflerinin aslında ne denli içi boş kavramlardan ibaret olduğunu yalın bir şekilde gözler önüne seriyor. Dolayısıyla da, **“kimin için”, “kimler için demokrasi”** sorusu da yanıt bulmuş oluyor...

Belirlediğimiz bu somut veriler nedeniyle, biz cezaevi sorununu spesifik olarak, ilk etapta TC'nin rejim sorunuyla birlikte irdelerken, bu ve benzeri kangrenleşen sorunların aşılmasını ve Cumhuriyet rejiminin gerçek bir demokratik zemine oturtulmasının gerisinde, başta ABD olmak üzere AB'ne üye ülkelerin, çıkarları bağlamında pay ve sorumluluklarının bulunduğu vurgu yapmak istedik.

Ulusal Kurtuluş Mücadelelerinin ve demokrasi savaşmalarının zengin deneyimlerinde de tanık olundu ki: İnsan hakları ve özgürlüklerinin evrensel bir saygıya kavuşturularak tanınması ve yaygınlaştırılması yine tüm evrende adaletin ve barışın da önemli bir koşuludur. Hemen herkesin çok daha iyi bir dünya düzeni düşlediği bir gerçek, fakat bu **“ütopya”**ya, dünyayı yönetenlerin içtenlikle bakmadığı da bir gerçek! Bir tarafta insanlığın başbelası silahların sınırlandırılması doğrultusunda anlaşmalar imzalanırken (1959'daki Nükleer ve Klasik Silahların Sınırlanmasına yönelik BM anlaşması imzalandı) diğer tarafta **1988 Halepçe v.b.** toplu kıyımlarındaki kimyasal silah satışlarının da yine aynı güçlerce gerçekleştirilmesi, **“Avrupa Demokrasi”**nin çifte standardını bir kez daha **sorgulamasını kaçınılmaz** kılıyor. Doğallıkla da bu sorgulama içinde, **“cezaevlerinde Avrupa Standardı”**nı araştırırken, **“Yaşam Hakkı”** olgusunun tarihsel sürecini irdelemeyi de gerekli kıldı.

Birey olarak insan bir değildir. “İnsan yalnızca bir hukuk sujesi değildir. Yani haklardan yararlanan değildir yalnızca. İnsan aynı zamanda, insan onuruna sahip olmak niteliği ile somut bir varlıktır. Hukuk da onu bu niteliği

ile kavramak zorundadır. Hukuk, bu somut işlevini yerine getirirken, onu hukuki bir **“suje”** haline getirerek, insanı, bir insansal varlık olarak, somut bir temel hak denetiminin sahibi kılar. Bu **“Bireysel kişilik temel hakkı”** demettir. (1)

Bu bireysel kişilik temel hak demeti içinde ilk beliren de **“beden bütünlüğü”**, daha yalın bir ifade ile **yaşam hakkı olarak adlandırdığımız** temel haktır.

Hemen her anayasal düzenlemede yaşam hakkı, önemi bakımından en başlarda yer alır. Yaşam hakkının anayasal güvencesinin özünde, kişinin kendisinden, bir başka üçüncü kişiden ve sonunda da toplumdan gelen tehditlere yönelik bir güvence olarak tanımlanır. Yine evrensel hukuk tanımlamalarına göre **“Anayasal güvencelerde”** yaşam hakkının devlete karşı korunmada da vazgeçilmez bir olgu ve çözümlenemeyen bir **“sorun”** olarak olarak durduğu da bir gerçekliktir. O kadarki, yaşam hakkının kişilere ve kişinin kendisine yönelik tehditlerine ve tehlikelerinden daha çok, devlete karşı korunması, çağdaş hukuk devletlerinin -tartışma götürse de- vazgeçilmez ilkesidir. **“Çünkü: Devleti teşkil, hatta işgal edenler ve onların uzantıları, yaşam hakkını ve ilkelelerini otorite olması yönüyle ilk ve en etkin bir araçla -devlet aygıtıyla- tehdit etmektedir.”** Tarihsel olaylar ve olgular da göstermişti ki, grupsal, sınıfsal ve inançsal egemenlik çelişkileri yüzünden tıpkı günümüzdeki kimi ülkelerde görüldüğü gibi (ki en canlı örneği TC devletidir), devlet adına hareket edenler, başta öldürme, sakat bırakma, işkence ve diğer zalimane insanlık dışı uygulamalar gibi eylemlerle **“beden bütünlüğü”** kavramını bozarlar. Böylesine bir sonuçta bireyin yaşam hakkının bizzat devlete karşı korunması önem taşır ki, bazı hukuk kuramcılarına göre bu güvencenin de yine ihlalin kaynağı olarak gören **devlet aygıtının** bir başka **tamamlayan** organınca sağlanabileceği kanısındadırlar. (2)

Bizce bireyin yaşam hakkından doğan temel hak ve özgürlüklerin biricik ve en temel güvencesi, başta **insani ve etik değerlerle** beslenmiş, doyurulmuş tüm ulusal katmanların **doğrudan temsilini** sağlayan bir devlet aygıtının doğrudan toplumsal katmanlar tarafından denetlenmesiyledir ki bu aygıtın bir **“suç mekanizması” olma** tehlikesi önlenmiş olur.

Yine tarihsel süreç içinde yaşam hakkını içeren, düzenleyen uluslararası belge ve yasalara baktığımızda, etkileri bakımından önemli bir iz bırakmadıkları ve her dönemde bu evrensel yasaların, devlet aygıtını ellerinde bulunduranlarca **“iç hukuku”** dışlama, iç hukuka karışma gibi mesnetsiz gerekçelerle uygulanabilirliğini, bağlayıcılığını yitirdiğini görebilmekteyiz. Bunun en somut örneği, yine TC Devletidir. TC'nin onaylayarak taraf olduğu, başta 1948 tarihli **İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi** olmak üzere, **Paris Şartı, Moskova Nihai Senedi, İşkence ve İnsanlık Dışı ya da Alçaltıcı Muamele veya Cezanın Önlenmesi Avrupa Anlaşması** gibi, uluslararası evrensel sözleşmelere ya doğrudan çekinceler koyarak ya da yukarıda da değindiğimiz gibi **iç hukuk** bahaneleri ve gerekçeleriyle görmezlikten gelmiş, en önemlisi de bu evrensel yasaların TC tarafından sürekli ihlal ediliyor olmasının, aynı yasaların işlerliğini **kararlılıkla** sürdürecekleri sözünün altına imza koyan Avrupa demokrasisinin ileri ülkelerini hiç rahatsız etmediğidir. O kadarki, zaman zaman TC'deki demokrasinin ne denli köklü ve geleceksel olduğu gibi bahtsız açıklamalarda bulunmaktan bile çekinmemektedirler. Bu tesbit bile, Batı demokrasisinin işlerliğini **taahhüt** eden ülkelerin, ne denli kaygan bir zeminde **“demokrasilik”** oyunu oynadıklarını belirliyor!..

(Sürecek)

“T.C. Hukuk Sistemi” ve Kuzey Kürdistan

Av. R. DİNÇ

I- Giriş

Her hukuk sisteminde olduğu gibi, “T.C. Hukuk Sistemi” de, mevcut devlet yapısındaki iktidar ve egemenlik ilişkilerinin, onun siyasal-ideolojik söyleminin bir ifadesidir. Egemen öğretilde çoğunlukla Türkiye Cumhuriyeti, “Türk burjuva ve orta sınıflarının milliyetçi kemalistlerin önderliğinde ulusal bir kurtuluş savaşının ardından Osmanlı feodal iktidarını tasfiye ederek kurdukları modern bir devlet” olarak tanımlanır. Kemalist iktidarın “modernleşmeci”, “batıcı” reformları radikal bir tarzda uygulaması da bu teze dayanak olarak gösterilir. Bu tezden hareketle de “T.C. Hukuk Sistemi”nin, temelleri kemalist iktidar tarafından oluşturulmuş modern ve batılı bir nitelik arzettiği sonucuna varılır. Bu tarih teziyle genel olarak, TC’nin kuruluş süreci ve bu süreç içinde resmi devlet ideolojisi haline getirilen kemalizmin siyasal-ideolojik temelleri, tarihsel ve toplumsal arka planından kopartılır. Başka bir deyişle TC Devleti ile Osmanlı İmparatorluğu’yla tarihsel, toplumsal ve siyasal ilişkisi kesilmeye çalışılır ve TC Devleti -ve onun siyasal-ideolojik temelleri- Osmanlı İmparatorluğu’nun yadsınması üzerinde tarif edilir. Ancak biz bu yazıda, TC’nin, Osmanlı İmparatorluğu’nun 1. Emperyalist Paylaşım Savaşı sonrası kalan en son parçasında ve onun doğal mirası üzerinde kurulduğu, siyasal-ideolojik muhtevasının da önemli ölçüde Osmanlı İmparatorluğu’nun son yıllarındaki gelişmeler için-

İktidardaki asker ve yönetici sınıfın ideolojisi olarak, aynı zamanda devletin de resmi ideolojisi haline getirilen kemalizm, “T.C. Hukuk Sistemi”nin, “Osmanlı Hukuk Sistemi”ndeki ikili karakteri bu kez daha da keskin bir biçimde sürdürmesi/yeniden üretmesinin de ideolojik biçimleyicisi olmuştur. “T.C. Hukuk Sistemi”, bir yanıyla resmi ideolojinin öngörülerinin en katı ve keskin yöntemlerle uygulanmasının, dolayısıyla mevcut iktidar bloğuna alternatif olabilecek muhalif kesimlerin bastırılması aracı olurken, diğer yandan da devleti, “millet-i hakime” ilkesi çerçevesinde “Türk ulusu”na göre tanımlama ve bu statükoyu devamlı kılma, bu çerçevede başta Kürtler olmak üzere diğer etnik-ulusal kesimleri bu pota içinde eriterek homojenleştirme ve tasfiye etmenin arac olmuştur.

de belirlendiği tezinden hareket edeceğiz.

Bu bağlamda, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri incelendiğinde, "modernleşme"ci" ve "batıcı" temeldeki siyasal değişimlerin en azından 1850'lerden itibaren başladığı, bu dönemlerde asker ve yönetici sınıfların giderek siyasal iktidar üzerinde etkinliklerini arttırdıkları, yer yer de siyasi iktidara ortak oldukları görülür. 1876 ve 1909 Anayasaları, siyasal iktidarın sınıfsal yapısı ve niteliğindeki değişimlerinin ürünü olan belgeleridir. 1909'dan itibaren de, "modernleşme"ci", "batıcı" Türk milliyetçiliğinin ilk önemli merkezi sayılabilecek İttihat Terakki ya da diğer adıyla "Jön Türk"ler siyasal iktidarı büyük ölçüde denetimleri altına almışlardır. Yine bu dönemde, uzun yıllar Osmanlı feodal yönetiminin temel hukuk sistemini oluşturan "şeriat" yasalarının kapsamı önemli ölçüde daraltılmış, başta İdare ve Kamu Hukuku alanları olmak üzere batıcı reformlara yönelinmiştir. Bu değişimlerin bir yanı, Osmanlı Devlet Sistemi'yle, bu sistem içinde sınıfların özgül konumlanışında durmaktadır. Özellikle Avrupa'da feodal devlet sistemlerin tarihsel ve toplumsal dayanaklarını yitirecek bir bir tasfiye olduğu, siyasal iktidarların bir bir el değiştirdiği, sınıf hareketlerinin yoğunlaştığı ve Kapitalizmin emperyalist aşamaya yöneldiği bir tarihsel momentte, Osmanlı İmparatorluğu'nun hanedan iktidarına dayalı feodal devlet sistemi de önemli sarsıntılar yaşamıştır. İmparatorluk sınırları içindeki ulusların bağımsızlık hareketleriyle küçülen, ekonomiyi besleyen önemli kaynaklarını da bir bir yitiren Osmanlı feodal sisteminde, dış dinamiklerin belirleyiciliğinde başlayan kapitalistleşme sürecinin yarattığı sarsıntı, burjuvazinin siyasal iktidar talebiyle belirlenmiş modern bir sınıf mücadelesi olarak değil, daha çok feodal iktidarın artık tek başına yönetme gücünü yitirmesi, buna karşın siyasal iktidar talebiyle ortaya çıkan alternatif bir sınıf hareketinin olmaması karşısında, asker ve yönetici kesimlerin siyasi iktidara ortak olmaları şeklinde tezahür

etmiştir. Osmanlı Devlet Sisteminin son dönemlerindeki bu yapılanmada asker ve yönetici kesimlerin siyasal iktidardaki temsilcisi İttihat ve Terakki'nin söylemi, teorik anlamıyla Fransız devrimi sonrasının uluslaşma fikrini kendisine temel almakla birlikte, imparatorluktan kopuşların hristiyan ulusların öncülüğüyle başlaması, imparatorluğun kalan kısımlarının da çoğunlukla müslüman uluslardan oluşması karşısında, bu ulusları ve etnik grupları tek bir ulusal kimlik içinde homojenleştirmeyi ve hristiyanlığa karşı olma temelinde islam⁽¹⁾ öğesini de bu birleşmenin çimentolarından biri olarak kullanmayı amaçlayan bir milliyetçiliğe dayalı olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerindeki reform hareketlerinde, büyük ölçüde bu yeni iktidar yapılanmasının getirdiği dengelerinin belirleyiciliği vardır. Nitekim, Anayasal ve yasal düzenlemelerle, Sultan'ın idari yetkileri sınırlanmış, mutlaki yönetimden, parlamenter meşrutiyete geçilmiş, Ceza ve Ceza Yargılaması Hukuku alanında getirilen değişikliklerle de, kadıların yargılama yetkisi önemli ölçüde daraltılarak, siyasal iktidarın bir başka etkili kesimini oluşturan din adamlarının siyasal etkinlikleri kırılmaya çalışılmıştır. Diğer yandan da, hem hristiyan kökenli ulusların bağımsızlık hareketleri, hem de siyasi ve askeri olarak zayıf kalınan bir dönemde emperyalist devletlerin baskısı karşısında zaman kazanmak için, "hristiyan teba"ya belli koşullara bağlanmış bazı "haklar" ve ayrıcalıklar tanınmışsa da, bunlar hiç bir zaman uygulamaya sokulmamış ya da "millet-i hakime" ilkesi çerçevesinde bu hakların kullanılmasını mümkün kılmayan, ortadan kaldıran koşullara bağlanmıştır. 1. Dünya Savaşı koşullarından yararlanılarak da, hem hristiyan ulusal toplulukların tasfiyesi, hem de Doğu'ya açılarak oradaki Türk ve islam kökenli uluslarla birleşme planı devreye sokulmuştur. Buna bağlı olarak, öncelikle o dönemlerde gelişmiş bir ulusal harekete sahip olan, ayrıca doğudaki Türk ve islam kökenli

uluslarla aradaki ilişkiyi fiziksel olarak kesen Ermenilerin jenosid ve göçettirme ile tasfiyesi-ne girilmiştir. Yine aynı yıllarda, başta Kürtler olmak diğer müslüman uluslar ve etnik toplulukların da, islami söylem içinde stabilize edilerek homojenleştirilmesi öngörülmüş, buna karşın zaman zaman gelişen Kürt ayaklanmaları şiddetle bastırılmıştır.

Burada özellikle altı çizilmesi gereken durum, reform hareketleriyle modern değişikliklere gidilen Osmanlı Hukuk Sistemi'nin, ulusal ve etnik sorunlar, temel hak ve özgürlükler sorunu karşısında, bir yanıyla şekli bir takım "haklar"la bu sorunları stabilize etmeyi öngören, ancak resmi söylemle ve uygulamada aldığı biçimle bunları hiçe sayan ikili bir kimlik taşımasıdır. Ünlü bir Belçikalı hukukçu, daha 1891'de bunu şöyle tanımlamakta. "Modern Osmanlı diplomasisinin ayırt edici özellikleri: uygar ülkelerin idari ve anayasal jargonlarının özümlemesinde büyük maharet, sağladığı avantaj sayesinde, aldatıcı dış görünüş ardında yapılan işlerin ve beslenen niyetlerin barbarca gerçekleştiğini gizleyen tamamlayıcı bir kurnazlık, yerine getirmek için ne gücün ne de isteğin olduğu vaatlerde bulunarak sergilenen soğukkanlı bir cüret ve nihayet, Türk hükümetinin haksız önyargıların ve iğrenç iftiraların kurbanı olduğu izlenimi yaratma niyetiyle kulanılan pederşahi ve kaypak bir ton."⁽²⁾

1923 yılında ilan edilen Türkiye Cumhuriyeti, 1. Dünya Savaşından yenilgiyle çıkan Osmanlı İmparatorluğu'nun "doğal mirası" üzerine kurulmuştur. Yukarıda da değindiğimiz gibi egemen tarih öğretisinde, kemalistlerin önderliğinde verilen "kurtuluş savaşı" sonrası Osmanlı İmparatorluğu'nun tasfiye edildiğini ve modern bir Cumhuriyet kurulduğunu, bir anlamda 1920'lerle birlikte her şeye yeni bir başlangıç yapılarak tüm kurumlarıyla birlikte modern bir devlet sistemine geçildiğini ileri sürülmektedir. Her şeyden önce, 1919-23 arasındaki dönemde, 1. Dünya Savaşı galibi işgal güçlerine karşı verilmiş bir "kurtuluş savaşı" de-

ğil, 1. Dünya Savaşı'nda çözümlenememiş olan sorunlar üzerine şekillenen bir "Türk-Yunan Savaşı" yaşanmıştır. İşgal güçleri ise, kemalistlerle varılan anlaşmalar çerçevesinde geri çekilmişlerdir. İşgal güçlerine karşı direnişler, sadece Kürdistan'da ve yerel biçimlerde yaşanmıştır. İkincisi, başta Mustafa Kemal olmak üzere, TC'nin bu dönemdeki kadrolarının hemen hepsi, İttihat Terakki kökenlidir. Kemalist hareket ve nihayetinde kemalist ideolojinin kökleri, İttihat Terakki'nin siyasi ve ideolojik yapısında durmaktadır. 1. Dünya Savaşı'ndaki yenilgi üzerine siyasi iktidardan çekilmek durumunda kalan İttihat Terakki kadroları, kısa sürede kendilerini yenileyerek, daha akılcı yöntemlerle ve bu kez siyasi iktidara tek başına sahip olmak üzere harekete geçmişlerdir. İttihat Terakki'nin kendi içinde de var olan yoğun rekabet ve iktidar mücadelesinde daha çok asker kanadından gelen kemalistler, dönemin koşulları içinde güçlenerek öne çıkmışlar, İttihat Terakki'nin yıpranan bazı önder kadroları tasfiye edilmiş ancak İttihat Terakki'nin siyasi programı ve ideolojik muhtevası, kemalist ideolojinin niteliğini de belirlemiştir. Sonuçta, geleneksel asker-bürokrat sınıfların iktidarı olarak, eski iktidar kurumlarını radikal bir şekilde kendilerine eklemişlerdir. İmparatorluk dönemindeki "ulusal sorunlar", 1. Dünya Savaşı'nın koşulları içinde büyük ölçüde çözülmüş ya da başka biçimler almış, geride sadece Ermeni ve Kürt ulusal sorunu kalmıştır. Ermeni ulusal sorununun, Sovyet Devrimi sonrasında oluşan güçler dengesi içinde, "sınır anlaşmalarıyla" "çözümlenmesi" yoluna gidilmiş, Kürdistan Sorunu ise, emperyalist güçler eliyle dörde bölünen Kürdistan'ın önemli bir parçasına sahip olma ve Kürtleri uzun dönemde asimile etme ve imha planına bağlanmıştır.

İktidardaki asker ve yönetici sınıfın ideolojisi olarak, aynı zamanda devletin de resmi ideolojisi haline getirilen kemalizm, "T.C. Hukuk Sistemi"nin, "Osmanlı Hukuk Sistemi"ndeki ikili karakteri bu kez daha da keskin bir biçim-

de sürdürmesi/yeniden üretmesinin de ideolojik biçimleyicisi olmuştur. Osmanlı sonrası "T.C. Hukuk Sistemi", bir yanıyla resmi ideolojinin öngörülerinin en katı ve keskin yöntemlerle uygulanmasının, dolayısıyla mevcut iktidar bloğuna alternatif olabilecek muhalif kesimlerin, örneğin islamcı muhalefetin, sosyalist muhalefetin ya da diğerlerinin bastırılması aracı olurken, diğer yandan da devleti, "millet-i hakime" ilkesi çerçevesinde "Türk ulusu"na göre tanımlama ve bu statükoyu devamlı kılma, bu çerçevede başta Kürtler olmak üzere diğer etnik-ulusal kesimleri bu pota içinde eriterek homojenleştirme ve tasfiye etmenin aracı olmuştur. Buna göre, başta Anayasa olmak üzere, tüm yasal mevzuatta, bu iktidar biçimini mutlaklaştırıcı ya da en azından elde edilen ayrıcalıkları koruyucu düzenlemelere gidilmiştir. Hukuk Sisteminin temel söyleminde de, Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi sınırları içinde yaşayan, başta Kürtler olmak üzere herkes, kendiliğinden "Türk" olarak tanımlanarak "eşitlenmiş", TC tek bir ulusal kimliğe bağlanmıştır.

Bu genel çerçeve ışığında TC Hukuk Sistemi'nin nitelik ve uygulamada aldığı biçimi daha yakından ele alabiliriz. TC'nin tüm bir hukuk mevzuatı (Anayasa, yasalar, kanun ve yönetmelikler v.s.), bu mevzuatı oluşturan siyasi ve idari karar mekanizmaları (MGK, Parlamento, Bakanlar Kurulu v.b.) ile bunun uygulayıcısı durumundaki idari ve adli teşkilat (ordu, polis, jandarma gibi devletin baskı aygıtları ile mahkemeler, devletin idari kuruluşları v.b.), resmi devlet ideolojisiyle de biçimlenerek TC Hukuk Sistemi'nin üzerinde durduğu sacayağını oluştururlar. Şekli olarak bu yapılanmalar birbirinden ayrı gibi dursalar da, uygulamada her zaman içiçe olmuşlardır. Bu bakımdan, TC Hukuk Sistemini incelerken, bu kurumsal işleyişin yapısal durumu da mutlaka gözönünde bulundurulmalıdır ve bu anlamda konu oldukça geniş bir çerçeve arz etmektedir. Ancak, belli eksiklikleri taşıma riski bulunsa da, bu

yazının amacını da gözönünde bulundurarak konuyu bu genel çerçevesi içinde fakat, TC Hukuk Sistemi'nin belli başlı yazılı kaynaklarıyla ve uygulamadaki bazı yönleriyle sınırlı tutacağız.

II- TC Hukuk Sisteminin Yazılı

Kaynaklarında Kürtler ve Kürdistan

1) TC Anayasaları - 1982 Anayasası Örneği

TC'nin kuruluş döneminden bu yana, 1921, 1924, 1961 ve son olarak 1982 yıllarında olmak üzere dört Anayasa getirildi. 1921 Anayasası'nda, devletin şekli ve niteliğine ilişkin, Osmanlı Anayasalarından pek farklı bir tanımlamaya henüz gidilmemiş, mevcut devlet yapılanması ve kurumsal işleyişi büyük ölçüde korunmuştu. Dolayısıyla, devletin niteliğine ilişkin olarak, "tek ulus"a dayalı bir tanıma da henüz varılmamıştı. 1924 Anayasası ile birlikte, resmi sınırlar içindeki herkesin "Türk" olarak tanımlandığı, TC Devleti'nin tek bir ulusla, "Türk Ulusu"yla tarif edildiği ve bugün de hala geçerli olan tanımlamaya gidildi. 1924 Anayasası'ndan sonra getirilen 1961 ve 1982 Anayasalarında, devletin örgütlenme, kurumsal işleyişi ile temel hak ve ödevler v.b konularda değişik düzenlemelere gidildi. Bu Anayasalara, hazırlanma dönemleri ile getirilen sosyal/siyasal değişikliklere bağlı olarak, "tepki Anayasası", "özgürlükçü Anayasa", "baskıcı Anayasa" v.b adlar da verildi. Bu düzenlemelerle, devletin şekli yapısında, sosyal ve siyasi alanda belli değişiklikler de gerçekleşti. Ancak, bu Anayasaların TC Devleti'nin niteliğine ilişkin temel felsefesi, yani devleti "Türk Ulusu"na göre tanımlama ve başta Kürt Ulusu olmak üzere, tüm diğer ulusal ve etnik yapıları inkar etmeye dönük resmi söylem ile bu anlamda TC Hukuk Sisteminin muhtevası herhangi bir değişikliğe uğramadı. TC Hukuk Sistemi ve bunun en temel yazılı kaynağını teşkil eden Anayasalar içinde Kürtlerin ve diğer ulusal-etnik grupların pozitif anlamda yazılı bir tanımı yapılmamakla birlikte, bunun tarihi ve

maddi bir gerçeklik, dolayısıyla potansiyel bir tehlike oluşturması karşısında “devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü” formülasyonu getirilmiştir. Anayasa ve yasalarda oldukça sık kullanılan, devlet yetkilileri tarafından her fırsatta tekrarlanan bu soyut formülasyonun, Türkiye’deki temel bir paranoyaya işaret etmenin dışında oldukça geniş fonksiyonları vardır. Türkiye’de egemen resmi ideoloji ile, bir yandan tarihsel ve sosyolojik bir gerçeklik olmasına rağmen Kürt Ulusu ve Kürdistan red ve inkar edilirken, diğer yandan tamamen bu gerçeklik gözönünde bulundurularak ve bunun sisteme ve mevcut statükoya karşı bir tehlike oluşturabileceği hesap edilerek, “devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü” formülasyonu, önleyici bir tedbir, bir baraj olarak kullanılmaktadır. Burada, “devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğü”nü bozabilecek en büyük “tehlike”, bu tarihsel ve toplumsal gerçeklikten, yani Kürdistan sorunu ve bunun doğurabileceği sonuçlardan başka bir şey değildir. Dolayısıyla bu formülasyon, TC Hukuk Sistemi’nin doğrudan doğruya Kürtlere, Kürdistan’a, Kürdistan sorununa ilişkin ikili karakterinin hukuk diliyle ifade edilmiş biçimi, bir tür şifre anahtarıdır. Böylece, siyasal hukuksal sistem içinde tanımlanmamış herhangi bir ulusal, etnik kimlik iddiası, kendiliğinden “devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden ya da ortadan kaldıran” –ki, bu tehdit potansiyel olarak ancak Kürtler ve diğer ulusal etnik gruplardan gelebilir– bir “eylem” oluştururken, bu formülasyon, TC Hukuk Sistemi’nin ceza siyasetinde de, Kürtlere ve ulusal hareketlerine karşı kullanılan temel bir tanımlama olmuştur.

1982 Anayasası örneğinde de göreceğimiz gibi TC Anayasaları şekli olarak “modernleşmeci” ve “batıcı”dırlar. Bugün burjuva demokratik sistemlerin genel tanım ve ifadelerini TC Anayasalarında da görmek mümkündür. Örneğin, değişikliklerle birlikte toplam 177 asıl madde ve 16 geçici maddeden oluşan son TC

Anayasası’nda⁽³⁾, 50’ye yakın “hak ve özgürlükler”le ilgili madde vardır. “Kanun önünde eşitlik” (md. 10), “herkesin dokunulmaz, devredilmez temel hak ve özgürlüklere sahip olduğu” (md. 12), “kişi dokunulmazlığı ve kimseye işkence ve eziyet yapılamayacağı, insan onuruyla bağdaşmayan bir ceza verilemeyeceği” (md. 17), “kişi güvenliği” (md. 19), “konut dokunulmazlığı” (md. 21), haberleşme özgürlüğü” (md. 22), “yerleşme ve seyahat özgürlüğü” (md. 23), “din ve vicdan özgürlüğü” (md. 24), “düşünce ve kanaat özgürlüğü” (md. 25), “herkesin, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına ve toplu olarak açıklama ve yayma özgürlüğünün olduğu” (md. 26), “basının özgür olduğu ve sansür edilemeyeceği” (md. 28), “sürelili ve süresiz yayın çıkarma hakkı” (md. 29), “dernek kurma hakkı” (md. 33), “önceden izin alınmaksızın toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı” (md. 34), “sendika kurma hakkı” (md. 51), “toplu iş sözleşmesi ve grev hakkı” (md. 53, 54) ve daha bir sürü “hak ve özgürlük” ki, diğer “modern” Anayasalardakinden pek de az değil.

Ancak aynı Anayasa metninde, bu sayılan “temel hak ve özgürlükler”e ilişkin soyut tanımlamaların hemen ardından, bunların kısıtlanmasına, kullanılmamasına ya da ortadan kaldırılmasına yönelik bunun en az üç katı kadar yasaklamalar ve sınırlamalar da var. Burada, hepsini teker teker inceleme olanağımız yok. Sadece, konumuzla yakından ilgili olan bazı maddelere kısaca değineceğiz. Örneğin; -Başta da belirttiğimiz gibi TC Hukuk Sistemi’nin temel felsefesinde, TC “Türk Ulusu” esasına göre tanımlanmakta ve diğer tüm ulusal-etnik yapılar red ve inkar edilmektedir. Nitekim Anayasa’ya göre “Egemenlik kayıtsız şartsız Türk milletine aittir” (md. 5).

- 10. maddede, “herkesin dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetmeksizin ka-

nun önünde eşit” olduğu yazılıdır ama, başlangıç bölümünden sonuna kadar bu Anayasa’da sadece “Türk” ve “Türk Milleti”, “Türk milli menfaati”, “Türklüğün tarihi ve manevi değerleri” esas alınır.

- Keza, 12. maddede, “herkesin dokunulmaz, devredilmez temel hak ve özgürlüklere sahip olduğu” yazılıdır ama, hemen ardından 13, 14 ve 15. maddelerde, her anlama gelebilecek bir sürü soyut formülasyonla, uzun uzun bu hakların nasıl sınırlanacağı ya da ortadan kaldırılacağı belirtilir. Bunlar, “devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozma, milli güvenlik, kamu düzeni, kamu yararı, v.b.”, oldukça soyut ve belirsiz formülasyonlardır ve başta Anayasa olmak üzere, bir çok yasada da oldukça sık kullanılmaktadır. Ayrıca 15. maddede, “savaş, seferberlik, sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde, temel hak ve hürriyetlerin kısmen ya da tamen durdurulabileceği, bunlar için Anayasaya aykırı tedbirlerin alınabileceği” belirtilir ki, Türkiye’de, özellikle de Kürdistan’da son 74 yılda “olağanüstü hal” ya da “sıkıyönetim”in olmadığı zaman diliminin, toplam olarak ancak 16 yıl olduğu, yaklaşık son 20 yıldır da, kesintisiz bir şekilde “sıkıyönetim” ya da “olağanüstü hal” uygulandığı dikkate alındığında, bunun anlamı daha da belirginleşir.

- 19. maddede bir cümleyle “kişi güvenliği”nden bahsedilirken, sonraki paragraflarda, yine genel ifadelerle bunun istisnaları sayılmaktadır. Öyleki, mesela aynı maddenin 5. paragrafında, “yakalanan kişilerin en geç 48 saat içinde, toplu olarak işlenen suçlarda da 15 gün içinde hakim önüne çıkartılacağı” belirtilirken, buna bir istisna daha getirilerek, “olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde bu sürelerin uzatılabileceği” yazılır.

- 25. maddede, “herkesin düşünce ve kanaat özgürlüğünün olduğu”, 26. maddede “herkesin bu düşünce ve kanaatlerini çeşitli yollarla açıklama ve yayma, haber alma ve verme hakkına

sahip bulunduğu”, 27. maddede “bilim ve sanatı serbestçe öğrenip açıklama, yayma hakkının olduğu” ve 28. maddede de “Basın’ın özgür olduğu ve sansür edilemeyeceği” birer cümleyle belirtilirken, aynı maddelerin devam eden paragraflarında, başta ünlü “milli güvenlik, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit” gibi formülasyonlar olmak üzere, “yasaklanmış bir dilin kullanılmaması” ve daha bir çok kısıtlama ile bu hakların içeriği tamamen boşaltılmaktadır.

- 33. maddedeki “dernek kurma hakkı” ile “51. maddedeki “sendika kurma hakkı” da, aynı şekilde AY’nın 13 ve sonraki maddelerinde sıralanan “devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü tehdit” gibi genel kısıtlamaların yanı sıra, “siyaset yapma yasağı”, “siyasi partilerle ortak hareket etme yasağı” ve benzer yasaklarla iyice sınırlanmıştır.

- 34. maddedeki “toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı” da, benzer yasaklamalarla hemen hemen kullanılamaz bir hale getirilmiştir.

- 68. maddede “siyasi parti kurma hakkı” belirtilirken, aynı maddede başta siyasi parti tüzüğünün “devletin ülkesi ve milleti ile bütünlüğüne aykırı olamayacağı” olmak üzere, 69. maddede de devam eden bir dizi sınırlama getirilmektedir. Nitekim, başta HEP ve DEP olmak üzere, bir çok siyasi parti, Kürdistan sorununa ilişkin görüşleriyle, “devletin ülkesi ve milleti ile bütünlüğünü bozmaya çalıştıkları” gerekçesiyle kapatılmışlardır.

Bunların yanısıra, gerçekte var olmayan ya da fiilen kullanılmayan “hak ve özgürlükler” de bulunmakta. Örneğin;

-17. maddede “kimseye işkence ve eziyet yapılamayacağı” belirtilir ama yerleşik bir uygulama olarak işkencenin varlığı artık herkes tarafından kabul edilmektedir. Nitekim, Türk Başbakanları, Bakanları bile bazen boş bulunup, “sanıkların işkence dışında metotlarla

sorgulanması için gerekli çalışmaları başlattık, işkencenin kaldırılması emrini verdik” gibi garip ama kanıksanmış bir gerçekliğin itirafı olan demeçler verebilmektedirler. Göstermelik bir kaç istisna dışında işkenceciler cezalandırılmamakta, tersine devlet tarafından korunmaktadır. Bu bakımdan, gerçekte işkenceciler için “işkence yapma özgürlüğü” vardır.

- 21. maddede, “hakim kararı olmadan ya da yetkili bir mercinin kararı olmadan kimsenin konutuna girilemeyeceği, arama yapılamayacağı” yazılıdır. Buradaki, hakim dışındaki “yetkili merci”nin neresi olduğunu pek bilen yoktur. Ancak Kürdistan’da, askerinden korucusuna kadar her bir devlet görevlisi birer “yetkili merci”dir ki, günün her saati köyler, evler basılabilir, talan edilebilir. Ayrıca, –eğer tutulmuşsa– “ev arama tutanakları”nın hemen hepsinde, –kapısı kırılarak girilen evlerde bile– bu aramaların “ev sahibinin izniyle” yapıldığı yazılıdır ve adeta bütün “suç işleyen” evsahipleri, meşhur “Türk misafirperverliği”nin bir örneğini sergileyerek, bu Anayasal haklarından vazgeçip “suç delillerinin ele geçilmesi için” kapılarına kadar gelen polislerin ricasını kırmamakta, onlara evlerini aratmaktadır. Burada da geçerli olan, “yetkili mercilerin ev arama, talan etme özgürlükleri”dir.

- 23. maddeye göre “herkesin yerleşme ve seyahat özgürlüğü vardır” ancak bunlar “kanunla sınırlanabilir.” Buna rağmen, doğrudan idari kararlarla, gizli emirlerle ve zor kullanılarak özellikle Kürdistan’da binlerce köyün yıkılıp yıkılarak boşaltıldığı, insanların yaşadıkları yerleri terk ederek başka yerlerde yaşamak zorunda bırakıldıkları bilinen bir gerçektir. Buna dair açık bir yasal düzenleme olmasa da, devlet yetkilileri de, “güvenlik” gerekçesini öne sürerek bunu onaylamaktadırlar. Burada da, “devlet güçlerinin istedikleri yeri işgal etme, köyleri ve kasabaları yakıp yıkmaya özgürlüğü”nden ancak bahsedilebilir. Keza, özellikle Kürdistan’a seyahat etmek ya da Kürdistan içinde bir yerden bir yere gitmek de kesinlikle

serbest değildir. Tamamen askeri işgal altında bulunan Kürdistan’da, geçmiş yıllarda bazı TC Bakanlarının dahi belli bölgelere sokulmadıkları bilinmektedir. Kürdistan’daki bir çok köy ve kasabaya seyahat etmek ya tamamen yasaktır, ya da belli belgelere bağlanmıştır. Bu yasaklamalar, zaman zaman şehirleri de kapsamakta, bazen köy ve kasabalardan çıkışlar da yasaklanmaktadır. Ayrıca, siyasi faaliyetlerinden dolayı bir çok kişiye pasaport verilmediği, verilse bile yurtdışına çıkışlarının idari kararlarla yasaklandığı v.b. bilinmektedir. Bu bakımdan, “yerleşme ve seyahat hürriyeti”, uygulamada sadece devlet güçlerine tanınmış bir haktır.

Görüldüğü gibi, birer cümleyle de olsa Anayasa metninde “temel hak ve özgürlükler”e ilişkin bir çok “modern” ve “demokratik” sayılabilecek tanım yapılmıştır. Ancak çoğu zaman aynı maddede veya devamında yer alan diğer geniş hükümlerle ya da bizzat uygulamayla bunlar fiilen ortadan kalkmakta, kullanılamaz hale getirilmekte ve bu yasaklama ve sınırlamalar da çoğu zaman “Anayasal” bir statü taşımaktadır. Dikkati çeken bir başka husus da, “devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü” formülasyonuna, “temel hak ve özgürlükler”in sınırlanmasında sıklıkla başvurulmasıdır. Anayasa’nın başlangıç (iki kez), 3, 5, 13, 14, 28 (üç kez), 30, 34, 58, 68, 69, 81, 103, 122, 135 ve 143. maddelerinde tam 19 kez bu formülasyona yer verilirken, 24, 27, 31, 33, 52, 69, 83. maddelerde de bu formülasyonu içeren maddelere atıfta bulunmaktadır. Aynı formülasyon, hemen hemen aynı cümlelerle, başta Türk Ceza Kanunu olmak üzere, Terörle Mücadele Yasası, DGM Yasası, Olağanüstü Hal Yasası ve daha bir çok yasa da sık sık anılmaktadır.

2) Anayasa ve Uygulamada TC

Devleti’nin Kurumsal İşleyişi

TC Anayasası’nda, devletin şekli “Cumhuriyet” olarak tanımlanmaktadır. Devletin organ-

ları ise, klasik tanımlamalardaki gibi Cumhurbaşkanını, Parlamento, Bakanlar Kurulu, Yargı Organları v.s. olarak tanımlanmış, ayrıca bu organların “kuvvetler ayrılığı” ilkesine göre çalışacakları belirtilmiştir. Bu tanımlamaların da “modernleşmeci” ve “batıcı” görünümüne uygun oldukları söylenebilir. Ancak, TC’nin idari sisteminde, özellikle 82 AY’nda daha da güçlendirilen bir de “Milli Güvenlik Kurulu” (md. 118) vardır. Bu yolla, askerlerin devlet yönetimine katılımı ve etkinliği meşrulaştırılmakta, mevcut hukuk sistemi içinde Anayasal bir temele bağlanmaktadır. Buna göre, “kurumun, devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca öncelikle dikkate alınır.” Uygulamada bugüne kadar, MGK tarafından alınan ve “öneri” adıyla sunulan bütün kararların Bakanlar Kurulu ve Parlamentoda mutlaka kabul edilerek uygulandığı, MGK’nin onayını alınmadan hiç bir değişikliğe gidilemediği bilinmektedir. Hatta son dönemde bununla da kalmamış, 9.1.1997’de yürürlüğe giren bir Kararname ile “Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi” adıyla, Başkanlığını MGK Sekreteri bir generalin yaptığı, asker ve bürokratlardan oluşan yeni bir oluşuma gidilerek, bu yapı daha da pekiştirilmiştir. Bu mekanizmalar, Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminden bu yana, siyasal iktidarın askerler ve bürokratların elinde veya denetiminde olduğu ya da belli ayrıcalıklara sahip olduğu militarist-bürokratik bir devlet yapılanmasının kurumsal temellerini oluşturmaktadır ve mevcut “hukuk sistemi”nin uygulamadaki ikili karakteri de, bu mekanizmalar içinde şekillendirilmektedir. Asker ve yönetici sınıflar bloğunun siyasal iktidar üzerindeki etkileri ve ayrıcalıkları dikkate alınmadan Türk devlet yapısını ve onun işleyişini kavrayabilmek de mümkün değildir.

TC Parlamentosu’nun da, klasik burjuva demokrasilerindeki gibi tanımlansa da, nitelik ve

işleyişinde önemli farklar bulunmaktadır. TC’nin “tek parti dönemi” olarak adlandırılan döneminde atamalar yoluyla oluşturulan, 1946’dan sonraki dönemde değişik siyasal partilerin de içinde yer aldığı TC Parlamentosu, TC’nin militarist-bürokratik yapılanmasını tamamlayan bir organ olarak faaliyet göstermiştir. Parlamento içindeki siyasal partiler “değişik” görüş ve programları savunsalar da, TC Devletinin niteliği ve Kürdistan sorunu karşısında, resmi ideolojinin çizdiği inkarcı çerçevede içinde ortak bir politikaya sahip olmuşlardır. Kürdistan sorununa bu çerçevenin dışında, biraz farklı bakmaya çalışan siyasal partiler ise (70’li yıllarda TIP’in, 90’lı yıllarda da HEP, DEP, SP ve diğerlerinin kapatılmasında olduğu gibi) sistem tarafından tasfiye edilmişlerdir. Bu yapılanma içinde TC Parlamentosu’nun Kürdistan’a ilişkin faaliyetleri, MGK ve benzeri devlet kurumlarının yönlendiriciliğinde, sömürge siyasetini sürdürme ve derinleştirmenin hukuksal temellerini oluşturma temelinde yürütülmüştür. Anayasa’da, milletvekili olma hakkı, “Türk” olmaya bağlanmış (md. 76), keza seçilme halinde de, “devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü” “büyük Türk milleti önünde” korumaya yemin etme zorunluluğu (md. 81) getirilmiş, kısaca TC Parlamentosu da, “Türk ulusu” esasına göre şekillendirilmiş, Kürtlerin bu Parlamento’ya girmeleri, bir anlamda ulusal kökenlerini inkar etmeleri şartına bağlanmıştır. Nitekim geçmişte M. Kemal, TC Parlamentosu’nun Lozan’da Kürtleri de temsil ettiğini öne sürebilmek için bazı Kürt milletvekillerinden Parlamento’ya “Kürt kıyafetleriyle” gelmelerini istemiş, ancak Şeyh Sait İsyanı’ndan sonra bu durum, aynı milletvekillerinin idam edilmelerinin gerekçesi olmuştu. Aynı şekilde 1991 yılında SHP listelerinden Parlamento’ya seçilen bazı HEP (sonradan DEP) milletvekillerinin “milletvekili yemini”nden önce bir kaç kelime Kürtçe konuşmaları, yakalarında sarı, kırmızı, yeşil rozetlerin olması, sonradan bunla-

rın Parlamentodan çıkarılma ve cezalandırılmalarına gerekçe yapılmıştı.

3) TC Hukuk Sistemi'nin Ceza

Siyasetinde Kürtler ve Kürdistan

“Türk Hukuk Sistemi”nin Anayasa ve uygulamadaki ikili karakterini, siyasal yargılamalara temel teşkil eden Türk Ceza Kanunu, Ceza Yargılaması Kanunu, DGM Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu ve bu yasalar çerçevesinde yürütülen yargılama süreçlerinde de izleyebiliriz.

TCK’unda, siyasal nitelikli yargılamalarda başvuru ceza maddeleri, “Devletin kişiliğine karşı işlenen cürümler” başlığı altında düzenlenmiştir. TCK’nun 125, 146, 154, 155, 168, 169, 171, 172, 311, 312 maddeleri, sıklıkla kullanılan ceza maddeleridir. İçeriği ve uygulamadaki biçimiyle 125. madde, “vatan hainliği” ve “devletin hakimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını devlet idaresinden ayırmaya yönelik eylemler”in idamla cezalandırılacağını belirtir. Madde içinde Kürtlere bir atf yoktur, ancak niteliği gereği bu madde, Kürtler ve Kürtlerin ulusal bir hareket içinde bulunmaları öngörülerek düzenlenmiştir. Nitekim mahkemelerde bu madde, Kürt siyasi gruplarının eylemlerine uygulanmaktadır. 146. madde ise, “devletin Anayasa ve temel nizamlarını bozma”ya dönük girişimleri idamla cezalandırmaktadır. Aslında, “askeri darbe” yapıldığında da bu suçun işlenmiş olabileceği düşünülse bile, bu madde sadece, Türkiye’deki sol/sosyalist grupların eylemleri için uygulanmaktadır. 154. madde, “halkı devlet kuvvetlerine karşı suç işlemeye teşvik” suçunu 1 yıldan 3 yıla kadar hapisle cezalandırırken, 155. maddede, “ülke emniyetini tehlikeye sokacak yayınlar ve halkı askerlikten soğutma”nın 2 aydan 2 yıla kadar hapisle cezalandırılacağı belirtilmektedir. Bu her iki “suç” tanımındaki soyutluk, nelerin “halkı suç işlemeye teşvik” sayılacağı ya da neyin “ülke emniyetini tehlikeye sokacağını” her anlamda yorumlayabilecek

bir genişlik taşımaktadır. Nitekim, bazen siyasal iktidara yönelik sert bir protesto ya da genel hukuk ilkelerine aykırı bir uygulama karşısındaki sivil direnişler, bu madde kapsamında değerlendirilmektedir. “Halkı askerlikten soğutma” suçu ise, yakın dönemde Türkiye’deki bazı savaş karşıtları ve vicdani redçilerin eylemleriyle daha çok gündeme gelmiştir. Kürdistan’daki kirli savaşa, sivillere yönelik uygulamalara dikkat çekerek, böyle bir savaşta yer almaya karşı çıkma, ya da vicdani olarak silah kullanmayı reddetme, bu maddelerde “suç” olarak tanımlanmaktadır. 168. madde, 125 ve 146. maddelerdeki amaçlar da dahil olmak üzere, bunun için silahlı bir örgüt kurmayı, bu örgütte yöneticilik ya da üyelik yapmayı, aşamalı olarak 10 ile en az 15 yıl arasında ağır hapisle cezalandırırken, 169. maddede, bu nitelikteki örgütlere yardım etme 3 ile 5 yıl arasında hapisle cezalandırılmaktadır.⁽⁴⁾ 171. maddede ise, bu kez “silahlı” olmayan örgütlerde yer alma ve buna yardım etme, 172. maddede ise “devletin emniyetine yönelik tahrik ve propaganda” cezalandırılmaktadır. Bu maddeler, uygulamada Türkiye ya da Kürdistan kökenli olup, mevcut yasal çerçeve nedeniyle gizli faaliyet gösteren örgütlere ilişkin cezalandırmaları kapsamaktadır. Ancak, 171 ve 172. maddelerde öngörülen cezalar, Kürtler için uygulanan 125 maddedeki fiillere ilişkin iseler daha ağır, Türk örgütlerine uygulanan 146. maddeyle ilişkili iseler, daha hafif belirlenmiştir.⁽⁵⁾ 311 ve 312. maddelerde ise, “suç işlemeyi tahrik etmek” ile “suç sayılan bir fiili övmek”, “halkı sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik etmek” çeşitli hapis cezalarına bağlanmıştır. Uygulamada özellikle, anti-demokratik yasa ve uygulamaların eleştirisi ya da sosyalist düşüncelerin savunulması ile Kürtlerden ve Kürdistan’dan sözedilmesi bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

TCK’unda, 1991’e kadar yürürlükte bulunan 140, 141, 142 ve 163 maddeleri de, çeşitli

siyasal düşünce ve eylemleri cezalandırmaktaydı. Örneğin, 140. maddede “yabancı bir ülkede milletine zararlı faaliyetlerde bulunmak”, 141. maddede “komünistlik ve bu temeldeki yıkıcı faaliyetler ve örgütlenmeler”, 142. maddede “komünizm ve bölücülük propagandası yapmak”, 163. maddede ise “dini temelde yıkıcı gerici faaliyetlerde bulunmak” çeşitli hapis cezalarına bağlanmıştı. Türkiye’de sosyalistler, Kürtler ve islamcılar, uzun yıllar bu maddelere göre yargılanıp cezalandırılmıştı. 1991 yılında, iç ve dış kamuoyunun da uzun süreli baskılarıyla bu maddelerin kaldırılması gündeme geldi. O yıl 3713 sayılı “Terörle Mücadele Kanunu” ile bu maddeler, “demokratikleşmede önemli bir adım” diye nitelenerek yürürlükten kaldırıldı. Ancak, aynı maddelerin bizzat Anayasa metninde yer alan karşılıkları değiştirilmediği gibi, özellikle 142. maddedeki, sadece Kürtlere veya Kürtler ve Kürdistan’la ilgili resmi ideoloji dışı görüşleri savunanlara uygulanan “bölücü propaganda” tanımının benzeri, daha da muğlak ve genel ifadelerle “Terörle Mücadele Yasası”nın içine monte edildi ve bu kez “terör suçu” olarak tanımlandı.

1991’de yürürlüğe giren Terörle Mücadele Kanunu’nun 1. maddesinde, “Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini değiştirmek, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve TC’nin varlığını tehlikeye düşürmek, kamu düzenini bozmak ... amacıyla bir örgüte mensup kişiler tarafından girilen her türlü eylem” “terör” olarak, yukarıda saydığımız TCK’nun 125, 146, 168, 171 ve 172. maddelerdeki suç tanımlarını “terör suçu” olarak tanımlamakta ve ayrıca 154, 155 ve 169. maddedeki suçların “terör amacıyla” işlenmesi halinde, onların da “terör suçu” sayılacağını belirtmektedir. TMK’nun 5. maddesinde ise, “terör suçu” sayılan maddelere göre verilecek cezaların yarı oranında arttırılmasını öngörülmektedir. Böylece, yasalarda gösterilen ceza miktarları, TMK’na bağlı olarak arttırılmaktadır. Yine

TMK’nun 9. maddesiyle, bu yasa kapsamında değerlendirilen “suçlar” ile ilgili yargılamaların DGM’lerde yapılacağı ve DGM’lerin yargılama yöntemlerinin uygulanacağı belirtilmektedir. TMK’nda, eski 142. maddenin yerine getirilen 8. maddeyle, “devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü aleyhine propaganda yapılması” cezalandırılırken, 7. madde ile, TCK’nunda belirtilen “örgüt” tanımlarına ek olarak, 1. maddedeki amaçlar için örgüt kurma, üye olma ve yardım etme de ayrıca cezalandırma kapsamına alınmıştır. Ayrıca, 6, 7 ve 8. maddelerde, bu fiillerin basın yoluyla işlenmesi veya yayınlanması, “terörle mücadelede görevli kişilerin kimliğinin açıklanması” v.b. yayın faaliyetlerinin de cezalandırılması öngörülmüş, bu yasa çerçevesinde verilen cezaların paraya çevrilmesi ve infazına ilişkin hükümler de ağırlaştırılmıştır.

TMK, uygulamada Türkiye veya Kürdistan kökenli gizli örgütlerin yanı sıra, sosyalist ve Kürt basın yayın faaliyetlerinin yargılanmaları ve cezalandırılmalarında etkin olarak kullanılmaktadır. Özellikle, Kürdistan sorununa farklı şekilde yaklaşan çeşitli aydınlar, yazarlar, gazeteci ve yayıncılar, bu yasanın 6, 7 ve 8. maddelerinden ağır cezalara çarptırılmıştır. Yine yasal mevzuatta, süreli olmayan yayınların sahip ve sorumlularını cezalandıran açık bir madde olmadığı halde, süreli yayınların sahip ve sorumlularına verilen cezalar, ceza yargılaması hukukunda yasak olmasına rağmen “kıyas” yöntemi uygulanarak, özellikle Kürdistan Sorunu ile ilgili yayın yapan yayıncılara da verilmektedir. Ayrıca, Basın Kanunu’nun ek. 2. maddesine dayanılarak, yayının belli bir süre için veya süresiz olarak kapatılmasına da karar verilmektedir ki, Türkiye’de yayınlanan Özgür Gündem, Özgür Ülke, Yeni Politika ve Evrensel gibi günlük gazeteler ve diğer bir çok dergi, bu yasaya dayanılarak, “bölücü propaganda” yaptıkları, yani Kürdistan sorununa değindikleri gerekçesiyle kapatılmıştır.

TC Hukuk Sisteminin ceza siyasetinin tayin

edildiği yasalarda da, Kürtlere ve Kürdistan'a ilişkin açıkça adlandırılmış/pozitif bir tanımlama yapılmamakta, soyut bir "suç ve ceza'da eşitlik" söylemine başvurulmaktadır. Ancak, yukarıda da değindiğimiz gibi, siyasal yargılamalara konu olan bir çok "suç" tanımında, adı belirtilmeden salt Kürtlere ya da Kürdistanla ilgili faaliyetlere uygulanabilecek formülasyonlara gidilmiş, bu anlamda Kürtlere ve Kürdistan'a ilişkin üstü örtülü/negatif bir tanımlama yapılmıştır. Bunun bir sonucu olarak "suç ve cezada eşitlik" ilkesi, TC Hukuk Sisteminin ceza siyasetiyle belirlenmiş ve gerçekte Kürtlere ya da Kürdistan sorununa ilişkin konularda ayrı uygulamalara gidilmiştir. Öte yandan, siyasal yargılamalara temel olan bu "suç" tanımları TC Hukuk Sistemi içinde "tehlike suçları" olarak sınıflandırılmaktadır. Böylece, bu "suç" tanımlarına giren eylemler için "başlangıç ya da teşebbüs aşamasında kalma" veya "tamamlanma", "kullanılan araçların amacı gerçekleştirmeye uygun olup olmaması" v.b., ceza yargılamasının klasik "suça ve ceza ya etki eden nedenler"ini belirleyen ayırımlar da ortadan kaldırılarak, belirlenen tek bir "ceza" uygulanmaktadır.

III- TC Hukuk Sisteminin Ceza Yargılamasının Kurumsal İşleyişinde Kürtler ve Kürdistan

TMK kapsamındaki yargılamaların yürütüldüğü Devlet Güvenlik Mahkemeleri de, 1983 yılında, kuruluş yasasının 1. maddesinde de belirtildiği üzere "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, Anayasa'da belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen suçlara ilişkin davalara bakmak üzere kurulmuş", olağanüstü yetkiler ve kendine özgü yargılama usulüyle donatılmış özel mahkemelerdir. Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinin yerine ve onun devamı olarak kurulan bu mahkemelerde askeri hakim ve savcılarının da görevlendirilmiş, yargılama usulünde de diğer mahkemelerinkine göre farklı düzenlemeler getirilmiştir. Başlangıçta 3

tanesi doğrudan doğruya Kürdistan'da (Diyarbakır, Erzincan ve Malatya) olmak üzere 8 yerde kurulan DGM'lere zamanla yenileri eklenmiş, son olarak Kürdistan'da, Erzurum (Erzincan DGM'nin yerine) ve Van'da yeni DGM'ler açılmıştır. Kürdistan'daki DGM'lerde görülen davaların tamamına yakını, diğer yerlerdeki DGM davalarının da büyük bir kısmı yine Kürtlerle ve Kürdistan sorunu ile ilgilidir. Bazı Türk sol örgütleriyle ilgili davalar ile uyuşturucu davaları dışında bu mahkemelerde büyük çoğunlukla, PKK ve diğer Kürdistanlı örgütlere üye oldukları, yardım ve yataklık ettikleri ya da Kürdistan sorununa ilişkin düşüncelerini dile getirdikleri iddiasıyla yargılama yapılmaktadır.

DGM yargılamaları, TMK ve DGM Yasalarında getirilen özel kurullarla birlikte, Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu'na (CMUK) göre yürütülmektedir. 1992 yılına kadarki uygulamada, gözaltı süresi en fazla 48 saat ve toplu olarak işlenen "suçlar"da 15 gün olarak belirlenmişti. Hazırlık soruşturmasının gizliliği nedeniyle, gözaltına alınan kimsenin avukatıyla görüşmesi mümkün değildi. 1 Aralık 1992 yılında yapılan değişikliklerle, gözaltı süresi en fazla 24 saat, toplu işlenen suçlarda Savcının izniyle 4 gün ve mahkeme kararıyla en fazla 8 gün olarak belirlenmiş, yakalama ve gözaltına karşı itiraz hakkı (md. 128), gözaltında her aşamada, sorguda avukat bulundurma (md. 135), özgür irade ile verilmeyen, işkence ve baskı altında alınan ifadelerin mahkemelerde delil olarak kullanılmayacağı (md. 135/a) gibi değişikliklere gidilmiş, ayrıca, Olağanüstü Hal Kanunu'nun 26. maddesi'deki, "gözaltı sürelerinin bir kat arttırılması"na ilişkin hükmün de kaldırıldığı belirtilmişti. Ashında tüm bu değişiklikler göstermelik ve göz boyamaya dönük olduğu halde, yine de bu yasa değişikliğine eklenen ek maddeyle, TMK ve DGM Kanunu kapsamına giren "suç maddeleri"ne -ki, TCK'nun 125, 146, 168, 169, 171, 172, TMK'nun 1, 6, 7 ve 8. maddeleri bu kapsam

içindedir– bu değişikliklerden hiç birinin uygulanmayacağı belirtilmiş ve şeklen yürürlükten kalkan hükümlerin uygulamasına devam edilmiştir. Bu anlamda, CMUK ve OHAL Kanunu'nun bu konudaki düzenlemeleri içeren maddeleri artık resmi olarak da ikili bir yürürlüğe sahip olmuştur. Nitekim, gözaltı süreleri⁽⁶⁾, hazırlık soruşturmasının gizliliği, sorguda avukat bulunduramamaya ilişkin hükümler, siyasi yargılamalar için eski haliyle yürürlükte kalmış, sadece geçtiğimiz günlerde gözaltı sürelerini (“OHAL bölgesi” yani Kürdistan’da iki kat uygulaması kuralı içinde) 4 ve 8 güne indiren yeni bir göstermelik değişikliğe gidilmiştir.

DGM’lerindeki yargılama süreçleri de, bu mahkemelerin nitelikleriyle bağlantılı belli özellikler göstermektedir. Örneğin, modern ceza yargılaması hukukunun en temel ilkeleri, “adil bir yargılama, iddianın iddiasını somut kanıtlarla ispatlaması ve savunma hakkının güvence altına alınması”dır. Ancak, yukarıda TC Hukuk Sisteminin ceza siyasetini belirleyen mevzuatı, bu ilkelerin tamamen dışındadır. Her şeyden önce, DGM yargılamalarındaki temel işleyiş, fiilen “sanığın suçsuzluğunu ispatlaması” ilkesi üzerine kurulmuştur. Uzun gözaltı süreçlerinde, işkence ile elde edilen ifadeler ve hukuk dışı yollarla elde edilen belgeler, bu ifade ve belgeleri hazırlayan polislerin, bunların içeriklerini onaylamaya dönük olarak “kamu tanığı” sıfatıyla dinlenmesinin ardından “önemli delil” olarak kabul edilmekte ve yargılama sonucu verilen hükümler de, çoğu zaman bunlara dayandırılmaktadır. Buna karşın “savunma hakkı”ndan da sadece göstermelik olarak ve yargılamanın şekli bir unsuru gibi bahsedilmektedir. Nitekim, devletin resmi ideolojisini en kaba biçimde savunan görüş ve mütaalalara yer verilen iddianame ve kararlar da savunmaların çoğunlukla dikkate alınmaması, reddedilmesi bir yana, örneğin “Kürt diye bir şeyin olmadığı, bunların sözde iddialar olduğu v.b.” değerlendirmelerde bulunulurken,

bunun aksini dile getirmek ya engellenmekte, ya da cezalandırılmaya gerekçe sayılmaktadır. Keza, tutsakların siyasi savunma yapmaları da hemen her zaman saldırıya maruz kalmalarına neden olmaktadır. “Savunma hakkı”nı ortadan kaldıran diğer bir olgu ise, tüm yargılama süreçlerinin Türkçe üzerine kurulu olmasıdır. Kürtçenin bir dil olarak tanınmaması, hatta yasaklanması karşısında anadili Kürtçe olanlar için bu durum ayrı bir baskı aracı teşkil etmektedir. Böylesi koşullar altında “yargılanan” ya da “hak aramaya çalışan”lar, daha baştan kendilerini “ezik” ve “suçlu” hissetmekte, kendilerini ifade edemedikleri ölçüde “savunma hakları” da kısıtlanmaktadır.⁽⁷⁾ Aynı şekilde mahkemeler de, Türkçeyi bilmeyen ya da iyi konuşamayanları peşinen “suçlu” gören⁽⁸⁾ bir şartlanmışlıkla hareket etmektedirler. Sonuçta, çoğunlukla Kürtler ve Kürdistan sorunu ile ilgili konuları kapsayan DGM yargılamaları, TC’nin polis, istihbarat ve adli teşkilatının eşgüdümlü çalışmasıyla yürüyen, sonucu önceden belirlenmiş bir süreç izlemektedir.

IV- TC Hukuk Sisteminin Kürdistan’a Yönelik İkili Karakteri ve “Sömürge Hukuku”

TC Hukuk Sistemi’nde, başta Anayasalar olmak üzere, ceza siyasetini belirleyen yasal mevzuatın genel düzenlemelerinde, yukarıda da değindiğimiz gibi –negatif tanımlarla– ayrı ve özel bir takım formülasyonlara dayandırılarak, Kürtlere ve Kürdistan’a yönelik farklı uygulamalar getirilmiştir. Ancak, belli bir siyasal kurnazlığa da dayanan bu “ince” formülasyonların yanısıra, dönemsel olarak sadece Kürdistan’da ya da sadece Kürtlere karşı uygulanan özel düzenlemelere de gidilmiştir. Özellikle Kürdistan’da, değişik dönemlerde gerçekleşen her ulusal ayaklanma ve isyanın ardından, bu ulusal hareketleri bastırmaya, imha etmeye dönük “özel” bazı yasalar getirilmiştir. İstiklal Mahkemeleri ki, bu fırsattan yararlanılarak diğer muhaliflerin tasfiyesinde de kullanılmış-

tır– Mecburi İskan, Takrir-i Sükun, İzale-i Şekavat, Tunceli Kanunu v.b. özel yasalar, yine adı belirtilmeden, fakat, sadece Kürdistan’da ve sadece Kürtlere karşı uygulanmıştır. Bunun dışında Kürdistan, çok az bir zaman dilimi dışında “Sıkıyönetim” ya da “Olağanüstü Hal Yasaları”yla yönetilmiş, doğrudan Kürdistan’a yönelik “Sürgün ve Sansür Kararnameleri” olarak bilinen uygulamalar yapılmıştır.

Bugün yürürlükte olan “Olağanüstü Hal Kanunu” da, “genel” bir kanun olarak tanımlanmasına rağmen, uygulama alanı sadece Kürdistan olan yasalardan biridir. 27.10.1983 tarihinde yürürlüğe giren Olağanüstü Hal Kanunu’nda, “olağanüstü hal”in, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, MGK’nun da görüşü alındıktan sonra, Parlatentonun alacağı kararla ilan edileceği, kaldırılması halinde de MGK’nin görüşüne başvurulacağı (md. 3) belirtilirken, bir anlamda devletin en üst kurumları arasındaki ilişki ve koordinasyona da ışık tutulmaktadır. Yine bu yasa ile, Anayasa’daki usul ve kısıtlamalara bağlı olmaksızın Bakanlar Kurulu’na istediği şekilde Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi de (md. 4) verilmektedir ki; bununla amaçlanan, her şeye rağmen mevcut yasal düzenlemelerde bir “açık” ya da “yetersizlik” sözkonusu olduğunda, sistem içinde öngörülen şekli şartlara bile uymaya gerek olmadan bu “açığın” derhal kapatılması, başka bir deyişle de, hiç bir kural ve sınırlamaya tabi olmaksızın her türlü uygulamanın bu suretle “yasallaştırılması”dır. Yasa’nın 9 ve 11. maddelerinde ise, “belli yerlere yerleşimi, bölgeye giriş çıkışları yasaklamak”tan “sokağa çıkma yasağına”, “her türlü yayını yasaklamak”tan, “sınır ötesi hareket yapma”ya kadar bir dizi “tedbirler” öngörülmektedir. Bu yasaya dayanılarak çıkartılan 10.7.1987 tarihli, 285 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Kürdistan’daki şehirlerin tamamına yakını “Olağanüstü Hal Bölge Valiliği”nin yönetimine bırakılmış (md. 1) ve oldukça geniş idari ve askeri yetkiler tanınmış

(md. 4), 15.12.1990 tarihli, 430 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile bu yetkiler daha da genişletilmiştir.

Olağanüstü Hal Yasası ve buna bağlı olarak oluşturulan “Olağanüstü Hal Bölge Valiliği” ile, gerek muhteva gerekse kapsamı itibariyle Kürdistan’daki tipik sömürge yönetim tarzı uygulaması, kurumlarıyla birlikte derinleştirilmiştir. Böylece, Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminde merkezden atanan Vali aracılığıyla, TC’nin ilk dönemlerinde “Umum Müfettişliği”yle, daha sonraki yıllarda “Koordinasyon Kurulları” ve diğer idari yöntemlerle sürdürülen bu yapılanma, klasik “sömürge yönetim mekanizmaları”nın bir benzeri olan bu son uygulama ile daha da geliştirilmiştir.

Klasik sömürgecilik uygulamalarında genel olarak, sömürgelerdeki “hukuk” ve yönetim rejimi, sömürgeci devletin kendi hukuk ve yönetim rejimine bağımlı, fakat ondan farklı bir tarzda belirlenmiştir. Bu çerçevede sömürgeler, sömürgeci merkezin genel “hukuk sistemi”ne bağımlı, fakat onun “iç hukuk”undan farklı ayrı bir hukuk rejimine tabi tutulmuş, yine bunlara uyarlı olarak merkeze bağımlı özel ve geniş yetkilerle donatılmış bir yönetim organı (çoğunlukla sömürge Valiliği) aracılığıyla ve salt sömürgelerde ya da sömürgelere yönelik faaliyet gösteren özel siyasi ve askeri devlet kurumları eliyle yönetilmişlerdir. Özellikle İngiltere, Fransa, İspanya, Portekiz v.b. gibi, Afrika, Amerika ve Asya’da geniş sömürgeleri olan devletlerce geliştirilen klasik sömürgeci yapılanmalar içinde, sömürgelerde faaliyet gösteren siyasi ve askeri devlet kurumlarının işleyiş ve yetkileri, merkezdeki benzerlerinden daha farklı belirlenmiştir. Örneğin, sömürgelerde konuşlandırılan “Genel Valilik”, “Askeri Birlikler”, “Polis”, “Adliye”, “Maliye” v.b. devlet kurumları, gerek yapısı, gerekse işleyiş itibariyle merkezdeki bir idari, adli, askeri, mali v.b. devlet kurumlarından daha farklı örgütlenmiştir. Sözkonusu kurumların kuruluş ve işleyişlerini belirleyen hukuksal çerçe-

veden, buralarda görevlendirilecek personelin tesbitine kadar her yerde bu farklılığı görmek mümkündür ve sömürgelerdeki idari, askeri, adli v.b. kurumlara tanınan yetkiler de, merkezdeki benzerlerinden daha farklı ve geniştir. Aynı şekilde, egemen hukuk sistemi içinde toplumsal ilişkileri biçimlendiren “hukuk mevzuatı”nın kapsam ve çerçevesi de merkezdekenden farklı biçimlendirilmiştir. Nitekim, sömürgelerde uygulanan idari nitelikli yasalardan, ceza yasalarına, hatta “özel hukuk” alanını ilgilendiren yasalara kadar bir çok düzenlemede, sömürgeci uygulamaların korunması ve sürdürülmesine yönelik özel hükümlere yer verilmiştir. Bu olgu, en açık biçimiyle, yeni ve özel “suç tanımlarında ya da belli bir “suç tanımı”na karşı öngörülen “ceza”nın ölçüsünün sömürgelerde daha ağırlaştırılmasında olduğu gibi, uygulanan “ceza siyaseti”nde gözlemlenebilir. Bu çerçeve içinde, gerek sömürgelerde oluşturulan yönetim biçimlerine, gerekse burada yürütülen uygulamalara, sömürgeci hukuk sistemleri içinde bir tür “yasallık” sağlanmakta, buna karşın sömürgeci sisteme ve uygulamalara karşı çıkışlar da “yasadıışı” olarak tanımlanmaktadır. Nitekim, dünyadaki tüm ulusal kurtuluş hareketleri, ortaya çıktıkları andan itibaren sömürgeci hukuk sistemleri ve onun yönetim tarzıyla uzlaşmaz bir karşıtlık içinde olmaları itibarıyla, bağımsızlıklarını elde edene kadar bu sistemler içinde “yasadıışı” sayılmışlardır. Bundan dolayıdır ki, ulusal kurtuluş hareketlerinin dayandıkları hukuksal zemin, sömürgeci hukuk sistemlerinin değerleriyle biçimlenen bir “yasallık”la değil, “ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı” ilkesinde olduğu gibi, insanlığın ortak mücadele tarihinin kazanımlarıyla şekillenmiş tarihsel ve toplumsal meşruiyetle tanımlanmıştır. Ancak, UKKTH örneğinde de olduğu gibi, bir çok uluslararası anlaşmaya da geçen bu tür tanımların uluslararası hukuk içinde belirli bir güvencesinin olmaması ve devletlerarası güç ve çıkar ilişkileri içinde “statükoların korunması”ni esas alan

tarzda hareket eden devletlerarası kurumların inisiyatifine bırakılması karşısında, bu tür hakların kullanımı için, onu fiilen elde etmek gerekmektedir.

V- Sonuç

TC Hukuk Sistemi'nin, gerek Anayasa'sında, gerek “genel” hukuk mevzuatında, gerekse salt Kürdistan'a yönelik özel düzenlemelerinde, kurnazca yöntemlerle üzeri örtülmeye çalışılsa da, yukarıda özetlenen özellikler içinde açık bir sömürge uygulaması vardır. TC Hukuk Sistemi'nin ikili yanı, mevcut yazılı kaynaklarında ısrarla red ve inkar edilen Kürt Ulu-su'nun ve Kürdistan'ın sömürge olduğu gerçeğine dayanmaktadır. TC Hukuk Sistemi'nin niteliğini belirleyen de bu yandır. Bir yandan Anayasası ve tüm yasal mevzuatı, diğer yandan bu mevzuat içinde “yasallaştırılan” kurum ve örgütlülükleri, mevcut sömürge ilişkilerinin korunup devam ettirilmesine yöneliktir. Ve yine bundan dolayıdır ki, ne kadar “modernleşmeci” ve “baticı” bir biçim taşısa da, TC Hukuk Sistemi bir bütün olarak anti-demokratiktir ve sömürgeci karakteri değişmediği sürece de öyle olacaktır. Diğer sömürgeci uygulamalarda da sözkonusu olduğu üzere, TC Hukuk Sistemi'nin çizdiği çerçeve içinde Kürdistan'daki en küçük ulusal muhalefet bile “yasadıışı” olmak durumundadır. Bu bakımdan, Kürdistan'daki ulusal-demokratik muhalefetin sömürgeciliğe karşı tavır alması, bir yanıyla ne kadar resmi ideoloji ile hesaplaşması ve ondan kopuşu gerçekleştirerek kendi değerlerini yaratmasını gerektiriyorsa, diğer yanıyla TC Hukuk Sistemi'nden bir kopuşu da o kadar gerektirmektedir. Bu bağlamda, Kürdistan'daki ulusal-demokratik muhalefetin dayandığı hukuki zemin, TC Hukuk Sistemi'nin “yasallığı”yla değil, insanlığın ortak mücadele tarihinin kazanımlarıyla şekillenmiş evrensel hukuk ilkelerinin meşruluğunda durmaktadır.

Dipnotlar

1- Osmanlı İmparatorluğu'nda, hıristiyan teba ile devlet arasındaki ilişki, islam hukuku na göre belirlenmekteydi ve buna göre İmparatorluğun esas tebasını oluşturan müslümanlar -ümme- "millet-i hakime" olarak tanımlanırken, İmparatorluğun tebasına katılan hıristiyanlar, "akd-i zimmet" diye adlandırılan bir tür sözleşmeye katılıp, belli vergileri ödemek ve durumlarına boyun eğmeyi kabul etmek karşılığında müslümanların "merhamet"ine sığıyor ve böylece İmparatorluğun korumasına -ismet- giriyorlardı. Bu anlamda, hıristiyan ulusların imparatorluğa başkaldırmaları da, bir anlamda bu "sözleşme"nin ihlali, bir tür ihanet olarak değerlendirilmiştir. Osmanlı islam hukukunun "millet-i hakime" ilkesi, İttihat Terakkinin milliyetçilik ideolojisinin de önemli ilkelerinden olmuştur. (Aktaran; V. N. Dadrian, Ulusal ve Uluslararası Hukuk Sorunu Olarak Jenosid, İst. 1995, s. 19)

2- M. R. Jaquemeyns, Armenia, The Armenians and The Treaties V, aktaran; V. N. Dadrian, age s. 187, dn. 383

3- 1982 yılında yapılarak yürürlüğe girmiş, 1988 ve 1993 yıllarında bazı maddeleri değiştirilip, yeni maddeler eklenmiştir.

4- 15.12.1990 tarih ve 430 Sayılı KHK'nin 7. maddesi ile, bu eylem 125. madde kapsamında ise, verilecek cezaların bir kat arttırılması öngörülmektedir.

5- 171. maddedeki eylem, 125. madde kapsamındaysa 8-15 yıl, 146 kapsamındaysa 4-12 yıla, 172. maddedeki eylem de, 125. madde kapsamındaysa 3-5 yıl, 146 kapsamındaysa, 2-4 yıla cezalandırılmaktadır.

6- DGM yargılamalarındaki uzun gözaltı süreleri,

işkence altında sorgulamayla "delil" elde etme ve nihayet işkence izlerinin kaybolmasını sağlama amacıyla kullanılmaktadır. Gözaltı sonrası "doktor raporu" alınması uygulaması da, işkenceyi tesbit etmekten ziyade, işkencecileri aklamaya dönük rutin bir işlem olarak yürütülmektedir. İşkenceyle ilgili bir raporun her nasılsa alınmış olması da, ne işkence yapanların cezalandırılması, ne de işkence altında alınan ifadelerin geçersiz sayılması için yeterli olmamaktadır. Zira, işkenceyle ilgili suç duyurularının ardından, oldukça karmaşık ve uzun bir bürokratik süreç işlemeye başlamakta, Memurun Muhakematı Kanunu'na göre, önce devlet makamlarının izin vermesi gerekmekte, verilmezse dava açılmamakta, izin verilip de nihayet davanın açılması durumunda da, genellikle "delil yetersizliği" gerekçesiyle işkenceciler "beraat" ettirilmektedirler.

7- Bu olgu salt "savunma hakkı"yla sınırlı olmadığı gibi, salt DGM yargılamalarıyla da sınırlı değildir. Nitekim, "suçların ve cezaların kişiselliği" ilkesine rağmen Kürdistan'da, bir "suç" işlediği öne sürülen kişiler aileleriyle, hatta bazen bütün bir köyüyle birlikte gözaltına alınıp işkenceden geçirilmektedir. Yine her hangi bir nedenle aranan biri için ailesinden birilerinin rehin olarak alınması da sıradan bir uygulama gibidir. Son yıllarda ise, bir yakınlarının gerillaya katılması veya gerillaların bir köye gelmeleri v.s. tüm bir aileyi ya da köyü cezalandırma nedeni sayılmaktadır.

8- 1925 yılındaki Şeyh Sait Ayaklanması'ndan sonra İstiklal Mahkemesi'nde yargılanan Kürtlerden birinin, ayaklanmayla her hangi bir ilgisi bulunmadığı halde, salt Türkçe bilmediği ve "Türkçe bilmeyen birinden vatana hayır gelmez" düşüncesiyle idam edildiği, bizzat bu kararı veren hakimlerden birinin sonradan yayınlanan anılarında söylenmektedir.

HUKUKTA MEŞRULUK SORUNU

ve

KOPUŞ DAVALARI *

Av. M. Samih ÖKMEN

Sosyal olgu gruplaşma olayı içinde kendiliğinden ortaya çıkan ve kendine özgü özellikleri olan bir olgudur. Sağlam bir devamlılık gösteren gruplar belli nitelikte olaylar doğururlar. Bunlar sosyal olgulardır ve yalnız gruplaşmaya bağlı olarak meydana gelir. Gruplardan toplumsal yaşam, toplumsal yaşamdan da sosyal olay ve olgular doğar. Bu tür gruplar insanların basit olarak bir araya gelmesinden oluşan gruplar değildir. Ortaklaşa ürünleri vardır. Hukuk o grubun içinden çıkan ve aynı grubun üyelerine kendini empoze eden ve o toplum üyeleri arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallar bütünüdür.

Bu anlamda hukuk, insanlararası ilişkiler alanına ait bir olgudur. Hukukun bilimselliği de toplumsal bir olgu olmasından ileri gelmektedir. Hukuk sosyal bir disiplindir, bu nedenle de bilimdir.(1)

Toplumsal ilişkilerin gelişip karmaşık bir durum almasıyla birlikte bu ilişkilerin doğurduğu sosyal olgu ve münasebetleri düzenleyen kural ve kaidelerinde karmaşıklaşan ilişkilere paralel bir seyir izlediği bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. İlkçağ toplumlarında insanları yönetip cezalandırma yetkisi (Hukuk) kaynağını tanrısal güçlerden alıyordu. İ.Ö.1728 - 1638 yılları arasında yaşadığı kabul edilen Babil Kralı Hammurabi kendisini "memlekette adaleti kurmam için göğün ve yerin efendisi tanrı Enil'in çağırıldığı çoban Hammurabiyim ben" diye tanımlıyordu.(2) Çağının geçerli

Gelinen aşamada doğal olarak yargılama sürecinin ve ceza davasının iki temel biçimde açılıma uğradığı ortaya çıkmaktadır. Bu temel ayırım sanığın toplumsal düzen karşısında ortaya koyduğu duruş ile ilgilidir. Varolan toplumsal düzenin ve siyasi iktidarın meşruluğunu kabul eden ve varolan çelişkiyi düzen sınırları içinde çözmeye çalışan uyum davaları, -ki bu durumda dava açıklamalarını getiren sanık ile, değerlerine saygı gösterilen yargıç arasında bir diyalog oluşturulur- ve varolan düzenin meşruluğuna yönelen, düzeni ve meşruluğu redederken yeni bir gerçekliği gözler önüne sermeyi hedefleyen kopuş davaları.

tüm yasalarını, kendi katkılarıyla yeryüzünün ilk büyük yasama derlemesini gerçekleştiren Hammurabi bütün yetki ve uygulamalarının kaynağını tanrısal güçlerden alıyordu. Köleci Roma Hukuku ve Antik Yunan'da site devletleri özgünlüğünde hayat bulan Antik Yunan Hukuku hep tanrısal öz ve yetkinin yeryüzündeki tezahürü şeklinde geliştirdi. Toplumların köleci düzenden feodaliteye geçişi biçimsel ve içerik anlamda büyük bir hukuki değişime kaynaklık etsede yaptırım gücü ve yetkisi, kaynağını tanrısal güçlerden almaya devam etti.

Ortaçağ Avrupası'nda hayatın bütün alanlarında etkisini gösteren din olgusu toplum yaşamını düzenleyen kaide ve kurallarda da kesin ve mutlak egemenliğini sürdürdü. Toplumdaki ekonomik ve sosyal ilişkilerde yetkiyi elinde bulunduran kilise, hukuki bütün düzenlemelerin kaynağı konumunda tek hukuk ve adalet mercii durumundaydı. Engizisyon Mahkemeleri yoluyla yargılama yetkisini tanrı adına kullanan kilise, tarihin en karanlık dönemlerinden birisinin mimarlığını bu yolla gerçekleştirmiş oluyordu.

16 yy.da başlayan Avrupa'daki reform hareketleri ve rönesans her alanda olduğu gibi hukuk alanında da etkisini göstermeye başladı. Hukuk ve adaletin kökenini bizim dışımızda olan soyut ve tanrısal güçlere bağlayan Doğal Hukuk Ekolünün yerini rasyonel doğal hukuk düşüncesi almaya başladı.

“Kiliseye dayalı doğal hukukun reform hareketleriyle birlikte etkisi azalmış, 16. ve 17. Yüzyıllarda merkezi iktidarların egemenlik hakkını savunan devletçi, otoriter hukuk anlayışı iradeci hukukçularla birlikte gündeme gelmişti. Bu dönemlerde Ticaret Devrimi gerçekleşmiş, kenlerdeki kent soylu sınıfı zenginleşmiş, gelişen bu yeni sınıf siyasal iktidarlar karşısında etkili bir güç haline gelmişti. Zenginleşmenin sağladığı nimetler mülkiyet kurumunda yeni gelişmelere yol açmıştır. Mülkiyet, merkezi iktidarların sınırsız egemenlik gücü karşısında hak

olarak hiç bir şey ifade etmiyordu. Kentsoyluları (Burjuvazi) haklarını korumak için felsefi ve sosyolojik gerekçeler aramaya başladılar Çeşitli düşünürler bu amaçla Antik Yunan'ın doğuştan kazanılan, vazgeçilmez, devredilmez özgürlük ve Dünya nimetlerinden yararlanma hakkına dört elle sarıldılar. Bu doğal hukukun yeniden gündeme gelişi demektir.” (3)

Gelinen süreçle birlikte hukuk, kaynağını tanrılardan alan bir erk ve toplumsal düzen kuralları bütününden arınarak yeryüzüne iniyor. Kaynağı ve temelleri tartışılan bir olgu biçimini alıyordu. Gelişen burjuvazinin ihtiyaçlarına cevap veremeyen yürürlükteki hukuk anlayışı, ancak kaynağı ve temelleri konusunda geniş bir tartışma süreciyle değiştirilebilirdi.

Bu süreç doğal olarak hukukta meşruiyet (geçerlilik) tartışmalarını gündeme getiriyordu. 1789 Fransız Devrimi ile birlikte gündem oluşturan Aydınlanma Felsefesi ve bu felsefenin kuramcıları insanları baskı altında tutan tüm uygulamalara karşı çıkıyor, peşin yargıları yıkmaya çalışıyordu. Peşin yargılar akla uymayan, mistik, doğa üstü kavramlara dayanan içgüdüsel kavramlardı. Yasa önünde eşitliğe dayanan bu akım bilimden yol alıyordu Burjuvazinin eşitlikten anladığı hukuksal eşitlikti. Çünkü ekonomik yapıyı ve toplumu düzenleyen kendisiydi. Özgürlük ise devletin karışmadığı bir özgürlüktü. Bu karışmama hem politik hem de ekonomik alanda geçerli olacaktı.(4)

MESRUIYET SORUNU VE DOKTRİNEL YAKLAŞIMLAR

Felsefede varolan idealist ve maddeci yaklaşımlar ve bu iki temel görüş çerçevesinde gelişen çatışma hukuk felsefesi alanında varlığını korumaktadır. Hukuk olgusuna realist - maddeci bakanlar hukukun öz ve esasını somut deneysel ve insanlararası ilişkilere bağlamaktadır. Soruna idealist yaklaşım içinde bulunanlar ise, hukuku soyut, ideal,

Kopuş Davaları

aşkın, ussal ve pozitivite üstü bir evrenin ürünü olarak ele almışlardır.

Bilindiği gibi hukuk olgusu üç öğeden oluşur norm, sosyal olgu ve etik değer. Belli sosyo-ekonomik ilişkiler adalet denilen etik değere uygun olarak bir norm içerisinde çözüme bağlanmaktadır. Doktrinel hukuk ekolleri bu üç öğeden yalnız birine ağırlık vererek ve ağırlık verilen öğeyi hukukun özü kabul ederek teorilerini geliştirmişlerdir.

Norm boyutundan hareket eden Hukuksal pozitivizm ve Normatizm, hukuka sosyal olgu boyutuyla bakan Dayanışmacı Okul, Tarihçi Hukuk Okulu ve Marksist Okul ve Etik Değer boyutuyla bakan Doğal hukuk okulu hukukta öz sorununu kendilerine göre inceleyip kendi inançlarına göre yorumlamışlardır.

Hukuk biliminin en önemli tartışma konularından birisini oluşturan meşruluk sorunu, doğal olarak doktrinel yaklaşımlardaki farklılıklara paralel olarak farklı tanım ve yorumlara muhatap olmuş ve ekolün kendi bakış açısına paralel bir sınıflandırma ve yorumlanma gerçeği ile karşı karşıya kalmıştır. Sağlıklı bir bakış açısının yakalanabilmesi açısından meşruluk sorununa farklı yaklaşımlara kısaca değinmekte yarar olduğu kanaatindeyiz.

Norm boyutundan hareket eden okullardan Hukuksal Pozitivizm yandaşları meşruluğun varolan pozitif hukuk normuna uygunluk olduğundan hareket etmektedir. Bu meşruluğun dar anlamını karşılamakta ve aslında yasallık kavramını öne çıkarmaktadır. Bu bakış açısında varolan pozitif normlara uygun düşen bütün yaptırım ve uygulamalar meşruluk tanımı altında kalmaktadır. İç hukuk sisteminde işkencenin yapılabileceğini belirten bir hukuk normuna sahip bir devletin bu yönlü uygulamaları Hukuksal Pozitivizmin meşruluk sorununa yaklaşımında hukuksal yönden tamamiyle şöyle adedilebilecektir. Yine norm boyutundan

hareket eden Normativist Pozitivizme göre, bir hukuk norm meşruluğunu kendinden bir üst düzeyde bulunan hukuk normundan alır. Hukuk normları arasındaki hiyerarşik piramidi hukuk anlayışlarının temeli durumunda algılayan normativist pozitivistler, her hukuk normunun meşruluğunu da bu düşünce tarzının bir sonucu olarak bir üst normdan aldığını ileri sürmüşlerdir.(5)

Yukarıda sözü edilen iki görüşte aslında meşruluk sorununda yasallığı öne çıkartmakta ve meşruluğu devlet iradesine indirgemektedir. Devlet kavramı, ister tek kişi ister bir grup yada çoğunluktan oluşsun meşruluğa bakış açısında bir değişiklik olmamaktadır.

Sosyal olgu boyutundan hareket eden okullar meşruluğu sosyal realitede aramaktadırlar. İnsanların sosyal düzenin yasalarına uymak zorunda oldukları düşüncesinden hareket eden bu görüş, sosyal olgunun en önemli öğesi olarak ortaya çıkan dayanışma kavramının toplumda barış ve uyum sağlayan hukuk kurallarının temeli olduğunu ifade etmektedir. Bu anlamda hukuk düzenlerinin meşruluğu toplumsal olgu ve dayanışmaya bağlıdır.(6) Görüldüğü üzere sosyal olgu boyutundan hareket eden okullar hukuk normlarını sosyal olguya dayandırmakta ve meşruluğun kaynağının adaletle birlikte sosyal realiteden geldiğini ileri sürmektedirler. Fakat yukarıda anılan düşünce sisteminde temel alınan dayanışma olgusu ve toplumsal dayanışmaya ters düşmeyen yada toplumsal dayanışmayı inşa eden hukuk normlarının meşru olduğu fikri toplumsal dayanışmayı sağlamak uğruna baskı ve terör uygulamalarını gündeme getiren totaliter rejimlerin uygulamalarının da hukuki meşruluk kapsamında değerlendirilmesi tehlikesini de beraberinde getirmektedir.

Etik değer boyutundan hareket eden okullar meşruluğu adalet ilkesiyle özdeşleştirmektedirler. Bu anlamda adaleti yansıtan hukuk düzenleri meşru, bu ilkeyi temel alma-

yan sistemler ise meşru değildir. İlk başta olumlu bir tutum olarak ortaya çıkan Doğal Hukuk Okulu ve meşruluk sorununda adaleti ön plana çıkaran yaklaşım, olaylar ve toplumsal gelişmeler karşısında adalet kavramının soyut bir hal alması ve değişik yorumlara açık bir kavram haline gelmesi anlamında meşruluk sorunu karşısında yetersiz bir bakış açısını temsil eder bir duruma gelmiştir.

SİYASİ İKTİDARLARDA MEŞRULUK SORUNU

Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi anlamında varolan değişik görüşler çerçevesinde değinmeye çalıştığımız meşruluk sorununun siyasi iktidarlar açısından nasıl bir görünüm sergilediği ve meşru siyasal iktidar kavramının oluşma ve kullanılma sürecinin nasıl bir gelişim seyri izlediği ya da hukuktaki meşruluk kavramının siyasal sistemlere nasıl yansıdığı sorunu günümüz dünyasında teorik ve pratik açıdan çok büyük bir önem arz etmektedir.

Her şeyden önce siyasi iktidarların meşruluğu ile kanuniliğin birbirinden ayrı ve çok farklı kavramları temsil ettiği ve bu bağlamda farklı disiplinlerin inceleme alanına girdiğini belirtmek gerekir. Kanunilik hukuki bir sorun olmasına rağmen meşruluk hukuk dışı ve politik bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kanuni bir iktidar, mevcut anayasal kurallara göre ortaya çıkan ve bu kurallara bağlı uygulamalar içinde bulunan iktidardır. Meşru bir iktidar ise daha çok politik kıstaslar çerçevesinde tanımlanan ve kanunilik teriminden daha kapsayıcı öğeler içeren bir yapıyı ifade eder.

Siyasi iktidarlarda meşruluk sorunu hukuki ve siyasi düşünceler düzleminde belli tartışmalara sahne olmuş ve değişik bakış açılarının oluşmasına yol açmıştır. Özellikle Max Weber ve David Easton'un konu hakkındaki düşünceleri meşruluk sorununun siyasal iktidarlar açısından açıklanışında belli

bir bakış açısına ulaşılması bakımından önemlidir.

Hiçbir iktidarın tek bir meşruluk tipine dayanmadığı görüşünden yola çıkan Max Weber, ortaya koyduğu meşru iktidar tiplerinin iyiliği ve kötülüğü hakkında bir değer yargısında bulunmaktan kaçınmıştır. Max Weber meşruluğu ; "Otorite tabi olanlarca beslenen inanç olarak tanımlamakta meşruluk konusunda tasnife giderken sadece meşru iktidarlara değinmektedir. Max Weber üç çeşit iktidardan bahsetmektedir.

1 - Geleneksel İktidar : Bu iktidar türünde meşruluk alışkanlıkların gücüne ve teamüllere dayanır. iktidara sahip olan kişiye kişisel saygınlığından dolayı değil, yerine getirdiği işlevden dolayı itaat edilir. Feodal beylikler ve monarşiler geleneksel iktidar tipinin örnekleridir.

2 - Karizmatik iktidar : Bu iktidar tipinde iktidarı kullanan kişinin sahip olduğu saygınlık ve çekicilik iktidarın kaynağı haline gelmektedir. Fakat Weber'e göre bu karizma özü itibariyle geçicidir ve bu anlamda geleneksel ya da kurumsallaşmış hukuki iktidarlara yol açabilir.

3 - Akılcı - Hukuki iktidar : Bu iktidar kaynağını hukuk düzeninden alır yetkilerinin kaynağı anayasa ve hukuk kurallarıdır. Yönetilenlerin itaati, yönetenlerin kişiliklerinden değil, belli makamlardır. Geleneksel iktidardan farklı olarak hukuki iktidarda kamu ve özel hayat birbirinden ayrılmıştır. Otoriteler hep birlikte bürokrasi denilen hiyerarşik bir piramit oluştururlar.

Max Weber iktidarlarda meşruluğun kaynağını yukarıda belirtilen üç unsurdan aldığını ileri sürmüştür. Fakat hemen belirtmek gerekir ki bir siyasi sistemde geleneksel karizmatik ve hukuki iktidar tiplerinin unsurları bir arada bulunabilir. Bu bakımdan Weber'e göre meşruluğu belirleyen kriter, bir siyasi sistemdeki bireylerin yöneticiler hakkındaki düşünceleridir.(7)

Siyasal İktidarlarda meşruluk sorununa

Kopuş Davaları

kendi kurduğu sistem analizi yöntemiyle cevap arayan Dawid Easton, toplumların karar alma mekanizmalarını inceleme yönündeki geleneksel tutumdan kopuş niteliği taşıyan yönteminde siyasi sistem içinde olup bitenlerle ilgilenmemiştir. Easton'a göre analiz edilmesi gereken konu siyasi sistemle çevre ilişkileridir. Bu bakımdan siyasi sistemde meşruluk kavramı sözü edilen sistematik bütün içine yerleştirilmiştir. İncelenen siyasi sistemle çevre ilişkileri iki kategori oluşturur. Bunlardan birincisi çevreden gelen talepler ve destekler; ikincisi ise siyasi sistemin talepler hakkında aldığı kararlardır. Easton'a göre siyaset, toplumdaki maddi ve manevi değerlerin yetkili otoriteler tarafından toplum adına bağlayıcı nitelikte, meşru sayılan kararlar yoluyla dağıtılmasıdır. Yani taleplerin karşılanması sistemin temel sorunudur.

Siyasi sistem talepleri yanıtlayabilme sorunu ile karşılaştığında desteklerden yardım görür. Easton'a göre meşruluk destek unsurlarının en önemlilerinden birisidir. Sistem analizinde siyasi iktidarların en önemli varlık nedeni olarak görülen taleplerin karşılanması sorununun çözümü büyük oranda meşruluk olgusuna dayanmaktadır. Bu anlamda Easton, meşruluğun üç kaynağı olduğunu ileri sürmektedir:

A) İdeolojik Kaynak: Yönetilenler rejimin temelinde yatan değerleri, amaçları benimseyiyorlar ve onların doğruluğuna ve geçerliliğine inanıyorlarsa rejim ve otorite sahipleri bu yoldan meşruluk kazanırlar.

B) Yapısal Kaynak: Siyasi yapının ve onun işleyişini düzenleyen normların yönetilenler tarafından geçerli olarak kabul edilmesidir. Bir toplumda anayasaya duyulan saygı anayasaya bağlı olarak karar verecek olan iktidarın kararlarına meşruluk kazandırır.

C) Liderlerin Kişisel Nitelikleri: İktidarı kullananların kişisel nitelikleri, otoritelerine destek sağlayabilir. Toplumda sağlanan destek iktidarı meşrulaştırıcı bir güç olabilir. Si-

yasal iktidara yöneltilen taleplerin bütünüyle karşılanamayacağı bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda talepler arasında bir seçime gidilmesi gereği karşısında siyasi iktidarın alacağı kararların meşruluk zeminine oturtulması yukarıda sözü edilen meşruluk kaynaklarıyla bağlantılı bir biçimde gelişecektir.(8)

Siyasi iktidarlarda meşruluk sorunu konusunda varolan bütün tartışmalar ve teorik açıklamalar var olan siyasi sistemin yaşatılabilmesi için en büyük güç konumunda olan yargılama yetkisi ve hukuk kurallarının belli bir meşruluk zeminine oturtulması gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Hukuki açıdan kanunilik zorunluluğu yerine getirmesine rağmen politik anlamda meşruluğunu yitirmiş bir siyasi iktidarın yaptırım koyma ve koyduğu yaptırımları uygulama yetkisi varmıdır? Meşruluğunu yitirmiş bir siyasi iktidarın yargılama yetkisinden söz edilebilir mi? Meşruluğunu yitirmiş bir siyasi iktidarın tarihsel olarak varlık nedeni ve temsil ettiği ilkeler nelerdir?

KOPUŞ DAVALARI

Sosyal bir olgu olarak hukuk, kendisini yaratan ekonomik ve toplumsal ilişkilerden bağımsız düşünülemez. Bu anlamda sınıflı toplumların ortaya çıkmasıyla birlikte alt yapıda egemen olan üretim ilişkileri paralelinde oluşan hukuk, toplumsal bir üstyapı kurumu olarak egemen sınıfların kendi lehlerine oluşturdukları düzeni koruyup geliştirmek için ortaya koydukları ve ordu, polis, mahkeme ve cezaevleri gibi baskı araçları ile destekledikleri maddi yaptırımlar içeren kurallar bütünüdür.(9)

Bütün teorik ve doktrinel tartışmaların ötesinde bir üst yapı kurumu olarak hukuk siyasal iktidarı elinde bulunduran egemen güçlerin, hakim oldukları toplumdaki çelişkileri çözmek için kullandıkları en önemli araç konumundadır. Siyasi iktidarın meşruluğuna ve egemenliğine yönelen her türlü

eylem ve teşebbüs hukuk sisteminin en önemli parçalarından birisini teşkil eden yargılama yetkisi ve bu yetkinin kullanılma süreci olan yargılama süreci vasıtasıyla bertaraf edilmeye çalışılır.

Fakat yargılama süreçlerinin tamamıyla hukuki esas ve ilkeler doğrultusunda cereyan ettiğini varsaymak, varolan realite karşısında büyük bir yanıldan başka bir anlam ifade etmemektedir. “Dava toplumsal çelişkilerin bireysel görünüşleri altında gün ışığına çıkarılması ise, hedefi saptayan, her zaman terimin en geniş anlamıyla politikadır. Bu hedef, yenme isteği güçlü iken biricik ve berrak, zayıfken karmaşık ve bulanıktır”.(10)

Gelinen aşamada doğal olarak yargılama sürecinin ve ceza davasının iki temel biçimde açılıma uğradığı ortaya çıkmaktadır. Bu temel ayırım sanığın toplumsal düzen karşısında ortaya koyduğu duruş ile ilgilidir. Varolan toplumsal düzenin ve siyasi iktidarın meşruluğunu kabul eden ve varolan çelişkiyi düzen sınırları içinde çözmeye çalışan uyum davaları, -ki bu durumda dava açıklamalarını getiren sanık ile, değerlerine saygı gösterilen yargıç arasında bir diyalog oluşturulur- ve varolan düzenin meşruluğuna yönelen, düzeni ve meşruluğu redederken yeni bir gerçekliği gözler önüne sermeyi hedefleyen kopuş davaları.

Uyum davalarının temel niteliklerini, bu davanın temel ihtiyacı olan kurulu düzene saygı belirler. Artık dava klasik ceza yargılaması yöntemleriyle çözüme kavuşacaktır. Sanık suçsuzluğunu değilse en azından suçluluğundaki kanıt yokluğunu kanıtlamaya çalışır. Klasik ceza hukukunun alışlagelmiş sorularına cevap aranması davanın genel seyrini belirler. Suç belirlendimi? Soruşturma ve polis tahkikatı inandırıcı mı? Suçun oluşumunda sanığın özel nedenleri var mıydı? vb.

Kopuş davaları ise varolan bütün yargılama sürecinin ilke ve esaslarını alt üst eden,

temelde düzene ve düzenin meşruluğuna yönelen bir seyir izler. Klasik ceza yargılamasının temel soruları, olgular ve eylemin koşulları ikinci plana düşer. Dava artık düzenin bütün kurum ve kurallarıyla yargılandığı, sistemin eleştirisini içinde barındıran ve sanığın bu yargılama ve eleştiri ile birlikte yeni düzenin açılımlarını gözler önüne serdiği bir platforma dönüşmüştür. Yargılama artık ‘ilkeler karşısında iki tarafın mücadelesidir.’ (11)

Kopuş davaları diye adlandırdığımız bir yanıla hukuki bir yanıla politik süreçlerin temel özelliği, bütün savunma süreçlerinin varolan sistemin reddi ve sistemin meşru zeminden yoksun olduğu gerçekliğinin ortaya konulmasıyla başlatıldığıdır. Sanık sistem eleştirisine ve sistemin meşruluk koşullarını kaybettiği belirlemesine dayandırdığı savunmasında bir bütün olarak sadece hukuk düzeni ve yargılama yöntemini değil sistemin bütün kurum ve kuruluşlarını reddeder. “Hukuki bir savunma yapabilmek için, o hukukun meşruluğunu ve geçerliliğini de kabul etmek gerekir. Başka bir deyişle; O hukukun temellendirdiği sosyal ve ekonomik sistemide kabullenmek gerekecektir. Hukuk sisteminin sadece bireyler ya da gruplar olarak bizim üzerimizde uygulandığını eleştiriye tabi tutmak, sistemin bütününi bir kenara bırakarak, sadece ceza yasalarının bir kaçını eleştirmek de hukuki savunma kavramları içinde yer alır. Oysa sistem, ekonomik, sosyal temelleri ile; devlet, hukuk, ideoloji, siyaset vb gibi koruyucu kurumları ile bütün olarak köhnemiş, devri geçmiştir.” (12)

Dava, bütün yargılama süreci boyunca iki sistemin, yeni ile eskinin, var olan statüko-cu yaklaşımla devrimci yaklaşımın savaşıdır artık. Bütün kopuş davaları varolan sistemin tarihi geçerliliğinin tartışıldığı bir süreci temsil etmektedir. “Herşeyin doğruluğu ve haklılığı çağıyla sınırlıdır. Doğruluğu ve haklılığı çağıyla sınırlı olanların varo-

Kopuş Davaları

luş nedenlerini yitirdikleri bir başka tarihi çağ veya dönemde doğruluk ve haklılıklarını yitirecekleri toplumsal gelişmenin ispatladığı çıplak bir gerçektir. Hukuk ve hukuksal kuralların geçerliliği ise, onları düzenleyenlerin siyasal egemenlik dönemleri ile sınırlıdır. Düzenleyenler, egemenliklerini kaybedince, onların koyduğu hukuki kurallarında hiç bir geçerliliği ve uygulanırlığı kalmaz. Hatta çoğu kez egemen bir sınıf tarafından düzenlenen hukuk kuralları, daha egemen sınıf egemenliğini tümünden yitirmeden geçerliliklerini ve egemenliklerini tümünden yitirirler. Çünkü toplumsal gelişmenin esas devindirici gücü olan üretici güçler, her tarihsel dönemde kendilerine uygun düşen yeni bir birim yaratırlar.” (13)

Tarihsel seyir anlamında gerici bir misyonu temsil eden yargılama süreci ve mahkemeler toplumsal ilerlemenin önünde büyük engeldir. Yetkisiz ve görevsizdir. Kopuş davasının sanığı bu kurumun gerici rolünü teşhir edecek ve sözü edilen kurumu reddedecektir. “Türkiye Devletinin Kürdistan’daki varlığını koruma amacı olan sömürgeci mahkemeler tarihin kendilerini bağımsız ve özgür bir Kürdistan yaratılması mücadelesine önderlik etmekle yükümlü kıldığı Kürdistan Devrimcilerini yargılayacak merci olamazlar.” (14)

Görüldüğü gibi kopuş davaları klasik hukuk kuralları çerçevesinden çok daha kapsamlı bir yargılama ve hukuki süreci temsil etmesi bakımından hukuk bilimi açısından da incelenmesi gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihin olduğu gibi aktardığı ilk kopuş davası olarak kabul edebileceğimiz Sokrates davasından günümüze kadar hukukun ve adaletin gerici misyonuna (15) sığınarak toplumsal çelişkileri bir uyum adaleti anlayışıyla çözme kolaylığına giden ve ellerindeki yargılama ve cezalandırma erkini tarihsel anlamda gerici bir durumda bulunan bir siyasal iktidarın devamını sağlamak için kullanan egemen güçler, karşılarında her dönem sistemle uyumu reddeden ve sistemden kopuşu temsil eden savunmalarıyla kendilerini yargılayan gerici sistemlerin bitişini hazırlayan tarihsel kişilikleri bulmuşlardır. Kellerini kurtarmak yerine davalarını kurtarmayı amaç edinen bu kişilikler, kamu vicdanı ve herşeyden öte tek doğru ve şaşmaz yargılayıcı olan tarihin mahkemesinde aklanmışlar ve kendi dönemlerinde tarihin kendilerine yüklediği toplumsal devinime ters düşen her türlü gerici sistemi yargılama misyonunu başarıyla yerine getirerek insanlığın sınıfsız ve sömürsüz bir toplum yürüyüşünün motoru olmuşlardır.

Dipnotlar

*) Kavram Jacques Vergès'e aittir. Bkz. Jacques Verges, Savunma Saldırıyor. Metis Yay. 1988 İst.

1) Doç. Dr. Niyazi Öktem, Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi, Beta Yay. 1988 İst. sf. 208

2) Mebrure Tosun-Kadriye Yalvaç, Sümer, Babil, Asur Kanunları ve Ammi-Şaduga Fermanı, TTK, 1975 Ankara, sf. 11

3) Doç. Dr. Niyazi Öktem, a.g.e. sf. 129 - 130

4) İlhan Akın, Kamu Hukuku, Devlet Doktrinleri, Temel Hak ve Özgürlükler, İ.İ.H.F. İst. 1974, sf. 125

5) Doç. Dr. Niyazi Öktem, a.g.e. sf. 77-78

6) Doç. Dr. Niyazi Öktem, a.g.e. sf. 78

7) Erdoğan Teziç, Anayasa Hukuku, Beta Yayınları, 1986 İST. sf. 96-102

8) Erdoğan Teziç, a.g.e, sf. 103-106

9) Mazlum Doğan, Toplu Yazılar, Serxwebun Yayınları, 2. Baskı, 1994 Köln, sf. 159

10) Jacques Verges, Savunma Saldırıyor, Metis Yayınları, 1988 İST. sf. 16

11) Jacques Verges, a.g.e, sf. 54

12) Recep Maraşlı, Rızgari Davasında Siyasi Savunma, Komal Yayınları, 2. Baskı, 1992 İST. sf. 191

13) Mazlum Doğan, a.g.e. sf. 160-161

14) Mazlum Doğan, a.g.e sf. 162

15) Lenin, aktaran Jacques Verges, a.g.e. sf. 28

www.arsivakurdi.org

Almanya	:5 DM.
Avusturya	: 35 S.
Belçika	: 110 Bfr.
Danimarka	: 20 Dkr.
Fransa	: 18 Ffr.
Holanda	: 6 Hfl.
İngiltere	: 2.5 £
İsveç	: 20 Skr.
İsviçre	: 5 Sfr.
Norveç	: 20 Nkr.

